TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 30 | **Balandis — Birželis** | *1935 m.*

Civilinio teisėjo vaidmuo įrodymų rinkimo procedūroje.

I. ĮVADAS.

1934 m. rugpiūčio 1 d.[1]) Civilinės Teisėnos Įstatymo 82 ir 82[1] straipsnių pakeitimas (V. Ž. 452), o taip pat šio pakeitimo motyvai, išdėstyti p. Teisingumo Ministerio pasikalbėjime su „Lietuvos Aido" bendradarbiu (1934.VIII.7 d. 178 Nr.), buvo spaudoje neigiamai įvertinti[2]). Vieni nurodo, kad novelė nieko naujo nėra įnešusi į esamą procesinę tvarką; kiti vėl teigia, kad nauji teismui statomieji reikalavimai nėra įvykdytini.

Tenka pastebėti, kad ir teisininkų tarpe nėra tvirto nusistatymo svarstomos novelės atžvilgiu. Vyriausiasis Tribunolas dėl jos tikros prasmės dar neturėjo progos pasisakyti.

Mūsų uždavinys yra istorišku tyrinėjimu, naujo tų straipsnių teksto tikslia analize ir, pagaliau, kaikuriais daviniais iš palyginamosios teisės srities nustatyti tikrą svarstomos novelės reikšmę bei jos prasmę.

Mes paliksim nesvarstytą kontroverzę tarp rungtynių ir

---

[1]) Dėja, mūsų įstatymai datos neturi, o todėl tenka paimti jų promulgacijos datą, kuri su Respublikos Prezidento įstatymo pasirašymo diena gali ir nesutapti.

[2]) J. Ur. Civilinės teisėnos įstatymo pakeitimas (Liet. Žinios 1934. IX.7 d.); *V. Fridštein*, Izmienienije deistvujusčego v Litvie Ustava Graždanskogo Sudoproizvodstva (Zakon i Sud, 49 Nr.).

inkvizicinio (tardymo) principo. Tik pastebėsim, kad rungtynių principas (Verhandlungsmaxime, sostiazatelnyj proces)[3] šiuo atveju mūsų suprantamas tik procesiniai, kaipo metodas teisybei išaiškinti, o ne materialiai, kaipo šalių autonomija disponuoti savo civilines teises (dispozitingumas). Kaip teisingai pasakė J. Kohler[4], rungtynių principas nėra principiali taisyklė, o tikslingumo institucija, kuri nusišalina visados, kai oficialumo principas teikia didesnę garantiją proceso tikslams atsiekti.

Šia siaura prasme rungtynių principas reiškia, kad bylininkai, kurie pretenduoja į tam tikras teises arba jas užginčija, turi patys rūpintis įrodymais savo teigimams ar neigimams pagrįsti. Tačiau ši definicija teduoda atsakymą į klausimą dėl šalių laikymosi procese. Bet tuom klausimas dar neišspręstas; tenka dar atsakyti į antrą klausimą, būtent: — kaip turi laikytis procese pats teisėjas? Čia yra labai plati galimybių gama, kuri prasideda nuo visiško pasyvumo ir baigiasi teisėjo ex officio iniciatyva ir veikimu (civilinio proceso kriminalizavimas)[5]. Ryškiausias šios pakraipos tipas yra sovietų (RSFSR) civilinis procesas, kurio 5 pagrindinis straipsnis taip skamba:

„Teismas turi visais atvejais išaiškinti šalių faktiškas teises ir santykius; šiuo atveju teismas neturi pasitenkinti šalių nurodymais ir jų pateiktais dokumentais, bet jis turi, pasinaudodamas klausinėjimo teise, padėti išaiškinti svarbias bylai iš esmės spręsti aplinkybes ir jas patvirtinti įrodymais; ypač teismas turi teikti aktyvią pagalbą besikreipiantiems į jį darbo žmonėms, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti, kad juridinis neprityrimas, analfabetizmas ir panašios aplinkybės neeitų šalies nenaudai. Šiuo atžvilgiu teismas turi paaiškinti šalims jų procesines teises ir formalumo prievoles, o taip pat nurodyti į proceso veiksmų reikšmę ir į teisinius padarinius, galinčius atsirasti dėl jų veiksmų neatlikimo".

118 str.: „Kiekviena šalis turi įrodyti tuos faktus, kuriuos ji nurodo, kaipo savo teigimų arba atsikirtimų pagrindą.

---

[3]) *Krasovsky* Viestnik graždanskogo prava 1914 m. Nr. 1., 66 pusl., pasakė: „vo vsiech kulturnych stranach mira susčestvujet sostiazatelny, u nas... istiazatelny proces".

[4]) Kritische Vierteljahreszeitschrift XXII, 473.

[5]) Popow (Zeitschrift für Ostrecht 1927, 897—911); Maurach (ibid, 1932, 774—778); Maurach (Zeitschrift für Osteuropäisches Recht, H. 1, S. 42—44).

Įrodymai pateikiami šalių, bet jie gali būti teismo renkami ex officio. Jeigu pateiktų įrodymų nepakanka, teismas gali skelbti bylininkams, kad pateiktų daugiau įrodymų"[6]).

II. ISTORIŠKA SVARSTOMOJO KLAUSIMO RAIDA POZITYVINĖJ TEISĖJ.

Priminsim 1864 m. suredaguotus straipsnius:

366 (81). Ieškovas turi įrodyti savo ieškinį. Jei atsakovas prieštarauja ieškovo reikalavimams, tai jis privalo įrodyti savo atsikirtimus.

367 (82) Teismas (jokiu būdu) nerenka (pats) įrodymų arba pasiteiravimų, o paremia *savo* sprendimus vien tiktai bylininkų pateiktais įrodymais.

81-mas straipsnis suredaguotas nevykusiai. Niekas juk negali būti verčiamas įrodyti savo ieškinį. Tačiau akcentuoti tenka ne tarinį (turi įrodyti), o veiksnį (ieškovas). Prasmė šio sakinio yra ta, kad i e š k o v o, o ne kieno nors kito, pareiga yra įrodyti ieškinį.

82 (367) str. draudžia teismui pačiam rinkti įrodymus; iš to savaime eina, kad teisėjas gali remti savo sprendimus tik bylininkų pateiktais įrodymais. Tenka priminti, kad šis straipsnis turi istorišką pagrindą: Civ. Teis. Įst. autoriai bijojo, kad neatgimtų buvusi „volokita"[7]). Tiesa, Prancūzijos Code de procédure civile, kuris buvo svarbiausias pavyzdys[8]) (prototipas) mūsų įstatymui, žymiai daugiau teisių suteikia tesmui (119 — bylininkų atvykimas, 254 — ex officio faktų patikrinimas). Atrodo, kad čia yra įgyvendintas grynas rungtynių principas. Gal būt, šių dviejų straipsnių tekstas ir davė progos pasireikšti nuomonei, esą civilinis procesas yra gerai organizuotos bokso rungtynės, kur teisėjas vaidina neitralaus arbitro vaidmenį ir turįs tik prižiūrėti, kad boksininkai laikytųsi žaidimo taisyklių. Mes tuoj pamatysime, kad pažiūra esą C. T. Į. sankcionuoja bylininkų aktyvumą ir teisėjo pasyvumą, yra visai nepagrįsta ir griežtai prieštarauja kitiems įstatymo nuostatams.

Iš tikrųjų, Civ. Teis. Įst. 368 str., kuris taikos teismuose

---

[6]) Praktiškus pavyzdžius ž. M a u r a c h, (ZFO 1932, 777).

[7]) M o r d u c h a i - B o l t o v s k i, Sudebnyje Ustavy, 531.

[8]) *K. I. Malyšev*, Kurs Graždanskogo Sudoproizvodstva, t. I, 63 pusl.

nebuvo taikomas, žymiai praplečia teisėjo vaidmenį ir nepalieka jo vien šaltu stebėtoju.

368. Kai, išklausęs bylininkus, teismas mato, jog dėl kai kurių jų iškeltų aplinkybių, svarbių iš esmės bylai spręsti, nepateikta įrodymų, tai jis skelbia apie tai bylininkams ir paskiria terminą minėtoms aplinkybėms išaiškinti.

Priminsim šio straipsnio motyvus (paaiškin. rašte):

„Labai dažnai bylininkai nekreipia reikiamo dėmesio į esmines aplinkybes, nuo kurių pareina bylos išsprendimas, o stengiasi įrodyti pašalines aplinkybes, visai neliečiančias ginčo klausimo. Šitą praktikos iškeltą taisyklę nereikia laikyti rungtynių principo peržengimu, nes teismas nenurodo bylininkams pačių įrodymų ir pats jų nerenka, o tik nustato aplinkybes, dėl kurių patys bylininkai turi pateikti turimus įrodymus".

Teisėjas yra tokiu būdu lyg akušerius, nes jis tik padeda bylininkams rasti adekvatinę formą jų pareiškimams.

Doktrina ir praktika žiūrėjo į 368-to straipsnio nuostatą, kaip į teisėjo pareigą, o ne tik galią. Būtų klaidinga manyti, kad pirmiau jokios iniciatyvos teismas reikšti negalėjęs ir kad tik bylininkai turėję monopolinę teisę teikti teismui procesinę medžiagą. 367 str. liečia vien tik įrodymų rinkimą, o ne jų patikrinimą. . Iš tikrųjų jokio skirtumo tarp įrodymų rinkimo ir jų tikrinimo nėra; tatai yra tik skirtingi įrodymų tipai. O teismas juk galėjo savo iniciatyva skirti ekspertus (515 str.) ir vietos apžiūrą (507 str.). Be to, teismas galėjo reikalauti paaiškinimų iš bylininkų, kurie netiksliai išsireiškė (335 str.), galėjo užduoti klausimus bylai nuodugniai išaiškinti (361 str.), iš naujo liudytojus klausinėti (387 str.), uždavinėti klausimus liudytojams (400 str.), suvesti liudytojus akistaton (404 str.). Tiktai teismo praktika, norėdama apsaugoti gryną rungtynių principą, šiuos straipsnius per siaurai aiškino. Be to, jei teisėjai buvo verčiami pasyviai laikytis įrodymų rinkimo procese, tai tas lietė tik faktinę, o ne teisinę pusę: teisėjas privalo taikyti tik veikiančius (vietos ir svetimus) įstatymus (iura novit curia, 709 str., plg. C. P. Į. 9 str.: da mihi factum, dabo tibi ius) ir vadovaujančius precedentus (815 str.) nepriklausomai nuo to, ar šalys jais remiasi ar ne.

Tuo būdu mes matom, kad jau pirmutiniame C. T. Į. tekste rungtynių principas nebuvo įgyvendintas idealiai, o vis buvo

kombinuojamas su teisėjo iniciatyva. Pagal Ungerą[9]) šalys yra savo pretenzijų, o ne bylos medžiagos šeimininkai.

Vėlesnieji teisėnos įstatymai dar toliau atsitolino nuo absoliutinio rungtynių principo. Priminsim Vokietijos ZPO 139 (Fragerecht = Fragepflcht), 141 (teisė reikalauti, kad patys bylininkai atvyktų teisman), 142 ir 143 (teisė motu proprio reikalauti pristatyti esančius pas bylininkus dokumentus ir aktus)[10]). Dar toliau nuėjo garsusis *Kleino* (Austrijos) ZPO. Teisėjas gali savo iniciatyva reikalauti pristatyti įrodymo daiktus ir skirti liudytojų apklausinėjimą (§ 183). Apylinkės teisėjams uždedama pareiga paaiškinti neprityrusiems bylininkams procesinių veiksmų reikšmę ir jų padarinius (432 ir 435 §§, plg. Vokietijos 1909 m. birželio 1 d. įstatymą — ZPO 501 §).

Palikime nesvarstytus *metajuridinius* sumetimus, kurie iššaukė rungtynių principo krizę. Netenka abejoti, kad tas principas yra glaudžiai susijęs su ekonominiu liberalizmu (laissez faire, laissez passer). *Socialinių elementų infiltracija* į privatinę teisę ir jos apsauga negalėjo likti be įtakos procesui.

C. T. Į. noveliacija ėjo nuosekliai visą laiką teisėjo iniciatyvos padidinimo kryptimi.

Klausimas dėl teismo teisės reikalauti bylininkų atvykimo buvo C. T. Į. autorių sąmoningai išspręstas neigiamai, kaipo inkvizicinių metodų pritaikymas. Tačiau 1890 m. birželio 12 d. novele ši teisė buvo suteikta Teismui (145[1], 145[2], 719, 719[1]). Vis dėlto sankcijų už neatvykimą įstatymas nenumato.

Tendencija teismo iniciatyvą praplėsti aiškiai matoma 1900 m. Civ. Teisėnos Įst. pakeitimo projekte, kada buvo naujai suredaguoti minėtieji straipsniai, 206 = 82 (367), 207 ir 208 (368) str. str.

206. Teismas pats nerenka įrodymų ir neieško pasiteiravimų, i š s k y r u s į s t a t y m e n u r o d y t u s a t s i t i k i m u s, o paremia sprendimus bylininkų pateiktais įrodymais.

207. Kai teismas mato, jog dėl kai kurių bylininkų iškeltų aplinkybių, svarbių iš esmės bylai spręsti, nepateikta įrodymų a r b a p a t e i k t i į r o d y m a i n ė r a p a k a n k a m i,

[9]) Rede über ZPO, 1895, 6 p.

[10]) *Rosenberg*, Lehrbuch, 178—183.

tai jis turi skelbti apie tai bylininkams, nuskirdamas terminą reikiamiems įrodymams pateikti.

208. Paskutiniajame straipsnyje nurodytame atsitikime teismas gali pareikalauti, kad bylininkai pateiktų dokumentus, kuriuos jie yra nurodę savo paaiškinimuose, nors jie ir nebūtų tiesioginiai rėmęsi šiais dokumentais.

Tačiau 1912 metų birželio 15 d. vietos teismo įstatymas, kurio pagrindan buvo padėtas 1900 m. reformos projektas, teisėjų iniciatyvos praplėtimo atžvilgiu taip toli nenuėjo.

Priminsime 1912 m. 82 ir 82[1] str. tekstus:

82. Taikos Teisėjas nerenka įrodymų ir žinių, o paremia sprendimus vien tiktai bylininkų pateiktais įrodymais. Vienok, visokeriopos bylos esmės neliečiančios pasiteirautinės žinios, esančios byloje to Taikos Teisėjo, kuris sprendžia bylą, gali būti, Taikos Teisėjui paliepus, prie jos prijungtos, jeigu tatai būtų reikalinga bylai išaiškinti.

82[1]. Kai, išklausęs šalis, Taikos Teisėjas mato, kad dėl kai kurių jų iškeltų aplinkybių, svarbių iš esmės bylai spręsti, nepateikta įrodymų, tai paskelbia apie tai bylininkams ir paskiria terminą minėtoms aplinkybėms išaiškinti.

Šiuo atsitikimu Taikos Teisėjas gali pareikalauti, kad bylininkai pateiktų įrodymus, kuriuos jie yra nurodę savo paaiškinimuose, nors ir nebūtų tiesioginiai rėmęsi šiais įrodymais.

Kyla klausimas, kokie gali būti pasiteiravimai „ne kasajuščiesia sušestva dela“, o reikalingi „dlia razjasnienia dėla“. Komentatoriai[11]) aiškindavo juos taip: jeigu bylininkas, teigdamas arba neigdamas kurį nors faktą, nurodo, jog įrodymai yra to pat teismo kitoje byloje, bet neprašo tos bylos prijungti, tai teisėjas ir neprašomas gali tatai padaryti, kas nebuvo leista anksčiau (68) 309; 74 (572); 78 (28).

Ką naujo įnešė 1912 m. tekstas?

1) Teisėjas pats prijungia prie bylos pasiteiravimus iš esančių jo žinioje bylų, bet tokius, kurie neliečia bylos esmės. Motyvas: noras pagreitinti ir papiginti procedūrą.

2) 368 str. nuostato veikimas praplėstas ir apylinkės teismams.

3) Teisėjui suteikta teisė paraginti bylininkus pateikti įrodymus, kuriuos jie minėjo, nors jais ir nesirėmė. Motyvai: apsaugoti mažiau prityrusius bylininkus nuo daugiau prityrusiųjų.

---

11) *Isačenko*, Posliednija novelly UGS (Viestnik Prava, 1913, Nr. 2, 41 p.); *Isačenko*, Mirovoj Sud, 282—284.

Priminsim dar, kad nukrypimą nuo rungtynių principo sudaro Civ. Teis. Įst. 135[1] ir 706[1] str. str. (plg. Vokietijos § 260, Austrijos § 273); toliau, teisėjui buvo suteikta teisė s a v o n u o ž i ū r a imtis priemonių nustatyti papročio buvimą ten, kur jo taikymas leidžiamas įstatymo (10[1] ir 10[2]).

1914.III.12 d. įstatymas suteikė teisėjams teisę bylose dėl atstatymo santuokinės draugystės šaukti ir klausinėti bylininkus (C. P. Į. 1345[8]). Priminsim taip pat 1914.VI.2 d. novelę (335[1] str.), kuria teismas gali pasiūlyti šalims duoti raštiškus paaiškinimus, nurodydamas, kurios aplinkybės turi būti išaiškintos.

Šitaip suredaguotas Civ. Teis. Įst. buvo recepuotas Lietuvos teismų ir jų darbų sutvarkymo įstatymo (V. Ž. 2—3), kurio 26 str. dar praplėtė teismo iniciatyvą:

„Teismas t u r i t e i s ė s nurodyti bylininkams a p l i n k y b i ų, kurios reikia išaiškinti bylai tesingai nuspręsti, ir į r o d y m ų, kuriais tos aplinkybės privalo būti patikrintos".

Išėjus 1933 m. liepos 11 d. naujam T. S. Į. (V. Ž. 419), šis § nustojo galios; g r į ž o m e p r i e 1912 m. į s t a t y m o t e k s t o. Būtų įdomu patikrinti, ar teisėjai buvo atkreipę dėmesį į pasidariusį v a c u u m ą.

Pagaliau, Vyriausybės Žinių 452 Nr. buvo paskelbtas naujas 82 ir 82[1] str. str. tekstas, kuris skamba taip:

82. „Apylinkės Teisėjas turi rūpintis, kad esminės bylos aplinkybės būtų išaiškintos. Jis gali klausinėti bylininkus, reikalauti iš jų paaiškinimų, nurodyti jiems aplinkybes, kurios reikia išaiškinti bylai teisingai išspręsti, ir pareikalauti iš jų įrodymų, kuriais tos aplinkybės turi būti išaiškintos, duodamas laiko tiems įrodymams pristatyti.

Apylinkės teisėjas pats gali iš kitų jo žinioje esančių bylų pridėti prie sprendžiamosios bylos pasiteiravimų, kurie yra svarbūs tai bylai išaiškinti".

82[1]. Apylinkės teisėjas, radęs, kad bylininko nurodytoms aplinkybėms, kurios reikia išaiškinti bylai teisingai išspręsti, nepristatyta įrodymų, arba kad pristatytieji tų aplinkybių įrodymai yra nepakankami, turi tatai nurodyti bylininkui ir duoti jam laiko reikiamiems įrodymams pristatyti. Šiuo atveju apylinkės teisėjas gali pareikalauti, kad bylininkas pristatytų įrodymus, kuriuos jisai yra paminėjęs savo paaiškinimuose [12]).

---

[12]) Plg. Latvijos 1930. VII. 1 d. novelę *(Berent,* Rigasche Zeitschrift, IV, 162—165).

Manau, jog nesuklysiu pasakęs, kad be 1900 m. projekto, didelę įtaką šiai novelei turėjo Vokietijos vadin. maža teisingumo reforma [13]), žymiai sustiprinusi teisėjo iniciatyvą ir praplėtusi 501 § ZPO (1909.VI.1 d. novela) ir apygardos teismams. Naujo teksto 139 § yra tiek reikšmingas, kad verta jį čia pacituoti:

§ 139. Pirmininkas turi rūpintis, kad bylininkai pilnai pasiaiškintų dėl visų svarbių faktų ir pateiktų bylai reikalingus pareiškimus, ypač kad jie papildytų nepakankamus davinius dėl iškeltų faktų ir pažymėtų įrodymų. Šiuo atveju jis turi, kiek tat reikalinga, išgvildenti su bylininkais faktų ir ginčo padėtį, tiek faktišką, tiek ir juridinę, ir statyti klausimus [14]).

III. NOVELĖS ANALIZĖ.

Pradedant analizuoti šią novelę, tenka jau p r i m a f a c i e konstatuoti, kad ji „nenukrito nuo dangaus" ir nesudaro jokių staigių pakeitimų mūsų teisinėj raidoje; ji yra tik tolesnis etapas tam tikroj evoliucijoje, kuri gali būti apibūdinama, kaipo teisėjo veikimo ir iniciatyvos sustiprinimas.

Analizuojant šių dviejų naujai suredaguotų straipsnių reikšmę, nereikia užmiršti, kad šie du straipsniai nėra vieninteli, kurie liečia bylininkų ir teisėjo iniciatyvos problemą. Ypač nereikia užmiršti, kad 81 str. nėra panaikintas, ir aišku, kad tatai įvyko sąmoningai: įstatymo leidėjas, nenorėjo atleisti bylininkus nuo jų įrodymų pateikimo pareigos. Teisingai pastebi plataus teisėjo aktyvumo šalininkas prof. J a b l o č k o v (K učeniju ob osnovnych principach graždanskogo processa, Sbornik pamiati Seršenieviča, 275—318):

„Iš tikrųjų, jeigu ne privatūs asmens, suinteresuotieji proceso rezultatu, o pats teismas „ex officio" rinktų įrodymus, tai privatiems asmenims nebūtų akstino įtempti visas savo jėgas savo teisėms ir energijai apginti: jie pasitikėtų teismo darbu, o tat neduotų gausių rezultatų. Pagaliau, pačios šalys pralaimėtų!"

Liko galioje ir kiti liečią mūsų problemą strapsniai, turintieji mažesnę reikšmę.

---

[13]) *Volkmar*, Verordnung über das Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, 1924, 15—17, 91—92; *Goldschmidt*, die neue ZPO, 1924, 43; *Wildhagen*, DJZ 1924, 265—269; *Lobe*, DJZ 1924, 157—165; *Baumbach*, ten pat, 166.

[14]) Plg. Lenkijos 1933.I.1 d. C. T. įst. 223, 227 ir 230 str. str.

Iš šio fakto eina labai svarbi taisyklė: kaip anksčiau, taip ir dabar visų pirma b y l i n i n k a i yra įrodomosios medžiagos šeimininkai, ne tik faktiškai, bet ir teisiškai. Jeigu generalizuoti abudu 81 straipsnio sakinius, tai galima būtų juos taip suformuluoti: b y l i n i n k a i turi rūpintis savo interesais ir įrodyti savo pareiškimus.

Tik antroj eilėj eina klausimas dėl teisėjo vaidmens. Novelei tiksliai išaiškinti mes turime padaryti išvadas tiek iš senojo teksto panaikinimo, tiek ir iš naujo teksto suredagavimo. Uždraudimas teismui rinkti įrodymus yra panaikintas. Koks iš to išdavinys? Ogi tas, kad teismas gali prie tų įrodymų, kuriuos pateikia šalys, pridėti dar kitus įrodymus. Kokius, būtent? Į tą klausimą atsako naujas 82 straipsnio tekstas, kuris skiriasi nuo senojo tuom, kad anksčiau (pagal 1912 m. įstatymą) teisėjas galėjo rinkti pasiteiravimus, neliečiančius bylos esmės, o dabar jis gali ir esminius pasiteiravimus imti iš esamų jo žinioj bylų, atleisdamas šalis nuo procedūros, nustatytos C. T. Į. 76 (452) str. Jokio kito informacijos šaltinio, išskyrus esančias jo žinioj bylas, teismas neturi ir turėti negali. Tuo būdu, teisėjo dalyvavimas įrodymų rinkimo procese pasireiškia tuo, kad jis iš esančių jo žinioje bylų davinių renka svarbius tam tikrai bylai pasiteiravimus. Tačiau čia pat tenka pažymėti, kad tatai yra ne jo pareiga, o tik teisė (gali). Mes paskiau pamatysime, kad šis fakultatyvus teisėjo veikimo pobūdis turi didelę reikšmę, svarstant klausimą dėl teisėjo veiksmų *kasacinio patikrinimo.*

Panaikintas yra taip pat nuostatas, pagal kurį teisėjas remia savo sprendimus tiktai šalių pateiktais daviniais. Šis pakeitimas yra teisėjo teisės rinkti žinias iš esančių jo žinioj bylų logiškas išdavinys. Šiuo pakeitimu teisėjas gali remti savo sprendimus bylininkų pateiktais daviniais, o taip pat jo paties gautaisiais iš jo žinioj esančių bylų.

Bet tuom dar nebaigiasi teisėjo funkcijos įrodymų rinkimo procese.

Jau 1912 m. įst. 82[1] str. teisėjas galėjo aktyviai intervenuoti byloje; įvertinęs esamus byloje įrodymus, prieš išspręsdamas bylą, jis galėjo nurodyti šalims jų pateiktos įrodomosios medžiagos trūkumus, duodamas joms laiko tiems trūkumams pašalinti. Naujas 82[1] str. tekstas skiriasi nuo senojo tuom,

kad jame dar įdėti žodžiai: „arba kad pristatytieji tų aplinkybių įrodymai yra nepakankami“, ir praleisti antram sakiny žodžiai: „nors tiesiog jais nebuvo pasiremta“. Reikia pasakyti, kad paskutinių žodžių praleidimas nekeičia įstatymo prasmės ir yra grynai redakcinio pobūdžio. Pirmas 82[1] str. sakinys visiškai reprodukuoja 1900 m. projekto 207 str.

Svarbu dar tai, kad praleisti žodžiai „išklausęs šalis“. Pagal senąjį tekstą teisėjo pareiga prasidėdavo tik išklausius šalis. O jeigu šalys neatvyko? Jei tie žodžiai būtų palikti, tai išeitų, kad tokiu atveju (nesant atvykimo sankcijos, tatai yra galima) 82[1] str. negalima taikyti.

Teorijoje ir praktikoje ėjo ginčai dėl to, ar galėjo teismas, veikiant 368 str. (82[1]), nurodyti šalims į jų įrodymų nepakankamumą[15]). Vieni tvirtina, kad teisėjas galėjo tatai padaryti, kiti tatai neigia. Pirmieji argumentuoja a fortiori: jeigu teismas gali nurodyti į įrodymų stoką, tai tuo labiau gali jis nurodyti į įrodymų nepakankamumą (pav., giminystei įrodyti reikalinga metrika, o ne privatinių asmenų liudijimas). Kiti kitaip aiškina: teisėjas gali nurodyti šaliai, kad kokiam nors jos teigimui nėra pateikta įrodymų, bet jis negali kitoj vietoj, negu sprendime, įvertinti pateiktus įrodymus ir pareikšti, jog jų nepakanka. Toks jo veiksmas būtų sprendimo anticipavimas, 129 str. sulaužymas ir faktiškai lyg priešlaikinis sprendimas. Šiems neaiškumams pašalinti ir buvo įdėti tie žodžiai, kuriuos mes aukščiau citavome. Tokiu būdu, teisėjas, pats nerinkdamas įrodymų, gali paskatinti šalis, kad jos pačios pateiktų įrodymus arba juos sustiprintų.

Bet pati svarbiausia naujybė yra 82 str. pirmas sakinys (Apylinkės Teisėjas turi rūpintis, kad esminės bylos aplinkybės būtų išaiškintos). Šis sakinys, kuriuo prasideda antrojo įrodymų rinkimo faktoriaus vaidmens nupiešimas, turi didelę *deklaratyvinę* reikšmę. Jisai įpareigoja teisėją aktyviai dalyvauti įrodymų rinkimo procese, bet jokiu būdu jo neįpareigoja ieškoti įrodymų. Savaime suprantama, kad toks nuostatas turi reikšmės tiek, kiek teisėjui duodamos priemonės jį įvykdyti. Mes jau matėm aukščiau, kokias priemones turi savo dispozi-

---

[15]) Annenkov, Opyt, II, 24—25; Objasnitelnaja zapiska k proektu novoj redakcii UGS, I, 179—180.

cijoje teisėjas. 82 str. detalizuoja antram sakiny visa tat, kuo g a l i pasireikšti teisėjo rūpinimasis bylą išaiškinti. Štai tos priemonės:

1) teisėjas g a l i klausti bylininkus. Įstatyme nepasakyta, ar čia turima galvoje teisėjo teisė reikalauti, kad atvyktų patys bylininkai arba bylininkų įgaliotiniai. Skirtumas yra labai žymus. Jeigu laikyti, kad 82 str. norėjo įvesti i n k v i z i c i n i u s elementus į civilinę teisėną, tai ir reikėtų aiškinti šį nuostatą, kaipo teisę reikalauti pačių bylininkų atvykimo (analoginiai B. Proc. 60 ir 61 str. str.). Atsižiūrint į tai, kad jau 145[1] str. numato bylininkų įgaliotinių atvykimą, tenka manyti, kad čia turima galvoje p a č i ų bylininkų atvykimas, nes kitaip nereikėtų šį dalyką pakartoti. Žinoma, čia nėra kolizijos su Civ. Proc. Įst. 23, 26 ir 27 str. str. Tačiau ši teisėjo teisė, neturėdama jokios s a n k c i j o s, neturi didelės reikšmės. Tiesa, galima būtų pasakyti, kad, bylininkui neatvykus, byla gali būti išspręsta jo nenaudai. Tačiau labai dažnai bylininkas neatvyksta, nenorėdamas pasakyti tai, kas yra materialiai teisinga, bet jam kenksminga. Šiais atvejais sankcijos nėra ir ši teisėjo teisė lieka l e x m i n u s q u a m p e r f e c t a. Latvijos 1930.VII.1 d. novelė tiesiog numato, kad bylininkui neatsakius į jam užduotą klausimą, teismas gali preziumuoti, jog jis to neneigia[16]).

Pats savaime, bylininkų klausinėjimas yra, be abejo, naudingas įrankis teisybei išaiškinti; kaip žinoma, anglų procesas remiasi vadinamuoju cross-examination.

2) Ne nauja yra ir teisėjo teisė reikalauti iš šalių paaiškinimų. Mutatis mutandis čia taikomi visi 1 p. išdėstyti sumetimai.

3) Nurodymas bylininkams aplinkybių, kurias reikia išaiškinti, ir pareikalavimas įrodymų yra pakartojimas to, kas jau buvo Laikinojo Lietuvos Teismų ir jų Darbų Sutvarkymo Įstatymo 26 str. Teismas pats nenurodo įrodymų bylininkams, o tik nurodo aplinkybes, kurios yra įrodytinos. Patys bylininkai turi nurodyti turimus įrodymus ir juos pateikti.

4) Teisėjas gali pareikalauti įrodymų, kuriuos minėjo bylininkai; pav., minėta, kad svarbią aplinkybę gali įrodyti liu-

---

16) B e r e n t, l. c. 164—165; B u k o v s k y, Teisė, Nr. 21, 13—14 pp.

dytojai, bet nepasakyta, kurie; tad teisėjas ragina šalis juos nurodyti.

Krinta į akis, kad 82 ir 82[1] straipsniuose tarp žodžių „byla“ ir „išspręsti” yra įterptas žodis „teisingai”. Šis žodis figūravo jau LLTDS 26 str. ir, turi būti, nuoseklumo dėliai, jis liko perkeltas į 82[1] str., nors šio prototipe, būtent 1900 m. projekto 208 str., jo nėra. Tenka manyti, kad pabrėždamas žodį „teisingai“, įstatymo leidėjas norėjo pasakyti, jog jo tikslas yra ne tik bylą išspręsti, bet ją t e i s i n g a i išspręsti. Nors apskritai 2 teisybių — formalinės ir esminės — teorija yra mokslo seniai atmesta, tačiau vis dar toks kontrastas dažnai vartojamas, berods, be pagrindo. Iš tikrųjų: kiekviena socialiame gyvenime ieškoma teisybė (sprendimas) yra logiškas padarinys tų elementų, kurie buvo ieškančiojo dispozicijoje. Padarinys būtų kitoks, jeigu būtų kiti elementai. Tuo yra pagrįstas bylos atnaujinimas dėl naujai atsiradusių aplinkybių.

Savaime suprantama, kad teisėjo rūpinimasis negali prieštarauti aiškiems įstatymų nuostatams. Taip, pav., atsižiūrint į tai, kad Civilinės Teisėnos Įstatymo 132 str. nėra panaikintas, teismas negali pats savo iniciatyva kelti pasenėjimo klausimą. Literatūroje, tiesa, buvo keliamas klausimas apie procesinių ir pasenėjimo terminų sulyginimą; tačiau kol 132 (706) str. nėra panaikintas, jis negali būti laikomas prieštaraujančiu 82 str., ir todėl teismas negali savo iniciatyva to klausimo kelti[17]).

Tolesnis klausimas yra tas, ar Apygardos Teismų, kaipo pirmos instancijos, bylose įrodymų rinkimas atliekamas pagal senąją arba pagal naująją tvarką.

Žodžiai „senoji tvarka“ reiškia dabar Civ. Teis. Įst. 366—368 str. str. be Laik. Liet. Teism. ir jų Darb. Sutv. Įst. 26 str. korektyvo, kuris, kaipo bendro pobūdžio instrukcija, turėjo būti taikomas apylinkės ir apygardos teismams. Nuo 1933.IX. 15 d., kaip jau aukščiau pasakyta, jisai nebeveikia. Įsivaizduokime, kad reikėtų naujai išleisti Civ. Teis. Įst. Nėra abejonės, kad 26 str. jame nefiguruotų. Gali būti, kad per technišką neap-

---

[17]) Plg. K r a s o v s k i o įdomius išvedžiojimus dėl šio klausimo Viestnik Prava, 1914, 3 Nr. 73—76; žiūr. taip pat C. T. Į. 161[2] str.

sižiūrėjimą nebuvo perredaguotas ir 366 bei 367 str. str. Bet antra vertus, sunku prileisti, kad likvidacijos stadijoje esanti teismų sistema turėtų vadovautis įrodymų rinkimo procedūroje kitais principais, negu apylinkės teismai.

IV. NOVELĖS ĮVERTINIMAS.

Tenka pastebėti, kad visos naujai duotos teisėjui priemonės yra *išimtinio* pobūdžio.

Galima įsivaizduoti šias hipotezes bylininkų dispozicijoje esamų įrodymų atžvilgiu:

I. Bylininkai *nori ir gali patys* pateikti visus reikiamus įrodymus. Tatai yra normalus atsitikimas. Čia teisėjui nėra ko veikti įrodymų rinkimo procedūroje.

II. Bylininkai *nenori visai* įrodyti savo pretenziją: ieškovas atsisako nuo ieškinio, atsakovas jį pripažįsta. Šie veiksmai turi absoliutinę reikšmę (C. T. Į. 4 ir 112 str. str. turi būti teisėjo respektuojami, priešingai B. T. Į., kur šalių norai [ir pripažinimai] neriša Teismo). Net ir 82 str. šios padėties nekeičia. Jeigu teisėjas pradėtų čia intervenuoti, atsirastų visiška proceso deformacija: vieton to, kad bylininkai kovotų tarp savęs, teisėjui vadovaujant, prasidėtų teisėjo kova su bylininkais. Toks toli einantis šalių globojimas būtų neleistinas (turkiška civilinio proceso definicija).

III. Bylininkai *nenori* pateikti teismui *visus* jų žinioje esančius įrodymus, kitaip sakant, slepia nuo teismo kai-kuriuos įrodymus. Abi šalys, tarpusaviai susitarusios, nenori, kad būtų pateiktas tam tikras bylai svarbus įrodymas (pav., neapmokėta žyminiu mokesčiu sutartis; dokumentas, kuris kompromituoja trečiąjį asmenį; liudytojai, kurių nenori trukdyti ir t. t.). Jeigu tas įrodymas nebuvo paaiškinimuose minimas, tai teismas negali reikalauti, kad jį pateiktų; o jeigu jis buvo minimas, tai teisėjas gali C. T. Į. 82^1 str. pareikalauti, kad jį pateiktų.

IV. Vienas bylininkas slepia įrodymus, o antras apie jų buvimą nežino. Čia taip pat teisėjas negali bylininkui padėti.

V. Vienas bylininkas žino apie jo naudai esančius įrodymus, bet jis jų negali gauti, ar dėl to, kad jie yra pas priešininką, ar pas trečiąjį asmenį arba valdžios įstaigose. Čia teismas padeda bylininkui išgauti jam reikalingus įrodymus (82, 76, 442, 446).

VI. Bylininkai, klaidingai įvertindami bylą, nežino, ar įrodymai reikalingi. Teisėjas turi jiems paaiškinti. Nurodoma, kad teismas tuo būdu duoda patarimus bylininkams. Tačiau, svarbus yra ne teisėjo duodamų nurodymų pavadinimas, o jų pobūdis; advokatas padeda savo klientui-bylininkui, teisėjas gi ieško objektyvinės tiesos. Žinoma, teismas „gali tuo keliu nuslysti nuo objektingumo“[18]), bet čia vėl delikatiškas jo uždavinys, sunkus ir atsakomingas, kaip bendrai visas teisėjo darbas.

VII. Teisėjas žino iš esančių jo žinioj bylų apie svarbių bylai įrodymų buvimą. Jisai gali motu proprio tokius davinius pateikti. Čia yra pati jautriausia viso naujo įstatymo vieta. Yra rimtas pavojus, kad „teismas įsitrauktų į šalių kovą ir nejučiomis pradėtų ginti kokią nors vieną šalį“[19]). Žinoma, iš teisėjo galima laukti reikiamo takto, bet vienkart tatai verčia mus šią teisėjo pareigą aiškinti siaurai. Jisai teturi teisės naudotis bylai išspręsti informacijomis, gautomis iš jo žinioj esančių bylų, bet jokiu būdu ne iš kitų šaltinių.

Iš viso to matyti, kaip klaidinga yra pažiūra[20]), esą novelė pakeitusi proceso tvarką, būtent, įvedusi vieton rungtynių principo inkvizicinį. Mes jau matėme, kad taip nėra ir taip negali būti. Iš tikrųjų civilinis teisėjas visai negali pats — be aukščiau nurodytų atsitikimų — rasti teisybę: policijos tam nėra, teismo tardytojas čia negali patarnauti, tardymo papildymo nėra.

Dar nurodoma[21]) į tai, kad teisėjas yra apkrautas darbais ir tuo būdu neturės laiko ieškoti įrodymų. Reikia dėl to pastebėti, kad čia turima galvoje išimtinius atsitikimus.

Sunkus bus 82 str. kasacinis patikrinimas. Nepatenkintas bylininkas visados prikaišios sprendžiančiam teismui, esą, jisai nepasirūpinęs išaiškinti esmines bylos aplinkybes. Reikia manyti, kad daugiausia juo (konkuruojančiai su 129 str.) bus remiami kasacijos skundai. Atrodo, kad esminių aplinkybių nustatymas negali būti kasacinio teismo tikrinamas. Iš esmės žiūrinti bylas instancija turės suskirstyti aplinkybes esminė-

[18]) J. Ur. straipsnis L. Ž.
[19]) ten pat.
[20]) V. F. str. „Zakon i Sud“.
[21]) ten pat.

mis ir neesminėmis, nurodyti, kad ji buvo pasirūpinusi pirmąsias išaiškinti ir koks buvo to išaiškinimo rezultatas. Suderinę pirmą 82 str. sakinį su antruoju, mes jau nurodėme, kad antroj dalyje sužymėti aplinkybių išaiškinimo metodai. Kyla klausimas: ar kasacinis teismas turės taip pat tikrinti, ar buvo visi metodai pavartoti ar ne? Į šį klausimą tenką atsakyti štai kaip: visi ten nurodytieji būdai yra fakultatyvūs dvejopa prasme. Pirmučiausia jie yra reikalingi, kai šalių iniciatyva neduoda ieškomojo aiškumo; antra, net ir priešingu atveju nuo teisėjo pareina, kokių priemonių griebtis. Bet ar gali teismas visai jų nesigriebti, esant bylos aplinkybėms neaiškioms. Į tai reikia atsakyti neigiamai: teismas turi griebtis tam tikrų priemonių; tiktai metodų pasirinkimas turi būti paliktas teisėjo diskrecijai.

Žinoma, pats įstatymas tesudaro vien skeletą, nuo t e i s m o p r a k t i k o s priklausys, kiek jisai pasirodys gyvu įrankiu teisybei išaiškinti.

J. Robinzonas.

Rengiamojo tardymo 1929 m. lapkričio 12 d. pakeitimo reikšmė.

Administracinio tvarkymo sūkuryje, sąrišyje su praktiniais šių dienų sumetimais, 1929 m. lapkričio 12 d. liko pakeista Baudžiamojo Proceso Įstatymo dalis, kur nustatomas rengiamojo tardymo darbas.

Kadangi rengiamojo tardymo tvarka, valdžios organų veiksmai ir net procesualinių veiksmų forma pasiliko tie patys, o pasikeitė tik policijos ir teismo tardytojo veikimo ribos, tai, paviršutinai imant, tie pakeitimai iš karto nepadarė didelio įspūdžio ir neatrodė tiek reikšmingi, kaip kad jie ištikrųjų yra savo principu ir praktikoje.

Tačiau sulyginimas kvotos veiksmų su tardymo veiksmais ir suteikimas policijai tardymo teisių įveda į teisinį gyvenimą visai naują dėsnį, nes policijai, t. y. vykdomosios valdžios organams, pavedama atlikti iš esmės teisinį darbą.

Sustiprinimas valstybėje valdymo organų aktyvios piliečių globos bei kontrolės, atsipalaidavimas tų organų nuo varžančių jų iniciatyvą ir veikimą liberalinio demokratizmo dogmatų, — tapo moderniškos politikos šūkiais ir siekimais, kurie įsiskverbia į visas mūsų socialinio bei politinio gyvenimo sritis. Be abejonės, tatai paveikė ir kalbamą įstatymą Lietuvoje, o taip pat išleistus ir teberuošiamus analoginius įstatymus Latvijoje ir Estijoje.

Įstatymo pakeitimo 5 metų sukaktuvių proga „Teisės“ 28 Nr. p. J. Brazinsko rašinyje buvo pareikšta pasitenkinimo naujo įstatymo rezultatais, nors nei principinė šio įstatymo pusė, nei gyvenimo praktika tokiam pasitenkinimui pagrindo nesuteikia.

Anot šio rašinio autoriaus, kartojimas pagal senąjį įstatymą to paties darbo policijoje ir pas tardytoją trūkdė bylos eigą, vargino žmones ir lyg reikšdavo nesuprantamą visuomenei nepasitikėjimą įvairiais tos pačios valstybės organais. Visa tai naujojo įstatymo esą beveik pašalinta ir tenką tik pasigai-

lėti, kad einant šiuo keliu liko nepanaikinta: — 1) reikalavimas, kuriuo policijos kvotos, kur nesusektas kaltininkas arba kur nesurinkta pakankamai kaltės įrodomųjų duomenų, siunčiamos tardytojui, o ne tiesiog prokurorui, ir — 2) teisė skųsti Apeliaciniams Rūmams prokuroro nutarimus nutraukti tardymą.

Nėra abejonės, kad šitoks baudžiamojo proceso suprastinimas ir vykdomosios valdžios organų prioritetas visiškai atitinka einamojo momento reikalavimus, bet podraug reikia pripažinti, kad šiame pavyzdyje geriausiai patvirtinama, jog juridinio mokslo dėsniai dėl valdžios funkcijų padalinimo nėra tik metafizinės filosofijos išdavos, o gyvenimo išdirbtos ir žmonių išvargtos tiesos.

Per dvejetą šimtmečių mokslinė mintis tyrė tą klausimą, sukurdama įvairias teorijas bei mokyklas, tikrino tas teorijas ilgu ir sudėtingu istorijos keliu, ir pagaliau, nuostatai apie teismo organų atskyrimą nuo kitų valdymo organų, teismo nepriklausomumą, objektingumą, vien tik įstatymo galios ir autoriteto atstovavimą, tapo pagrindiniais juridinio mokslo dėsniais, kurie giliai įaugo į kultūringos visuomenės sąmonę ir į teisminio gyvenimo praktiką. Todėl mažiausias tų principų pakeitimas baudžiamojo proceso srityje, kuri tampriausiai susieta su asmens teisėmis ir padėtimi valstybėje, tuoj įgauna didelės principinės reikšmės ir įneša į gyvenimą visą eilę žymių padarinių.

Tardymas, kaipo baudžiamojo proceso stadija, teisminiame darbe užima tokią svarbią vietą, kad aukštos kultūros šalių įstatymai paskiria jam itin daug vietos bei dėmesio. Taip, kaltinimo medžiagai įvertinti ir patraukti kaltinamuoju Anglijoje, kaip žinoma, funkcionuoja specialus teismas; kitose šalyse įtariamasis tardymo stadijoje jau naudojasi visomis apsigynimo teisėmis bei garantijomis.

Baudžamasis procesas tardymo stadijoje jungia darbą dviejų valdžios organų, būtent, teismo ir policijos. Policijos ir teismo tardytojo rengiamajame tardyme veikimas savo tikslu dažnai yra tas pats; nusikaltimo nustatyme, įrodymų apsaugojime ir kaltinimo paruošiamajame darbe — policijos dalyvavimas yra būtinas ir neišvengiamas. Tačiau, iš esmės tų

dviejų organų vaidmuo šiame darbe yra labai skirtingas tiek savo uždaviniais, tiek ir priemonėmis.

Policija turi reikalo tik su faktais, kurių juridinis turinys ir įvertinimas visiškai turi būti išimtas iš jos kompetencijos. Kaipo vykdomosios valdžios organas, policija yra paliepimų pildytoja ir savo veikime ji negali būti nei objektinga, nei atsakominga taip, kaip turi būti teismo darbuotojas. Be to, policija, kitos žinybos organas su kitokia ierarchine struktūra, negali būti savarankiška, negali atsipalaiduoti nuo savo vyresnybės paliepimų, dėl ko ji negali turėti nei teisingumo garantijų, nei teisminio darbo svarbiausių savumų: — bešališkai, teisingai dalyką įvertinti ir išspręsti.

Senaisiais Baudžiamojo Proceso nuostatais, policijai tardyme pavedamas grynai tarnybinis darbas pagal gaunamąsias instrukcijas, teismo tardytojui prižiūrint ir vadovaujant.

Visai kitokį vaidmenį procese vaidina teismo tardytojas. Pagal teorinį nustatymą ir pagal istorinę padėtį jis yra tardantysis teisėjas; todėl ir jo veiksmai turi būti apstatyti visomis teisminių garantijų ypatybėmis, nes tie veiksmai yra labai reikšmingi.

Netenka nurodinėti, kiek lemiamos bylai reikšmės turi patraukimas asmens kaltinamuoju ir parengtieji kaltinimo daviniai. Juk tik nuo šio momento baudžiamoji byla gauna savo juridinį turinį, ir tik nuo teismo tardytojo darbo pareina, ar toji byla yra pagrįsta tvirtais įrodymais ir bus sveikai ir logiškai išplėstas juridinis kūrinys, ar jis bus vien silpnas ir nevykusis gemalas, kuris negali gyventi, o tik sukelia gyvenime liguistus padarinius, ardančius normalias juridinio gyvenimo sąlygas.

Antra vertus, rengiamasis tardymas, kurio padarinys yra patraukimas asmens kaltinamuoju, o paskui jo nubaudimas, veikia ne materialinius dalykus, kuriuos lengvai galima pataisyti, o tiesioginiai asmenį, jo laisvę, teises, neliečiamybę, kartais net pačią gyvybę. Kadangi asmens pradas glūdi baudžiamojo proceso pagrinde, tai ir visa proceso struktūra, o su ja ir tardymas, pergyveno evoliuciją, kurioje atsispindėjo įvairių visuomeniškos kovos stadijų bei pažangos laimėjimai. Pažiūrėję į tą istorinį tardymo kelią, pamatysime, jog jau nuo seniai tardymas buvo teismo valdžios kompetencijoje ir net dau-

gelyje šalių jis buvo ir yra sujungtas su tiesioginėmis teismo funkcijomis tardančiojo teisėjo asmenyje (Anglija, Prancūzija, prieškarinės Rusijos kaikurie kraštai).

Iš viso to aišku, jog tardytojo darbas yra grynai teisminis darbas ir jam tinkamai atlikti reikalingi visi teismo valdžios savumai.

Atlikdamas savo atsakomingą darbą, tardytojas, turi būti objektyvus, turi mokėti visapusiškai ištirti visą nusikalstamojo darbo turinį ir aplinkybes, turi sugebėti surinkti įrodymus ir, kas svarbiausia, juos tinkamai įvertinti. Tardytojas ne tik turi būti bešališkas, bet jis tuo savo bešališkumu turi veikti įtariamąjį taip, kad šis visai pasitikėtų tardytoju, nes tik tatai ir gali padėti nuodugniai ištirti pateisinamąsias aplinkybes. Savo pasielgime su žmonėmis tardytojas turi mokėti laikytis lygybės, būti mandagus ir taikingas, vengti viso to, kas gali sukelti baimę ir prievartą (B. P. Įst. 405 ir 406 str.). Tardytojo moralus autoritetas, kaip ir teisėjo, turi būti aukštas, jo reputacija neabejotina. Jis turi būti savo darbe ir išvadose savarankiškas ir nepriklausomas ne tik nuo vietinės, bet ir nuo aukštesnės valdžios įtakų; jis privalo turėti plačią pažiūrą, pažinti gyvenimą ir gerai žinoti materialines bei formalines teisės normas. Pati įrodymų sistema reikalauja ypatingo lankstumo.

Dėl visų tų sumetimų 1864 metų lapkričio 20 Rusijos įstatymas teismo tardytojo padėtį prilygino apygardos teismo nario padėčiai. Tardytojas buvo nepakeičiamas ir turėjo visas teisėjo privilegijas bei privalumus. Tuo įstatymu tardytojas savo veikime galėjo naudotis policijos, o reikalui esant, ir kariuomenės būrių pagalba. Bet visus tardymo veiksmus jis turėjo vykdyti pats, neturėdamas teisės juos pavesti nei taikos teisėjams, nei policijai (292 str.). Darbui padėti tardytojo kameron buvo leidžiami tik teismo kandidatai, kuriuos skirdavo apygardos teismas.

Vėliau Rusijos biurokratiniai-politinės valstybės sistema pradėjo slėgiamai veikti tokią tardytojų padėtį, stengdamasi padaryti iš jų valdininkus ir nutrinti jų kompetencijos ribas. Bet įstatymas nuolat saugojo jų juridinę kompetenciją.

Baudž. Proc. Įst. 249 straipsnyje, kuris bendrai nustatė vedančiųjų tardomąjį darbą valdžios organų santykiavimą, bu-

vo pasakyta: „Rengiamasis tardymas bylose, priklausančiose Apygardos Teismams, vedamas Teismo Tardytojų, policijai padedant, ir įstatymų numatytais atvejais Atskiro Žandarų Korpuso agentų, Prokurorams ir jų Padėjėjams prižiūrint".

Seno įstatymo 250—261 straipsniai nustatė tardytojo santykius su policija tardymo darbe, policijos kompetencijos ribas, išimtinius atvejus, kada ji gali ar turi atlikti tardytojo veiksmus ir tų veiksmų formą.

Iš tų straipsnių aiškiai matyti, kad Tardytojas buvo vienintelis visose tardymo stadijose atsakomingas asmuo, stovįs viso tardymo priešakyje. Policija buvo visiškoje jo žinioje, kontrolėje ir dispozicijoje. Jam policija pirmiausia turėdavo pranešti apie įvykusį nusikaltimą (250, 253, 255 str. str.); jam pristatydavo pravestą kvotą, ir tik išimtiniais, įstatymo numatytais atvejais, kai nebuvo tardytojo, policijai buvo leidžiama padaryti kaikuriuos tardymo veiksmus (258, 256, 257 str. str.), bet kada atvykdavo tardytojas, policija turėjo tuojau savo darbą nutraukti ir visa perduoti tardytojui (260 str.). Tardytojas galėjo tikrinti, papildyti ir panakinti policijos veiksmus (269 str.); jis galėjo pavesti policijai padaryti kvotą, surinkti reikiamas žinias jo duodamais nurodymais (271 str.). Įstatymas tačiau neduodavo tardytojui teisės pavesti savo pareigas eiti policijai, kurios visas pagalbinis veikimas tardyme įstatymo griežtai buvo aprėžtas.

Mintis apie atsakomingą ir reikšmingą tardytojo funkciją, kuri neturi būti pavedama policijai, ryškiai ėjo ne tik per minėtus įstatymų straipsnius, bet dar buvo plačiai komentuota ir pabrėžta Senato aiškinimuose ir specialiuose Senato nutarimuose. Pavyzdžiui, Senatas aiškino taip: „Toji aplinkybė, kad kvota buvo padaryta Tardytojo paliepimu, negali padaryti kvotos veiksmą tardymo veiksmu, kad tai būtų ir atlikta Tardytojo teisėmis, nes joks įstatymas neleidžia Tardytojui pavesti savo pareigas policijai, kurios veikimas kaip tik yra įstatymo aprėžtas" (Senato Baudž. Kas. Dep-to 1871 m. sprend. 324 Nr.).

Kiek reikšmės įstatymas suteikdavo tardytojo paties dalyvavimui visuose tardymo veiksmuose ir jo išvadoms, ryškiai galima matyti iš šio Senato aiškinimo: „Tardytojas gali pavesti policijai surasti nusikaltimo įrankius, bet neturi teisės

leisti policijai nustatyti tų įrankių savumus, ką padaryti turi patsai Tardytojas, juos apžiūrėdamas ir liudytojus apklausinėdamas, bet ne kvotos keliu" (Senato Baudž. Kas. Dep-to 1887 met. sprend. 23 Nr.).

Kai dėl policijos vaidmens tardyme, tai senasis įstatymas pavesdavo jai tik padėti tardytojui surinkti reikiamas žinias, būtent — kur, kada, kas įvyko, kur yra tie įrodymai ir pan.

Visa tai buvo nustatoma policijos kvotos keliu ir suteikdavo tardytojui tik medžiagą jo darbui rengiamajame tardyme.

Senu įstatymu policijos veiksmai neturi teisminio pobūdžio. Policija yra tik tam tikras aparatas, stovintis arti nusikaltimo vietos, kuris greit gali paduoti tardytojui reikiamas informacijas ir, neatidėliotiniam reikalui esant, išpildyti apsaugos veiksmus. Iš esmės policija niekad nepavaduoja tardytojo ir tik retais atvejais, kurie įstatymo išsemiamai sužymėti 258 strapisnyje, ji gali atlikti formaliai tardytojo veiksmus. Ji renka ne įrodymus, o tik žinias; dėl to ji turi veikti ne viešai, ne formaliai ir apklausinėti tik žodžiu (254 str.). Ji negali nieko šaukti pas save kvotai ir apklausinėjimui, juo labiau, ji neturi teisės reikalauti iš kaltinamojo paaiškinimų arba parodymų.

Bendrasis I Kasacinio Dep-to Senato Susirinkimas 1885 metais (18 Nr.) į Ober-Prokuroro iškeltą klausimą, — ar gali taikos teisėjas uždėti policijai pareigą apklausti kaltinamuosius ir liudytojus — paaiškino: „Joks įstatymas nepaveda ir neleidžia policijai pateikti kaltinimą kaltinamajam bei šį ištardyti... Ir ypač dėlto, kad nuo kaltinamojo prisipažinimo ar užsispyrimo daugelyje atvejų pareina tolimesnė bylos kryptis ir išvada, — įstatymo leidėjas, laikydamas kaltinimo pateikimą ir tardymą itin svarbiais teisminiai-procesualiniais veiksmais, išima juos iš policijos veikimo ribų".

Tokie buvo nuostatai seno įstatymo, veikiančio pas mus Lietuvoje iki 1929 metų lapkričio 12 dienos novelės, kuri tuos nuostatus žymiai pakeitė.

Naujai pakeistasis Baudž. Proc. Įstatymo 249 straipsnis skamba šiaip:

„Paruošiamasis darbas bylose, priklausančiose apygardos teismams, atliekamas žvalgymu, kvota ir rengiamuoju tardymu, prižiūrint Prokurorams ir jų Padėjėjams“.

Kai naujame įstatyme skaitome, jog paruošiamasis darbas atliekamas „žvalgymu, kvota ir rengiamuoju tardymu“, vietoje „atliekamas teismo tardytojo policijai padedant“ — kaip tat buvo senąme įstatyme, — tai iš karto atrodo, kad nuo tų pat organų vietų pakeitimų įstatymo tekste jokių svarbių permainų neįvyko, nes ir senu įstatymu policijos veiksmai bei kvota ėjo pirmiau, negu teismo tardytojo darbas; tas nepriklausomas ir iniciatyvinis policijos įsikišimas procesan, kurį skelbia naujas įstatymas, atrodo visiškai pateisinamas darbo pagreitinimu ir formalumų sutrumpinimu. Juo labiau, kad ir pagal seno įstatymo tvarką kaikuriais atvejais (258, 257 str. str.) policija turėjo neatidėliojant atlikti tam tikrus tardymo veiksmus, apsaugoti įrodymus ir pan.

Kiek labiau krinta į akis naujame 249 straipsnio tekste paminėtas pirmoje vietoje žvalgymas, kurio šiame straipsnyje anksčiau visai nebuvo. Bet kadangi senąme įstatyme buvo minimas tam tikrais atvejais įsikišimas į tardymą Atskiro Žandarų Korpuso agentų, tai įvedimas į tardymo tvarką pirmoje eilėje žvalgymo elemento ir jo praplėtimas visoms baudžiamosioms byloms atrodo taip pat suprantamas ir nuoseklus.

Iš novelės (249 straipsnio) matyti, kad naujas įstatymas suskirstė rengiamąjį tardymą atskiromis ir savarankiškomis stadijomis, kurios yra pavedamos įvairiems valdžios organams, o tardytojas, nustojęs savo vadovaujančio vaidmens, pastatytas vienon eilėn su policija po Prokuratūros priežiūra. Tuo tarpu policija atsipalaidavo nuo tardytojo vadovybės bei kontrolės ir užėmė tardyme, galima sakyti, sprendžiamą, net pirmutinę vietą.

Atitinkamai šiam nuostatui bei policijos dalyvavimo tardyme praplėtimui liko perdirbti ir tolesnieji Baudž. Proc. Įstatymo straipsniai.

„Pirmoji skirtis“, kurios senas pavadinimas buvo: „Policijos dalyvavimas rengiamojo tardymo vedime“, — dabar vadinamas: „Žvalgymas ir kvota“, kuo dar labiau pabrėžtas savarankiškas policijos veikimas ir jos vieta tardyme.

Pirmuose tos „Skirties“ straipsniuose pasakyta:

249[1] str. „Žvalgyti gali visi policijos agentai ir valsčių viršaičiai bei seniūnai

Kvotas daryt gali administracijos organai — kiekvienas savo srityje — ir tie policijos agentai, kurie nėra žemesni už nuovados viršininko padėjėją, o iš žemesniųjų tik tie, kuriems tatai bus leista Apskrities Viršininko, Prokurorui sutikus".

249[2] str. „Žemesnieji policijos agentai, valsčių viršaičiai ir seniūnai gali daryti atskirus kvotos veiksmus tiktai užtikę nusikalstamąjį darbą besidarant arba tik ką pasidarius, jei vyresnysis policijos agentas, administracijos organo agentas (249[1] str. antra dalis) arba teismo tardytojas dar nėra atvykęs į tą vietą, o nusikaltimo pėdsakai gali išnykti, arba kaltininkas pasislėpti".

Čia pravartu yra sulyginti šitą straipsnį su analoginiu, dabar jau panaikintu 258 str., kuris paminėtus veiksmus, kai tardytojo nėra vietoje ir iki jam atvykus, pavedė policijai, podraug pabrėždamas, kad policija nei kaltininko, nei liudytojų formaliai klausti (t. y., taip kaip tardytojas, perspėdamas sakyti teisybę) negali.

Jei mes dar priminsime, kad pagal naujo įstatymo 249[5] str., visi policijos veiksmai yra lygūs tardymo veiksmams, tai tenka konstatuoti, kad naujas įstatymas suteikia atskirais atsitikimais tardytojo funkcijas net žemiausio laipsnio policininkams ir kaimo seniūnams.

249[3] straipsnis kalba tiktai apie aukščiau minėtų agentų veikimo sričių nustatymą ir esminės reikšmės neturi.

Visai naujo turinio, o podraug ir reikšmingų neaiškumų pilnas 249[4] straipsnis, kuris skamba šitaip:

„Policija, valsčių viršaičiai ir seniūnai, žvalgydami, slaptai seka nusikalstamuosius darbus ir neviešai renka tam reikalingų žinių. Susekę nusikalstamąjį darbą tuojau praneša artimiausiam policijos agentui, nurodytam 249[1] str." (antra dal.).

Iš šio straipsnio galima suprasti, kad žvalgymo iniciatyva atiduodama į labai plačias rankas; bet ką reiškia duotas visiems paminėtiems žvalgantiems žmonėms leidimas „slaptai sekti nusikalstamuosius darbus ir neviešai rinkti tam reikalingų žinių" teisės ir procesualinių veiksmų atžvilgiu, suprasti ne

lengva, nes čia nekalbama apie besitęsiančius nusikalstamuosius darbus, kuriuos reikia sekti ir apie kuriuos reikia pranešti.

Šios funkcijos, pavestos žemesniems policijos agentams ir net kaimo seniūnams, gali būti jų suprastos ir aiškinamos sava nuožiūra labai plačiai ir klaidingai.

Turint galvoje, jog paminėti naujame įstatyme valsčių viršaičiai ir kaimo seniūnai yra savivaldybių organai ir pačių piliečių renkamieji asmens, reikia pripažinti, kad uždėjimas jiems sekimo pareigų atrodo gana keistokai. Visiems šiems asmenims yra naujo įstatymo pavesta žvalgymo — kvotos — tardymo veiksmai, kurie įstatymo net nėra aiškiai apibrėžti. Kiek tokioj dirvoj gali būti vietos sauvalei, asmeniniam keršytui, provokavimui, šnipinėjimui ir pan.!

Toliau, vietoje labai reikšmingo ir aiškiai nustatančio policijos vietą bei jos veikimą tardyme senojo 254 straipsnio, naujo įstatymo panaikinto („Vesdama kvotą, policija visas jai reikalingas žinias renka pasiteiravimų, apklausimų ir slapto sekimo būdu, nedarydama nei kratų, nei išėmimų namuose"), — dabartiniame įstatyme turime jau visai naujos reikšmės ir didžiausios svarbos straipsnį:

249[5] str. „Kvotos ar jų atskiri veiksmai (249[2] str.) yra daromi tomis pačiomis taisyklėmis kaip ir rengiamasis tardymas, bet negalima:

1) įtariamasis asmuo traukti kaltinamuoju,

2) liudytojai klausinėti su priesaika, išskyrus sunkiai sergančius, kuriems yra mirties pavojus, ir tuos kurie yra pasiruošę išvykti ilgesnį laiką į užsienį,

3) daryti lavonų skrodimas, išskyrus atsitikimus, nurodytus 253[1] str.,

4) daryti veiksmai, nurodyti 347, 353, 360, 369 ir 370 str. str., o veiksmus, nurodytus 368[1] str., policija gali daryti tik Prokurorui arba jo Padėjėjui sutikus.

„Kvotos veiksmai yra lygūs rengiamojo tardymo veiksmams".

Šitame straipsnyje glūdi visa naujo įstatymo esmė ir turinys. Tolesnieji straipsniai iš esmės nieko prie to neprideda, tiktai derina naujai užbrėžtą policijos veikimą su teismo tardytojo veiksmais, atitinkamai mažindami šio veikimo ribas.

Naujas įstatymas nedraudžia tardytojui vesti tardymo darbą, bet padaręs kvotą lygią tardymui ir pastatęs ją rengiamojo tardymo pradžioje, įstatymas nušalina tardytoją nuo svarbiausių rengiamojo tardymo momentų ir pastato jo darbą greta ir net po policijos darbo.

Aišku, toks tardytojo darbas nustoja savo pirmykštės reikšmės, juo labiau, kad, kaip matyti iš pakeisto 269 str., tardytojas gali tiktai **patikrinti** arba papildyti policijos veiksmus, bet **nepanaikinti** jų, kaip tat buvo pasakyta sename to pat straipsnio tekste.

Naujas įstatymas faktiškai palieka tardytojui tik kvotos priėmimą ir formalų kaltinamojo ištardymą, bet ir šis veiksmas virsta tik grynu formalumu, nes kaltinamojo parodymai ir jo pareiškimai paprastai jau būna duoti ir užrašyti policijoje.

Šitaip sutvarkius tardymo darbą, kiek reikia tardytojui parodyti iniciatyvos, energijos ir darbštumo, kad iš naujo vertintų ir kartotų visą darbą bei darytų savarankiškas išvadas, kada pats įstatymas jį nuo to darbo atleidžia.

Todėl, kaip parodo praktika, šio įstatymo leistu keliu, o iš dalies dėl kiekvienam žmogui įgimto tingumo, kaikurie tardytojai be atodairos naudojasi policijos darbu, net oficialiai pavesdami kriminalinės policijos agentams surinkti iš jau sėdinčių kalėjime tardomųjų trūkstančią kaltinamąją medžiagą arba išaiškinti per policiją kilusias abejones.

Taip per įvairias savarankiškai veikiančių organų rankas eidamas, tardymas pameta jungiantį siūlą, kurį taip svarbu ir taip sunku surasti gyvenimo painiavoje. Tuo tardymas nustoja savo vienumo bei vienlypumo, vadovaujančios minties, logikos ir nuoseklumo. Darbo ir atsakomybės skaldymas užleidžia vietą visokioms įtakoms, kurios atsitiktinai ar sąmoningai gali užtemdyti tiesą ir visai nukreipti tardymą į klaidingą kelią.

Nustatydamos minėtu būdu vedančių rengiamąjį tardymą organų santykius ir kompetenciją, naujas įstatymas panaikino, kaipo nereikalingus arba prieštaraujančius jo nuostatams, be aukščiau nurodytų straipsnių 254 ir 258, dar 252, 259, 261 str. str., o taip gi visus seno įstatymo straipsnius, kurie nustato Atskiro Žandarų Korpuso agentų veikimą tiriant nusikaltimus (Skyrius II, 261^{1}—261^{13}).

Iš vertų paminėjimo pakeitimų reikia nurodyti, kad daugelyje atvejų, kada pagal senąjį įstatymą policija turėjo pranešti tardytojui, arba susižinoti per jį su Prokuroru, ji dabar tai daro betarpiškai, susižinodama su prokuratūra taip pat, kaip ir pats tardytojas, kurio priklausymas prokuratūros žymiai padidėjo (262 str.3 d., 263 str. panaikinimas, 255 str.). Galima taip pat paminėti, kad naujuoju įstatymu gautąjį iš tardytojo tardymą nutraukia Prokuroras, o ne Teismas, kaip tai buvo pagal senąjį 277 straipsnio tekstą. Tokiu būdu, tardymo nutraukimą ir net klausimą — ką daryti su kaltės įrodymo daiktais — sprendžia jau ne Teismas, o Prokuroras, kuris kaltinimo stadijoje yra šalis.

Drauge su bendru policijos kompetencijos praplėtimu žymiai padidėjo policijos nuožiūra ir teisės suimti įtariamąjį, kas labai skaudžiai užgauna asmens teises.

Iš visų čia paminėtų pakeitimų matyti, kad tardytojo veikimas liko susiaurintas; jo grynai teisminio pobūdžio veiksmai atsidūrė policijos kompetencijos ribose, o policijos ir kitų administracijos organų agentai plačiai atlieka teisminio organo funkcijas. Tuo būdu, čia turime visišką teismo ir vykdomosios valdžios funkcijų supainiojimą, o tat jau yra principinis dalykas, griaunantis iš pagrindų visus anksčiau nurodytus baudžiamojo proceso dėsnius.

Rengiamasis tardymas, o dabar ir kvota iš karto susiduria su asmens teisėmis ir jas užgauna; tatai yra neišvengiamas baudžiamojo proceso momentas, o todėl šis atsakomingas momentas ir buvo seno įstatymo apsaugotas daugybe teisminių garantijų teismo tardytojo asmenyje, o taip pat daugybe nuostatų, aprėžiančių policijos veiksmus.

Naujuoju įstatymu rengiamasis tardymas liko daug supaprastintas, bet jo teisminė reikšmė ir teisėtumo garantijos išnyko drauge su tardytojo atsakomybe už visus tardymo veiksmus. Jei seniau pas mus būdavo nusiskundimų dėl netobulo ir nevykusio tardytojų darbo ir jų nepakankamo tam darbui pasirengimo bei sugebėjimo, tai ką tenka sakyti dabar, kada lemiamus tardymo veiksmus naujas įstatymas leidžia atlikti policijos nuovadų viršininkų padėjėjams, žemesniems policijos agentams, valsčių viršaičiams ir net kaimo seniūnams, kurių kitas gal vos moka savo pavardę parašyti, ir tai tokiais laikais, kuomet skundžiamasi, kad šalyje jaunųjų teisininkų, ga-

vusių aukštąjį mokslą, yra pernelyg daug, ir tardytojų skaičių galima būtų padidinti kvalifikuotais specialistais. Vietoje to, naujam įstatymui vykdyti padidinti policininkų kadrai.

Anksčiau paminėtame p. J. Brazinsko rašinyje konstatuota, kad mūsų policija lengvai nugalėjusi visus naujo įstatymo pavestus jai sunkumus tardymo darbe ir kad praktika parodžiusi, jog šiuo atvėju skeptikų baimė buvusi be mažiausio pagrindo.

Į tai tenka tik nurodyti, kad jeigu dabar tardymo darbas atliekamas kiek geriau, tai čia ne 1929 metų novelės nuopelnas, bet bendras mūsų valstybinio aparato sukultūrėjimo išdavinys.

Taip pat negalima neigti, kad ir mūsų policija per paskutinius metus žymiai patobulėjo, kad išleistų instrukcijų, Baudž. Proc. Įstatymo vertimo į lietuvių kalbą, kursų ir lavinimų dėka, policija išpildo neblogai pavestą jai policinį darbą, o atskiri policininkai ar kriminalinės policijos agentai kartais tardymo darbe parodo nepaprasto gabumo, ko kartais trūksta net kaikuriems teisininkams tardytojams, bet visa tai klausimo iš esmės nekeičia ir negali atpalaiduoti policijos nuo prievartingos administracinių organų prigimties arba suteikti jai teisminį pasirengimą.

Negalima reikalauti, kad nuovados viršininko padėjėjo laipsnio policijos agentai laikytųsi tinkamai tardymo darbe ir atitiktų tokius sugebėjimo reikalavimus, kurių galima ir tenka reikalauti iš teisminės valdžios organo — teismo tardytojo. Jei įstatymo 249 str. leidžia daryti itin reikšmingas kvotas policijos agentams, ne žemesniems už nuovados viršininko padėjėją, o, kaip matyti iš praktikos, policija ėmė tai įsakmiai pildyti, tai reikia sutikti, kad ir tardymo veiksmai pas mus atliekami dažniausiai atitinkamai policijos nuovados viršininko padėjėjo išsilavinimo laipsniui.

Iš kvotos protokolų kartais matyti, kad vedusis kvotą policininkas sunkiai valdo plunksną, dar sunkiau jam sekasi su gramatiškais sakiniais, o iš apžiūrėjimo protokolų ir pranešimų dažnai kyla jo nei tiriamų dalykų, nei savo pareigų neišmanymo šiurpus vaizdas.

Toks neišmanymas ir ypatingai pirmame apžiūrėjime laisvas elgimasis su ginklais bei arti esančiais daiktais ne mažai apsunkina, o kartais ir visai suklaidina tolesnį tardymo darbą.

Tiesa, vietinė policija būna arti nusikaltimo vietos, kas be abejonės pagreitina bei papigina tardymo darbą ir be to įgalina tardymui eiti karštomis nusikaltimo pėdomis, bet tas policijos agentų artimumas prie nusikaltimo vietos dar labiau mažina ir be to siaurą jų akiratį, kenkia tardymo objektingumui.

Gyvendamas tarp vietinių žmonių, būdamas įtrauktas į jų tarpusavius santykius ir interesus, policininkas negali būti laisvas nuo vietinių žmonių įtakos, tendencingų nuomonių ir asmeninių simpatijų, ypač kada nusikalstamieji elementai labai stengiasi paslėpti savo kaltę, prisimesdami doraisiais bent paviršutiniškai ir užmegsti draugiškus santykius su vietiniais policijos agentais.

Be to, policininkui, tvarkomosios valdžios agentui, svarbu yra ne tiek tiesos, kiek kaltininką surasti, už ką jis laukia iš savo vyresnybės tarnybinio atsižymėjimo ir savo darbe jis pripratęs vartoti priemones, kokios vartojamos kovoje su gyvenimo netvarka, su peštukais, girtais ir triukšmadariais.

Pavyzdžiui, vienoje byloje, kur miesto triukšmadariai ir padaužos, būdami girti, ne tik gatvėje pasipriešino policijai, bet ir smarkiai sumušė policininkus, už ką buvo kaltinami B. St. 142 str. 2 d., teisme teko patirti, kad suimtųjų kvota ir jų ištardymas policijoje buvo to susirėmimo tąsa ir be abejo pasibaigė policininkų apgalėjimo apofeozu.

Baudž. Proc. Įst. 405 ir 406 str. str. policijai, vedant tardymo darbą, sunkiai prieinami ir, kaip žinome iš praktikos, bylose dažnai pasitaiko pagrįstų ar pramanytų nusiskundimų dėl mušimų bei pavartotos prievartos, kvočiant policijoje.

Žinoma, tie apgailestaujami bet neišvengiami vykdomosios valdžios agentų prievartos įpročiai ir, senajam įstatymui veikiant, apsireikšdavo policijos kvotoje, laužydavo ir iškraipydavo tikrą tardymo vagą, bet todėl kvota ir neturėjo juridinės reikšmės ir buvo pastatyta į siauras ribas, smulkiai teismo tardytojo tikrinamas.

Antra vertus, ir patys policijos kvočiamieji asmens dažniausia būna suvaržyti baimės, kurią nusikalstamieji gaivalai paprastai jaučia prieš policiją, kaipo prieš juos nukreiptą ir vartojamą fizinę jėgą. Aišku, kad tokia tardomųjų asmenų psichinė padėtis neatitinka minėtų įstatymų dvasios, nepadeda, o kenkia tardymo darbui, naikina parodymų nuoširdumą, tem-

do tiesą, verčia kaiką nutylėti arba pameluoti. Šitie policijos tardymo darbo trūkumai ypatingai apsireiškia, tardant mažamečius arba mažo išsilavinimo žmones.

Tie patys baimės ir prievartos elementai atsispindi ir policijos parodymų užrašyme. Be to, nedrąsūs kvočiamųjų asmenų parodymai policininko užrašomi kartais tendencingai, o dažniausia pagal nustatytą trafaretą, ir atitolina nuo duoto parodymo tikro turinio bei formos. Todėl Baudž. Proc. Įst. 408 ir 409 straipsniai (apie savarankišką klausiamojo asmens parodymo užrašymą ir apie parodymo užrašymą jo paties žodžiais) policijos kvotai lieka visai nepritaikomi.

Taip, vienoje politinėje byloje, kurioje asmuo buvo kaltinamas Baudž. Stat. 132 str. ir Baudž. St. pap. ir pak. 6 §, policijos kvotoje, vieno liudytojo parodyme tarp kita ko buvo užrašyta: — „aš tikrai mačiau, kad išimtoje iš kaltinamojo kišeniaus bolševikų - komunistų literatūroje buvo obalsiai: — darbininkai, darbo valstiečiai ir kareiviai, pažymėkim tarptautinę Raudonąją dieną demonstracijomis, mitingais, išstojimais, kėlimais vėliavų, teskamba...“ ir panašių obalsių buvo prirašytas visas puslapis, o po to viso beraščio liudytojo drebančia ranka padėta trys kryžiukai. Teismo tardymo metu paklaustas — kas tai yra obalsiai — tas liudytojas atsakė: — „tai yra tokie žmonės, kurie rašo ir jų vardų sąrašą rado kaltinamojo kišeniuje“.

Suprantama, kad policijos nevykusiai užrašyti liudytojų ir kaltinamojo parodymai kliudo tiems asmenims teismo tardymo metu laikytis teisybės, nes, prisiminę policijoje netiksliai ar neteisingai užrašytus parodymus, jie nedrįsta teisme nuo jų atsisakyti bei juos ištaisyti, bijodami atsakomybės už melagingą parodymą ar prieštaravimą. Policija gi, gavus po užrašytais parodymais apklaustojo asmens parašą, laiko jį pakankama savo teisumo garantija ir nesirūpina tolesnių tų parodymų likimu.

Apie tai, kad kvočiamas policijoje asmuo patikrintų ir atitaisytų savo netikrai užrašytus parodymus arba net atsisakytų juos dėl to pasirašyti, netenka kalbėti, nes tam reikalinga išmanymo ir pilietinės drąsos, ko nuo daugumos žmonių, ypač tardant policijoje, laukti netenka.

Dar didesnės svarbos būna kaltinamojo neatitinkantis tikrenybės prisipažinimas, kurį jisai gali padaryti policijoje per

nesusipratimą, prievartą ar net paskubom sugalvojęs melą, ir kuris procesualiniu atžvilgiu beveik visumet turi lemiamą reikšmę visai bylai ir paties kaltinamojo likimui.

Dėl paminėtų priežasčių liudytojų ir kaltinamojo parodymai teismo tardymo metu iš dalies nustoja savo įrodomosios vertės, o tai prieštarauja svarbiam baudžiamojo proceso betarpiškumo dėsniui, kuriuo teismas įgauna visas įspūdžius, tiria ir vertina visus įrodymus tiesioginiai ir betarpiškai.

Žinoma, tą patį galima būtų prikišti ir parodymams, duotiems ir užrašytiems pas teismo tardytoją, tačiau į tai tenka atsakyti pirmiausia, kad teismo tardytojas yra teismo organas, kuriam privalomi svarbiausieji teismo valdžios ypatumai — bešališkumas ir sugebėjimas, o antra — šalyse su tobulesniu teismo sutvarkymu ir pažangesniais įstatymais rengiamasis tardymas visose savo stadijose atliekamas taip pat žodžiu, ir teismas tardymo metu klauso žmonių parodymus, jokių užrašų bei formalumų nesuvaržytus.

Baigiant, tenka pasakyti, kad 1929 metų lapkričio 12 dienos novelė baudžiamojo proceso srityje yra didokas žingsnis atgal ir galima pareikšti rimtos vilties bei karšto pageidavimo, idant mūsų baudžiamasis procesas vėl grįžtų savo tikron vagon ir įstatymas labiau praplėstų bei apsaugotų tardomųjų asmenų teises, atiduodamas rengiamojo tardymo darbą į tinkamai parengtų juristų - tardytojų rankas.

Al. Bulotienė.

Estijos karo teismų sistema ir jų organizacija.

1919 m. kovo 18 d. įstatymu apie laikinąją karo teismų santvarką, 1919 m. balandžio 1 d. ir spalių 21 d. įstatymais apie Valstybės Teismą (Rūgikohus) ir 1921 m. gruodžio 6 d. įstatymu apie tvarką karo įstatymams bei statutams leisti, — Estija recipavo visus Rusijos karo ir karo - jūrų baudžiamuosius materialinius bei formalinius įstatymus, kurie buvo išleisti ir veikė iki 1917 m. kovo 1 d. Iš tų Rusijos įstatymų Estijoje dabartiniu laiku tebeturi galios tik 1869 m. Karo Įst. Rinkinio XXIV knyga „Karo Baudžiamasis Procesas" ir Jūrų Įst. Rinkinio XVIII knygos — Karo - jūrų baudžiamojo proceso — toji dalis, kuri kalba apie teiseną plaukiojimo metu (II dalies III knygos I skyrius). 1869 metų K. Įst. Rink. XXIII knyga ir Jūrų Įst. Rink. XVII knyga, kurių turinį sudaro drausmės statutai, yra 1925 m. spalių 14 d. įstatymu panaikintos ir pakeistos 1930 m. balandžio 2 d. „Įstatymu apie drausmės baudas kariuomenėje", įgijusiu galios 1930 m. gegužės 29 dieną. Taip pat ir 1869 m. K. Įst. Rink. XXII knyga bei Jūrų Įst. Rink. XVI knyga, kurių turinį sudaro baudžiamieji statutai, yra 1935 m. sausio 18 d. dekreto (Est. Vyr. Žin. Nr. 8, 1935 m.) panaikintos ir pakeistos 1934 m. rugsėjo 19 d. „Karo Baudžiamuoju Statutu", įgijusiu galios 1935 m. vasario 1 dieną (Vyr. Žin. Nr. 82, 1934 m.).

Tebegaliojančiame Karo Baudžiamojo Proceso Įstatyme Estų įstatymų leidėjas yra įvedęs daug stambių pakeitimų.

1919 m. kovo 18 d. laikinosios karo teismų santvarkos įstatymo 1 straipsnis numato šiuos nuolatinius ir paprastus karo teismus: 1) pulko teismus prie pulkų ir juos atitikančių kariuomenės dalių; 2) ekipažo teismus prie laivyno ekipažų (komandų), ir 3) Karo Apygardos Teismą Taline.

Pulko teismai (pagal 1935 m. sausio 18 d. dekreto terminologiją „kariuomenės dalies teismai" — väcosakohus) yra pirmos instancijos teismai byloms dėl kareivių, kapralų (gran-

dinių) ir puskarininkių padarytų bendrų bei karišku nusikalstamųjų darbų, sužymėtų (pagal Baudžiamojo Statuto ir Karo Baudžiamojo Statuto straipsnius) Karo Baudž. Proceso Įstatymo 252 str. (1935 m. sausio 18 d. dekreto naujai suredaguotame). Iš tų nusikalstamųjų darbų iš kariuomenės dalių sulig teismų kompetencijos yra išimti: 1) tokie, kurių bendrininkų tarpe yra civiliai asmens; tokiais atvejais byla priklauso a) arba Karo Apygardos Teismui, jei nusikaltimas yra kariškas arba, kad ir bendras, bet bendrininkų dauguma yra karo tarnyboje; b) arba bendriesiems teismams, jei nusikaltimas yra bendro pobūdžio ir bendrininkų dauguma yra civiliai asmens; 2) tokie, dėl kurių drauge su kaltinimu yra teisme pareikštas civilinis ieškinys, kurio kaina yra didesnė kaip 500 kronų (apie 800 litų).

Karo Apygardos Teismas (Sojaringkonnakohus) yra:

1) pirmos instancijos teismas:

a) visiems nusikalstamiems darbams, padarytiems karininkų arba karo valdininkų, išskyrus bendrus nusikalstamus darbus, kurių bendrininkų dauguma yra civiliai asmens (Karo Baudž. Proc. 260 str. 1 p. ir 1261 str.);

b) visiems Karo Baudž. Proc. 252 str. nesužymėtiems nusikalstamiesiems darbams asmenų, šiaip teismingų kariuomenės dalių teismams (eilinių, kapralų, puskarininkių), išskyrus bendrus nusikalstamus darbus, kurių bendrininkų dauguma yra civiliai asmens (K. Baudž. Proc. 260 str. 2 p. ir 1261 str.);

c) kariuomenės dalių teismų pirmininko ir narių padarytiems nusikalstamiems darbams beeinant teisėjų pareigas (K. Baudž. Proc. 1209 str. 1 p.);

d) nusikalstamiems darbams, padarytiems civilių asmenų apsaugos (karo) padėties įstatymo (K. Baudž. Proc. 250 str.) numatytais atvejais;

e) nusikalstamiems darbams, padarytiems užsieny asmenų, teisingų karo teismui;

2) apeliacinė instancija visoms kariuomenės dalies teismų, kaip pirmos instancijos, byloms (Karo Baudž. Proc. 261 str. 1 p.).

Be to, Karo Apygardos Teismas sprendžia skundus ir protestus dėl rengiamojo tardymo (K. Baudž. Proc. 261 str. 2 p.)

ir karo tardytojų mažesnės svarbos drausmės nusikaltimus prieš tarnybines pareigas (Karo Baudž. Proc. 187 str.).

Yra išimta iš karo teismų kompetencijos 1) bylos apie karių peržengimą spaudos įstatymų, kai tas peržengimas nesujungtas su karo tarnybos pareigų peržengimu (K. Baudž. Proc. 1275 str.) ir 2) bendri nusikalstamieji darbai, kai civiliai asmens, kurie kaltinami drauge su kariškiais, sudaro kaltinamųjų daugumą (K. B. Proc. 1261 str., 1935 m. sausio 18 d. dekretu suredaguotas).

1919 m. kovo 18 d. įstatymo 10 str., 1919 m. balandžio 1 d. įstatymo apie Aukščiausiąjį Valstybės Teismą 2 ir 5 str. ir 1919 m. spalių 21 d. įstatymo, pakeitusio Aukščiausiojo Valstybės Teismo pavadinimą Valstybės Teismu, 16 str., — pavedė buv. Rusų Vyriausiojo karo Teismo ir Vyriausiojo Karo Jūrų Teismo funkcijas Valstybės Teismo Baudžiamajam Departamentui, kuris vykdo tų teismų „teises ir pareigas" „atitinkamais karo teismų pagrindais ir tvarka".

Valstybės Teismo Baudžiamasis Departamentas yra:

1) Drausmės teismas Karo Apygardos Teismo pirmininko ir nuolatinių narių tarnybiniams nusižengimams, tokiems pat svarbesniems nusižengimams karo tardytojų ir Karo Apygardos Teismo laikinųjų narių padarytiems nusižengimams prieš teisėjo pareigas (K. B. Proc. 186 ir 187 str.);

2) pirmos instancijos teismas byloms dėl Karo Apygardos Teismo ir karo prokuratūros sekretorių bei jų padėjėjų tarnybinių nusikaltimų, o taip pat ir dėl karo teismų kandidatų tarnybinių nusikaltimų (K. B. Proc. 1209 str., 1935 m. sausio 18 d. dekreto suredaguotas);

3) kasacinis teismas karo teismų kompetencijos byloms (K. B. Proc. 1 ir 53 str.); jis prižiūri Karo Apygardos Teismo ir visų karo teismų valdininkus (K. B. Proc. 171 str.).

Aukščiausią karo teismo valdžią Estijoje vykdo Valstybės Teismas (1919 m. spalių 21 d. įstatymo 1 str., 1919 m. kovo 18 d. įstatymo 10 str. ir Estijos Respublikos Pagrindinio Įstatymo 69 str.).

Valstybės Teismo Bendrasis Susirinkimas teikia Respublikos Prezidentui patvirtinti kandidatus į Karo Apyg. Teismo pirmininko ir narių vietas, o taip pat ir į karo tardytojų vietas. Teisė pašalinti ir atleisti iš tarnybos Karo Apyg. Teismo pirmininką bei narius ir karo tardytojus priklauso Valsty-

bės Teismo Bendrajam Susirinkimui. Tie nutarimai daromi Estų Respublikos Pagrindinio Įstatymo 70 ir 71 str. Be to, Valstybės Teismo Bendrasis Susirinkimas vykdo kai kurias grynai karo teismo funkcijas. Jis yra pirma ir paskutinė teismo instancija byloms dėl karo tardytojų, Karo Apygardos Teismo pirmininko ir nuolatinių narių nusikalstamųjų darbų, o taip pat byloms dėl Kariuomenės Vyriausiojo Vado, jo štabo viršininko ir kariuomenės vado tarnybinių nusikaltimų taikos metu. Pagal seną Karo Baudž. Proceso 566 ir 1277[1] str. tekstą tuos asmenis už tuos pat nusikaltimus teisdavo Vyriausiasis Karo Baudžiamasis Teismas. Šis Teismas Estijoj nebuvo įsteigtas remiantis Pagrindinio Įstatymo 69 str., ir jo funkcijos, taip pat ir funkcijos Aukščiausiojo Baudžiamojo Teismo, numatyto Baudžiamojo Proceso 7 str. (seno teksto), 204, 1076 ir 1112 str., perėjo į Valstybės Teismo Bendrąjį Susirinkimą, remiantis 1919 m. spalių 21 d. įstatymo apie Valstybės Teismą 18 str., bet tik kiek liečia karo ministerį, vyriausiąjį vadą ir jo štabo viršininką; gi karo tarybos nariai, nurodyti Karo Baudž. Proceso seno teksto 566[1] ir 1277[1] str., už tarnybinius nusikaltimus yra dabar teisiami Karo Apyg. Teismo bendra tvarka, nes Karo Baudž. Proc. 566[1] ir 1277[2–14] str., numačiusieji ypatingą šios rūšies bylų teisenos tvarką, yra panaikinti 1935 m. sausio 18 d. dekreto.

Kariuomenės dalies teismas susideda iš trijų karininkų, — pirmininko ir dviejų narių, skiriamų tos kariuomenės dalies viršininko, prie kurios tas teismas yra įsteigtas. Pirmininkas skiriamas vieneriems metams, o nariai — šešiems mėnesiams tokiu būdu, kad kas trys mėnesiai išstoja iš eilės vienas iš narių (Karo Baudž. Proc. 9 ir 14 str.). Kariuomenės dalies teismo pirmininkas parenkamas iš bataliono vadų, arba jaunesnių štabo karininkų, arba iš vyresniųjų būrių ar atitinkamų dalių vadų (K. Baudž. Proc. 10 str.). Kariuomenės dalies teismo nariais skiriami būrių arba atitinkamų dalių vadai ir vyresnieji ober-karininkai, ne vadovaujantieji kariuomenės dalims (K. Baudž. Proc. 11 str.).

Karo Apygardos Teismas susideda iš nuolatinių ir laikinųjų narių (K. Baudž. Proc. 25 str.).

Pirmininkas ir nuolatiniai nariai (karo teisėjai) skiriami Respublikos Prezidento iš kandidatų, pateiktų jam patvirtinti Valstybės Teismo Bendrojo Susirinkimo nutarimu (prieš pa-

teikiant turi būti išklausyta karo ministerio nuomonė apie kandidatus). Kandidatais į pirmininko ir karo teisėjų vietas gali būti karininkai, — juridiniai išsilavinę ir turintieji ne mažiau, kaip penkerių metų praktiką teismo tarnyboje arba advokatūroje, arba buvusieji tiek pat laiko valdžios tarnyboje, tokiose vietose, kur turėjo galimumą įsigyti teisinį prityrimą. Tačiau tas nuostatas yra įstatymo suformuluotas tokiu būdu, kad vienkart pasiliko galioje ir K. Baudž. Proc. 151 str., kuriuo į Karo Apygardos Teismo pirmininko vietą renkami to teismo nuolatiniai nariai, arba karo prokuroras, o į nuolatinių narių vietas — karo tardytojai arba karo prokuroro padėjėjai; kiti asmens gali būti skiriami į minėtas vietas, tik trūkstant K. Baudž. Proc. 151 str. sužymėtų kandidatų.

K. Apyg. Teismo teisiamoji sudėtis pareina nuo kaltinamųjų laipsnio bei jų tarnybos vietos. Taip į K. Apyg. Teismo teisiamąją sudėtį sprendgžiant eilinių, kapralų ir puskarininkių bylas įeina vienas štabo karininkas ir vienas ober-karininkas; sprendžiant ober-karininkų arba štabo karininkų bylas — du štabo karininkai; sprendžiant pulko vadų arba asmenų, kurie naudojasi jų teisėmis (išskyrus asmenis, turinčius generolo laipsnį), bylas — du generolai, arba du pulko vadai, arba atskirų dalių viršininkai su pulko vado teisėmis, arba vienas generolas ir vienas tokių viršininkų. O teisiant generolus į Karo Apyg. Teismo teisiamąją sudėtį įeina: juridiniu elementu — vienas Valstybės Teismo Baudžiamojo Departamento narių, kaipo pirmininkaujantis, ir Karo Apyg. Teismo pirmininkas; o šefenų elementu — ne mažiau kaip du generolai, skiriami karo ministerio. K. Apyg. Teismo laikinieji nariai skiriami karo ministerio. Jų skyrimo tvarka priklauso nuo to, kuriai teisiamojo posėdžio sudėčiai jie yra reikalingi. Paprastai sudėčiai, teisiančiai eilinius, kapralus, puskarininkius, ober-karininkus ir štabo karininkus, divizijų ar atitinkamų dalių viršininkai kasmet sudaro sąrašus visų karininkų, atitinkančių įstatymo sąlygas, reikalingas K. Apyg. Teismo nariams skirti. Iš tų sąrašų karuomenės štabe sudaromas bendras visai kariuomenei sąrašas. Iš to sąrašo iš eilės laikinaisiais nariais skiriami keturiems mėnesiams du štabo karininkai ir du ober-karininkai ir vienas atsargos narys štabo karininko laipsnio. Karo ministeris, juos skirdamas, turi teisę įstatymo nurodytais atvejais nesilaikyti tos eilės, kuria jie yra įrašyti į sąrašą. Pa-

skirti laikinieji nariai dalyvauja teisiamuose posėdžiuose pagal eilę, kuri nustatoma karo ministerio įsakymais. Pabuvę keturis mėnesius laikinaisiais arba atsargos nariais, gali būti iš naujo skiriami laikinaisiais arba atsargos nariais, tik išėjus šešiems mėnesiams. Laikinieji ir atsargos nariai per jų buvimą teismo nariais laisvu nuo teismo posėdžių metu neatleidžiami nuo pareigų tarnybos, jų užimamos atitinkamose kariuomenės dalyse.

K. Apyg. Teismo laikinaisiais nariais gali būti 1) esantieji ne mažiau kaip ketverius metus rikiuotės tarnyboje būrių ir atitinkamų dalių vadai, vadovaujantieji šioms dalims ne mažiau, kaip dvejus metus; 2) batalionų (ne atskirų) ir atitinkamų dalių vadai; 3) kiti rikiuotės štabo karininkai, išskyrus atskirų dalių vadus ir dalių ūkio vedėjus, vadovavusieji batalionui arba atitinkamai rikiuotės daliai arba buvusieji ne mažiau, kaip dvejus metus būrio ar atitinkamos rikiuotės dalies vado vietoje (K. Baudž. Proc. 29 str.).

Pulko vadams ir generolams teisti laikinieji ir atsargos nariai karo ministerio skiriami ne pagal sąrašą, bet kiekvienai bylai atskirai, kiek jų yra reikalinga teisiamojo posėdžio sudėčiai.

Asmens, skiriami laikinaisiais ir atsargos nariais, turi atitikti tam tikrą moralinį cenzą, nustatytą K. Baudž. Proc. 30 str. Pagal seną to straipsnio tekstą K. Apyg. Teismo laikinaisiais ir atsargos nariais negalėjo būti karininkai, tardomi ar teisiami už nusikalstamus darbus, teismo sprendimu nubausti dabokle su kai kurių tarnybos teisių bei pirmenybių susiaurinimu arba kuria kita griežtesne bausme, ir tie, kurie buvę teisti už tokius nusikalstamus darbus, nėra teismo sprendimu išteisinti.

Įvedus naująjį Karo Baudž. Statutą, 30 str. reikia pakeisti ta prasme, kad K. Apyg. Teismo laikinaisiais ir atsargos nariais negali būti karininkai teismo sprendimu nubausti areštu garnizono arešto namuose, nes naujasis karo baudž. statutas nežino kai kurių tarnybos teisių bei pirmenybių susiaurinimo, kaipo papildomosios bausmės.

Prie Karo Apygardos Teismo yra karo prokuroras ir jo padėjėjai. Karo prokuroras priklauso tiesioginiai ministerio (1919 m. kovo 18 d. 5 str. ir 1934 m. kovo 3 d. įstatymo apie valstybės apsaugos organizaciją ir valdymą taikos metu 12 str.).

Karo prokuroras ir jo padėjėjai parenkami iš karininkų, išėjusių aukštąjį juridinį mokslą (K. Baudž. Proc. 150 str.) ir skiriami tvarka, nustatyta karo ministerijos valdininkams (K. Baudž. Proc. 155 str., 1934 m. kovo 3d. įstatymo 4 str. ir 15 str. 7 p.).

1919 m. spalių 21 d. įstatymo apie Valstybės Teismą 13 str. uždeda karo prokurorui ir jo padėjėjams karo teismų bylose Valstybės Teismo Prokuroro pareigas, nustatydamas, kad „Valstybės Teismo Prokuroro pareigas vykdo Respublikos Prokuroras, o karo teismų bylose (šio įstatymo 16 str.) — karo prokuroras arba jo padėjėjai". To pat įstatymo 16 str., kaip aukščiau nurodyta, kalba apie buvusių rusų Vyriausiojo Karo Teismo ir Vyriausiojo Karo Jūrų Teismo funkcijas, kurias tas straipsnis uždeda Valstybės Teismo Baudž. Departamentui. Remiantis tikslia tų straipsnių (13 ir 16) prasme, karo prokurorui buvo pavestos Vyriausiojo Karo Prokuroro ir Vyriausiojo Karo Jūrų Prokuroro funkcijos. Bet Estų įstatymų leidimui toliau besirūtuliuojant, klausimas apie karo prokuroro, kaip vyriausiojo karo ir karo jūrų prokuroro, funkcijas prie Valstybės Teismo, pasidarė painesnės dėl to, kad 1920 m. balandžio 10 d. įstatymo apie laikiną prokuratūros sutvarkymą 8 str. panaikino Respublikos Prokuroro vietą (šiuo įstatymu yra sudaryta nauja Valstybės Teismo prokuroro vieta), o to pat įstatymo 9 str. expressis verbis panaikino įstatymo apie Valstybės Teismo 13 straipsnį. Įstatymas apie laikiną prokuratūros sutvarkymą visai nemini apie Valstybės Teismo prokuroro karo teismines funkcijas; to įstatymo 3 str. tik sako: „Valstybės Teismo prokuroras yra prie Valstybės Teismo; jis naudojasi buvusio Senato oberprokuroro teisėmis, kiek jos nėra pakeistos 1919 m. spalių 21 d. įstatymu apie Valstybės Teismą ir šiuo įstatymu". Remdamasi tuo samprotavimu, kad į buvusio Rusų Senato prokurorų pareigas neįėjo vyriausiųjų karo arba karo jūrų prokurorų paeigos, kad 1920 m. balandžio 10 d. įstatymas turi galvoje tik bendros prokuratūros sutvarkymą ir Respublikos Prokuroro, kuris taip pat neturėjo karo prokurorų funkcijų, pakeitimą Valstybės Teismo prokuroru — praktika yra išaiškinusi 1920 m.balandžio 10 d. įstatymo 9 straipsnį ta siaura prasme, kad jis yra panaikinęs įstatymo apie Valstybės Teismą 13 str. tik toj daly, kuri lietė Respublikos Prokurorą. Todėl karo prokuroras ir dabar karo teismų bylose eina prie

Valstybės Teismo vyriausiojo karo prokuroro ir vyriausiojo karo jūrų prokuroro pareigas.

Karo prokuroras, kaip vyriausiasis karo arba jūrų prokuroras: 1) reiškia iš anksto raštu savo nuomonę byloje, kurioje paduota Valstybės Teismo Baudž. Departamentui kasaciniai arba atskirieji protestai ir skundai (K. Baudž. Proc. 1027 str.); jei protestas buvo jo paties paduotas, tai nuomonę reiškia kitas karo prokuratūros atstovas;

2) dalyvauja Valstybės Teismo Baudžiamojo Departamento posėdžiuose karo teismų bylose ir reiškia ten žodžiu savo nuomonę dėl šalių pareikštų vadų apskųstajam sprendimui arba nutarimui panaikinti (K. Baudž. Proc. 1031 str.).

Kaip Karo Apyg. Teismo prokuroras, karo prokuroras:

1) turi teisę savo nuožiūra reikalauti iš karo vyresnybės paskirti kvotą (280 str. 5 p., 1919 m. kovo 18 d. įstatymo suredaguotas);

2) turi teisę prižiūrėti karo ir karo lauko teismų veiklos įstatymingumą (1919 m. kovo 18 d. įstatymo 5 str.);

3) turi prižiūrėti tardymą, daromą karo tardytojų arba ypatingos tardymo komisijos, kurie turi vykdyti visus jo teisėtus reikalavimus;

4) turi peržiūrėti užbaigtus rengiamuosius tardymus ir reikšti karo vyresnybei nuomonę: a) arba apie kaltinamojo atidavimą teismui (Karo Apyg. Teismui ar kariuomenės dalies teismui), b) arba apie kaltinamojo nubaudimą drausmės keliu, c) arba apie tardymo nutraukimą ar sustabdymą arba d) apie bylos neteismingumą karo teismui (K. Baudž. Proc. 545 ir 533 str.);

5) gali prieštarauti karo vyresnybei klausimu dėl atidavimo teismui (568 str.), o karo vyresnybei nesutinkant atiduoti kaltinamąjį teismui, turi teisę pats savo valdžia atiduoti kaltinamąjį teismui (1919 m. kovo 18 d. įst. 8 str.);

6) surašo kaltinamuosius aktus bylose, spręstinose Karo Apyg. Teismo (K. B. Proc. 412 str.);

7) dalyvauja Karo Apyg. Teismo tvarkomuose posėdžiuose ir reiškia ten savo nuomonę (K. Baudž. Proc. 102 str.);

8) kaltina kaltinamuosius teisme (K. Baudž. Proc. 216 str.), o apeliacinėse bylose, atėjusiose iš kariuomenės dalių teismų, reiškia nuomonę, kiek liečia kaltinamojo baudžiamąją atsakomybę arba iždo ieškinį dėl atlyginimo už kaltinamojo

padarytą žalą ir nuostolius (K. Baudž. Proc. 972 str., 1935 m. sausio 18 d. dekreto redakcijoje);

9) paduoda protestus prieš Karo Apyg. Teismo galutinius sprendimus bei atskirus nutarimus (K. Baudž. Proc. 982 ir 983 str.) ir atsikirtimus prieš kasacijos skundus (K. Baudž. Proc. 1017 str.).

Remdamasis Karo Baudž. Proc. 67 str. nustatytu karo prokuratūros vienumo principu, karo prokuroras gali bet kuriuo bylos eigos momentu pakeisti save savo padėjėju arba, atvirkščiai, paimti iš jo bylą „savo atsakomybėn".

Rengiamuosius tardymus daro karo tardytojai. Jie parenkami: 1) iš karininkų, išėjusių aukštąjį juridinį mokslą ir ištarnavusių Karo Apyg. Teisme karo teismo kandidatais ne mažiau kaip vienerius metus, 2) arba iš kitų karininkų bei karo valdininkų, išėjusių aukštąjį juridinį mokslą, turinčių žinių bei prityrimo karo teismo srityje. Karo tardytojai skiriami ta pat tvarka, kaip ir karo teisėjai. Karo tardytojai skirstomi teritorialinėmis apylinkėmis, kurių ribas nustato karo ministeris, o personalinis karo tardytojo paskyrimas į karo tardymo apylinkę daromas Karo Apyg. Teismo tvarkomajam posėdy (K. Baudž. Proc. 61 ir 62 str.). Rengiamasis tardymas daromas tik bylose, spręstinose Karo Apyg. Teismo (Karo Baudž. Proc. 355 str.). K. tardytojas pradeda tardymą tik karo vyresnybei pavedus, ir gali tik atskirus tardymo veiksmus atlikti, jei kvota buvo padaryta pakankamai nuodugni (K. Baudž. Proc. 384 str., 1935 m. sausio 18 d. dekreto redakcijoje). Karo tardytojai atlieka ir buvusių karo jūrų tardytojų funkcijas, nes tam tikrų karo jūrų tardytojų Estijoj nėra.

Ypatingų (nepaprastų) karo teismų Estijoj yra: 1) karo lauko teismai ir 2) teismai, sudaryti karo laivuose plaukiojimo metu. Tų teismų įsteigimas leidžiamas Estijoje remiantis Respublikos Pagrindinio Įstatymo 74 str.

Remiantis K. Baudž. Proc. 1281 str. ir 1919 m. kovo 25 d. įstatymu apie lauko teismus, lauko teismai (väljakohus) steigiami karo veiksmų rajone ir vietose, kuriose paskelbta apsaugos (karo) padėtis; tie teismai steigiami prie pulkų arba stambesnių kariuomenės dalių, kur tai nurodyta Vyriausiojo kariuomenės vado įsakymu. Lauko teismas susideda iš penkių karininkų (kartu su pirmininku), skiriamų dalies viršininko, steigiančio lauko teismą. Šis teismas sudaromas ad hoc tokioms

byloms, kurių nagrinėjimas gali būti per vienerias paras. Jam priklauso bylos dėl šnipinėjimo, išdavimo, maišto, labiau sunkių bendrų nusikaltimų (nužudymas, padegimas, plėšikavimas, sanguliavimas), dėl nusikalstamų darbų prieš armijos nepavojumą ir susisiekimo priemones, dėl pabėgimo iš karo tarnybos ir neatvykimo paskelbus mobilizaciją (1919 m. kovo 25 d. 19 str.). Už šiuos nusikalstamuosius darbus lauko teismas gali paskirti mirties bausmę, katorgą arba kalėjimą. Lauko teismo sprendimai turi būti patvirtinti viršininko, sušaukusio teismą. Jei jis nesutinka su sprendimu, tai pristato sprendimą drauge su byla fronto kariuomenės vyriausiajam vadui arba viršininkui, kuris naudojasi to vado teisėmis; fronto kariuomenės vadas arba tvirtina lauko teismo sprendimą arba, jei nesutinka su sprendimu, perduoda bylą Karo Apygardos Teismui spręsti. Šis sprendžia bylą tvarka, numatyta byloms, atėjusioms iš kariuomenės dalių teismų, t. y. apeliacijos tvarka. Lauko teismo sprendimai, kuriais skiriama mirties bausmė, visais atvejais pristatomi fronto kariuomenės vadui arba vyriausiajam kariuomenės vadui patvirtinti. Lauko teisme kaltinamasis turi teisę formaliam gynimui.

Laivuose, kai jie plaukioja užsienin, steigiami laivo teismai (K. Jūrų Baudž. Proc. 1071 str.). Laivo teismo kompetencija yra tokia pat, kaip ir ekipažo teismo (kariuomenės dalies teismo). Laivo teismui yra teismingi ir jūrininkų — eilinių ir puskarininkių visi esamieji laive asmens, neįeinantieji į ekipažo sudėtį (K. Jūrų Baudž. Proc. 1080 str.). Visi laivo teismo sprendimai gauna konfirmaciją laivo vado, kuris, nesutikdamas su sprendimu, gali pats skirti bausmę, neišeinančią iš kariuomenės dalies teismo valdžios ribų (K. J. Baudž. Proc. 1077 str.). Kaltinamųjų skundai prieš vado konfirmaciją neleidžiami.

Ypatingos komisijos teismas steigiamas atskirai plaukiojančio laivo vado nuožiūra, arba, jei laivas įeina į eskadros arba būrio (otriad) sudėtį, tik nuožiūra eskadros arba būrio viršininko, tais atvejais, kada tvarkai ir drausmei palaikyti reikia neatidėliojant kaltininką nubausti tokia bausme, kuri negali būti skiriama laivo teismo sprendimu (K. Jūrų Baudž. Proc. 1083, 1086 ir 1103 str.). Komisija skiriama iš šešių karininkų; pirmininkauja joje vyresnysis karininkas (jei laivas įeina į eskadros arba būrio sudėtį, tai komisija skiriama iš 3—4 kari-

ninkų); jei laive yra mažiau, kaip septyni karininkai, tai skiriami visi esamieji karininkai. Byla nagrinėjama neatidėliojant ir turi būti baigta ne vėliau, kaip per dvi paras. Komisijos išvada pateikiama laivo vadui, kuris nėra suvaržytas komisijos nuomone dėl bausmės didumo ir turi teisę kaltinamąjį nubausti bet kokia įstatymo numatyta bausme, neišskiriant ir mirties bausmės. Įstatymas jam stato tik vieną sąlygą, būtent: skirdamas bausmę, jis turi vadovautis įstatymais. Vadas gali kaltininkams atleisti ir sumažinti komisijos pasiūlytą bausmę; keisdamas komisijos sprendimą, jis turi tą pakeitimą motyvuoti pačioj komisijos išvadoj (K.-J. Baudž. Proc. 1089 ir 1090 str.). Jei kaltininkas yra nubaustas bausme didesne, negu gali skirti kariuomenės dalies teismas, tai byla tuoj arba prie pirmos progos siunčiama karo prokurorui, kuris ją su savo išvada (nuomone), perduoda Valstybės Teismo Baudžiamajam Departamentui revizuoti (K. J. Baudž. Proc. 1192 str. ir 1919 m. kovo 18 d. įst. 10 str.).

Iš pakeitimų, Estijos įstatymų leidėjo padarytų Karo Baudž. teisenos tvarkoje, labiau svarbūs yra šie:

1) 1919 m. kovo 18 d. laikinosios karo teismų santvarkos įstatymo 9 str. yra tarp kita ko panaikinęs K. Baudž. Proc. 595 str., kuris buvo uždraudęs kaltinamajam formalų gynimą kariuomenės dalies teisme. 1935 m. sausio 18 d. dekretu į K. Baudž. Proc. yra įvestas naujas 595[1] str., kuris duoda kaltinamajam teisę pavesti įgaliotiniui savo gynimą kariuomenės dalies teisme. Kariuomenės dalies teisme gali būti įgaliotiniais prisiekusieji advokatai, jų padėjėjai ir privatiniai advokatai, o be to kaltinamojo aukštutiniai ir žemutiniai giminės, jų broliai ir sesers arba vyras ar žmona, arba karininkai, išėję aukštąjį juridinį mokslą, kurie kiekvieną kartą turi gauti atskirą vyresnybės leidimą;

2) to pat 1935 m. sausio 18 d. dekreto yra panaikintas kariuomenės dalies teismo sprendimų konfirmacijos institutas ir kaltinamajam suteikta, lygiai su dalies viršininku, teisė apskųsti kariuomenės dalies teismo sprendimus apeliacijos tvarka (K. Baudž. Proc. 689, 691, 692 ir 680[1] str., 1935 m. sausio 18 d. redakcijoje); galutiniais laikomi tie kar. dalies teismo sprendimai, kuriais kaltinamajam yra paskirta drausmės bausmė, arba areštas (bendras) ne ilgiau, kaip 2 savaites, arba kariškas areštas laikinos privalomos tarnybos kareiviams —

ligi dviejų mėnesių, viršlaikiniems — ligi 2 savaičių, arba piniginė bauda ne didesnė, kaip 25 kronos, ir jei atlyginimas už žalą ir nuostolius yra ne didesnis, kaip 25 kronos. Galutini sprendimai nėra skundžiami; galima tik paduoti prašymą apie bylos atnaujinimą (K. Baudž. Proc. 688 str., 1935 m. sausio 18 d. suredaguotas);

3) kvotos aktams ir atskiriems veiksmams yra suteikta rengiamojo tardymo aktų ir veiksmų galia (K. Baudž. Proc. 325 str., 1935 m. sausio 18 d. dekreto suredaguotas). Karininkas, karo viršininko paskirtas kvotai daryti byloje, atlieka formalų liudytojų klausinėjimą, o taip pat ir visus nusikalstamojo darbo tyrinėjimo aktus (apžiūrėjimus, tyrimus ir kit.) pagal nuostatus, nustatytus rengiamajam tardymui daryti; tačiau jis neturi teisės varu atvesti ir bausti už neatvykimą liudytojus ir ekspertus, neeinančius tikrosios karo tarnybos, nei šaukti ar atvaryti karo tarnautojus, kurie jo atžvilgiu yra vyresnieji, nei sulaikyti ir nei apžiūrėti pašte pašto arba telegrafo korespondenciją;

4) 1935 m. sausio 18 d. dekretu karo teisėjai turi patys tirti kaltinamųjų protą arba atiduoti juos ištirti civilinės žinybos Apygardos Teismui, kaip tat reikalavo Karo Baudžiamojo Proceso senas tekstas.

Šiais metais manoma perdirbti K. Įst. Rink. XXIV kn. ir paruošti naują K. Baudž. Proceso Įstatus estų kalba. Į tuos Įstatus manoma įtraukti ir skyriai, liečiantieji specialiai karo-jūrų santykius.

G. Kraomel,

Teismo Rūmų teisėjas, buv. Karo Apyg. Teismo P-kas.

Teisinė bažnyčios padėtis vokiečių Reiche, Serbų - Kroatų - Slovakų valstybėje, Olandijoje ir Persijoje.

Kiekvienos tautos pagrindiniame įstatyme, arba konstitucijoje, daugiau ar mažiau paliestas Bažnyčios klausimas, kaipo svarbus ir reikšmingas visuomeninio gyvenimo veiksnys.

Bažnyčios teisių įvedimas į konstituciją paprastai turi turėti dvejopos reikšmės: pirma, kad bažnytinės valdžios organai nepasidarytų perdaug įtakingi valstybės valdžios organams ir neišplėstų savo hegemonijos, ką mes ypatingai matėme viduramžiais; o antra — kad bažnyčios ir tikėjimo dalykai, kaipo gana svarbūs ir reikšmingi visuomeninio auklėjimo elementai, nebūtų per daug arba visai išstumti iš visuomeninio gyvenimo ir nuslopinti kai kurių valstybinių gaivalų.

Čia mes paliesime keturių valstybių konstitucijas ir pažiūrėsime, kiek jos nusako arba apibrėžia bažnyčios teises šiose valstybėse: 1) Vokiečių Reiche, 1919 m. rugpiūčio mėn. 11 d. konstitucija, 2) Olandijoje — 1922 m. gruodžio 27 d. konstitucija, 3) S. H. S. (serbų - kroatų - slovėnų) — 1921 m. birželio 28 d. konstitucija ir 4) Persijoje, 1907 m. spalių 8 d. pagrindiniu Persijos įstatymu.

1. Vokiečių Reicho konstitucijoje skyriuje (III) apie tikybą ir tikybines organizacijas pasakyta, kad visi Reicho gyventojai naudojasi pilna tikėjimo ir sąžinės laisve. Kulto apeigos saugojamos ir jų atlikinėjimas negali būti kliudomas. Tačiau tame pačiame straipsny (135 §) pasakyta, kad bendri valstybės įstatymai šio nuostato yra neliečiami. T. y. įstatymo keliu šie nuostatai Reicho gali būti pakeisti ir normuojami. Ypatingai imant domėn 10 konstitucijos §-fo 1 straipsnį, kuriuo leidžiama Reichui nustatyti pagrindinius dėsnius apie tikybinių organizacijų teises ir pareigas — galima manyti, kad šio §-fo (135) konstitucinis nuostatas Reicho galios bažnyčios teisės atžvilgiu visai neapibrėžia.

Oficialinės tikybos, kaipo valstybinės, nėra (137 §). Nė vienai tikybai nenustatoma bet kuri pirmenybė ir neteikiama

privilegijų kitų tikybinių konfesijų atžvilgiu. Tame pačiame straipsny 4-oje pastraipoje leidžiama tikybinėms organizacijoms, pagal Žemių įstatymus, rinkti mokesčius. Ir net tokios organizacijos, kurios yra pasistačiusios tikslą skleisti tam tikrą pasauližiūrą, yra prilyginamos tikybinėms organizacijoms.

Reichas pasiima sau teisę, kaip mes matėme iš § 10, nustatyti pagrindinius tikybinių organizacijų dėsnius, o visus smulkesnius nuostatus ir detales palieka atskirų kraštų dispozicijai.

Paramos teikimas tikybinėms organizacijoms atiduodamas vykdyti kraštų įstatymams, kiek jie neprieštarauja Reicho — pagrindiniams įstatymams.

Iš tų, bendrais bruožais paminėtų konstitucinių nuostatų, apibrėžiančių bažnyčios padėtį Vokiečių Reiche, mes matome, kad visos teisės Bažnyčios atžvilgiu nėra visiškai konkretizuotos ir materialiniu bei formaliniu atžvilgiais nėra apsaugotos.

Nieko nerandame pasakyta ir apie lėšas, kuriomis Reichas arba kraštai būtų įpareigoti teikti iš valstybės iždo atskiras subsidijas bažnytiniams reikalams ar asmenims, esantiems tiesioginiai bažnytinėj (dvasinėj) tarnyboje.

Tiesa, 138 § pasakyta, kad įstatymu, sutartimi ar kitu teisės titulu paremtas valstybinės paramos teikimas tikybinėms organizacijoms keičiamas kraštų įstatymais. Tačiau iš anksto konstitucija nededa jokios prievolės valstybei teikti bet kurias ekonomines ar finansines subsidijas.

Reiktų pažymėti gana charakteringą konstitucinį nuostatą, išreikštą 137 §, kuriame pasakyta, kad tikybinėms organizacijoms *susijungti Reicho ribose* nedaroma jokių apribojimų. Atrodo, kad bet koks tikybinių organizacijų santykiavimas su kitais bažnytinės valdžios organais arba kad ir atskiromis organizacijomis, išeinančiomis už Reicho ribų, negalimas.

Turiu galvoje, kad paprastais atsitikimais tikybinės organizacijos dėl savo paskirties arba veikimo pobūdžio turi turėti interesų, išeinančių ir už valstybės ribų, mes matysime, kad šiuo atžvilgiu tikybinių organizacijų veikimas bus žymiai suvaržytas.

Situo nuostatu apibrėžiamas ne tiktai bet kurios tikybinės organizacijos veikimo pobūdis, bet ir jos ideologinis charakteris. Šiuo atžvilgiu tokia tikybinė organizacija padaroma dau-

giau nacionalinio pobūdžio. Kosmopolitinis ir tarptautinis momentas, jeigu nevisai, tai bent dalinai čia turi išnykti.

Reikia pasakyti, kad šis konstitucinis nuostatas yra gana griežtas ir nuosekliai išlaikytas iki galo, nes niekur kitur mes nerandame nei paaiškinimų, nei papildymų ta prasme, kad bet kuriai tikybiniai organizacijai būtų leista turėti nuolatinius programinio ar organizacinio pobūdžio santykius su bažnytinės valdžios organais arba tikybinėmis organizacijomis, veikiančiomis ne Reicho ribose. Taip pat Reicho konstitucijoje mes nerandame, kad bažnytinėj tarnyboj esantiems bet kurio laipsnio arba visiems asmenims būtų taikomos kurios nors išimtinės teisės bei privilegijos. Jie nėra visai išskiriami iš visų piliečių tarpo ir neatleidžiami nuo bet kurių pareigų, uždedamų kiekvienam piliečiui.

Apskritai, būtų galima pasakyti, kad Vokiečių Reicho konstitucijoje bažnyčia ir, apskritai, tikybiniai dalykai yra pavedami kiekvieno piliečio individualiniam apsisprendimui. Jiems beveik neteikiama jokių konstitucinių, tiek teisinių, tiek ekonominių, garantijų.

Nerandame taip pat nė vieno konstitucinio nuostato, kuriuo būtų apsaugota bažnyčios arba, apskritai, tikybos bei tikybinių organizacijų *autoritetas.*

Pereidami iš Vokiečių Reicho konstitucijos į S. H. S. (Serbų - Kroatų - Slovėnų) konstituciją, kurios didelė dalis pagrindinių nuostatų yra paskolinta ir iš Vokiečių Reicho konstitucijos — mes pamatysime, kad, vis dėlto, čia yra gana ryškių kai kurių skirtumų, bažnytinę teisę liečiančiuose nuostatuose.

S. H. S. konstitucijoje apie bažnytinę teisę viskas pasakyta viename straipsnyje, kuris nėra skirstomas į atskirus paragrafus. Visos pripažintosios tikybos yra prieš įstatymus lygios ir gali viešai atlikinėti savo apeigas. Naujai įvedamoms tikyboms arba besikuriančioms organizacijoms naujais tikybiniais pagrindais reikalingas įstatymų pripažinimas. Apie tai mes kaip tik randame toliau pasakyta, kad priimtomis visoje valstybėje tikybomis laikomos tos, kurios buvo *teisiškai pripažintos bet kurioje karalystės dalyje.*

Nors yra pasakyta, kad naudojimasis pilietinėmis ir politinėmis laisvėmis nepriklauso nuo tikybos ir kad niekas negali būti verčiamas atlikti tikybos apeigas, tačiau, iš antros pusės, sekančioje to paties straipsnio postraipoje pasakyta, kad ne-

gali atsisakyti dalyvauti valstybinėse šventėse, iškilmėse ir, apskritai, įstatymo numatytais atsitikimais asmenys, esantieji tėvų, globėjų arba karo valdžios žinioje.

Vokiečių Reicho konstitucijoje mes matėme, kad ten 141 str. pasakyta: kariuomenėj, ligoninėse, baudžiamose ir kitose viešose įstaigose yra pamaldų ir sielos aprūpinimo reikalas. Tikybinėms organizacijoms turi būti leidžiama atlikti tikybinius veiksmus, *tačiau reikia vengti bet kurios prievartos.* Tuo tarpu S. H. S. konstitucijoje atskirais atsitikimais, tarp jų ir karo tarnyboje esantiems asmenims, — dalyvavimas tikybinėse apeigose yra privalomas.

Šis konstitucinis nuostatas yra pagrįstas ne tiek noru bažnytinės teisės galią sustiprinti ar išplėsti, kiek noru palaikyti daugiau visuomenės tarpusavio socialinius santykius bei sustiprinti valdančiojo autoritetą.

Pažymėtinas konstitucinis nuostatas, kuriame pasakyta, kad savo bažnytinių nuostatų reikalavimų ribose priimtosios ir pripažintosios tikybos gali turėti santykių su savo aukščiausia tikybine vyriausybe net už valstybės sienų. Todėl valstybės pripažintos veikiančiomis tikybos bei tikybinės organizacijos nėra varžomos valstybės ribomis, ir joms neprimetamas nacionalinis momentas. Joms leidžiama, nors ir nevisai laisvai, įstatymų nustatyta tvarka, susižinoti su aukščiausiąja dvasine vyriausybe, veikiančia nors ir už valstybės ribų.

Jeigu Vokiečių Reicho konstitucijoje nėra aiškiai pasakyta dėl kai kurių prievolių ir teisių bažnytinėj tarnyboj esančių asmenų atžvilgiu, pav., karo tarnybos klausimu, tai S. H. S. konstitucijoje labai griežtai pasakyta, kad niekas negali atsisakyti atlikti savo pilietines ir karines pareigas, teisindamasis savo tikybos laipsniais.

Finansinės subsidijos kulto reikalams skiriamos valstybės biudžeto įstatymo keliu; ir pažymėta, kad skiriamos subsidijos turi būti paskirstytos tarp įvairių pripažintų tikybų proporcingai tikinčiųjų skaičiui ir žiūrint jų tikrai pagrįstų reikalų.

S. H. S. konstitucijoje kai kurie bažnytinės teisės klausimai yra žymiai konkrečiau ir aiškiau apibrėžti, negu Vokiečių Reicho konstitucijoje. Tiktai čia, apskritai, beveik nieko nepasakyta apie tikybinės organizacijos ir bažnyčios visuomeninės veiklos padėtį.

Toliau mes pereisime į *Olandijos konstituciją* ir iššiūrėsime, kaip yra nustatinėjami bažnyčios ir valstybės santykiai.

Šioje konstitucijoje 6 daly pačioj pradžioj pasakyta: kiekvienam laiduojama pilna tikybos laisvė, išleistų visuomenei ir jos nariams apsaugoti baudžiamų įstatymų ribose.

Įvarių tikybų vadovai naudojasi lygiomis valstybės piliečių teisėmis ir *turi teisę eiti aukštojo luomo valdininkų ar prižiūrėtojų pareigas.* Šito mes nerandame nei Vokiečių Reicho, nei S. H. S. konstitucijose. Čia, t. y. Olandijos konstitucijoje, suteikiama teisė dvasininkų luomui dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime. Naujose konstitucijose šis nuostatas retai kur pastebimas. Jeigu jis ir nėra apibrėžiamas neigiama prasme, tai dažniausiai apie tai nutylima arba paliekama vykdomosios arba įstatymų leidimo galios kompetencijai.

Įvedimas į konstituciją tokių nuostatų, kurie suteikia dvasininkams pilną teisę ir galią dalyvauti politiniame valstybės gyvenime, tai yra pastatymas greta valstybės valdžios autoriteto, *bažnyčios autoritetą.*

Tuo atveju kada monarcho rankose yra ir valdymo ir įstatymų leidimo galia — bet kurios įtakos veiksniai monarchui, kaipo vienintėliam ir aukščiausiam valstybės valdžios organui — yra labai pavojingi. O nuo tos įtakos apsaugoti šiuo atžvilgiu konstitucijoje jokių garantijų nerandame.

Finansinė parama ir aprūpinimas bažnytinėj tarnyboj esantiems asmenims konstitucijoje garantuojamas. Ir net tiems dvasininkams, kurie ligi šio laiko iš valstybės iždo jokios arba pakankamos algos negauna, gali būti paskirta alga arba gaunamoji padidinta. (172 str.).

Paskutiniame šio skyr. straipsny (174) pasakyta, kad įvairių bažnytinių bendruomenių susižinojimas su savo dvasine vadovybe nereikalingas vyriausybės tarpininkavimo.

Apskritai, tenka pažymėti, kad Olandijos konstitucijoje bažnyčios teisės ir galia yra žymiai išplėstos ir neapsunkintos beveik jokiais suvaržymais. Negana to, ji yra apsaugota ir nuo kai kurių valstybinių gaivalų, arba valstybinės įtakos, kurią galėtų pareikšti valstybės valdžia, panaudojusi vieno ar kito pobūdžio represijas.

Žiūrėdami *Persijos pagrindinį įstatymą,* mes nerandame atskiro skyriaus apie bažnyčią arba bažnytinius dalykus. Tačiau visa tai pasakyta bendruose šio įstatymo nuostatuose.

Tikyba Persijoje, kaip mes matysime, dedama valstybės valdymo ir įstatymų leidimo pagrindan. Pačioje šio įstatymo pradžioje, kurią galima būtų pavadinti dekliaratyvine šio įstatymo dalimi, pasakyta: „Gailestingojo, visa vadovaujančiojo vardu"... Kiek toliau toje pačioje įstatymo įžangoje eina: „...Mes leidome pačiai tautai rinkti Medžliso (parlamento) narius. Dabar, kada šis Medžlisas veikia pagal mūsų šventą planą, mes sekančiuose straipsniuose suteikiame jam statutą".

Bendruose nuostatuose, kur apibrėžiama šio įstatymo esminiai dalykai, kalbama beveik išimtinai tik apie tikybos klausimus. 1 str. pasakyta: „Persijos oficiali tikyba yra *Islamas*, tikrosios tiesos Džafaro ir 12 imamų mokslas. *Tokią tikybą Persijos šachas turi išpažinti ir ją platinti*".

Nei Vokiečių Reicho, nei S. H. S., nei Olandijos konstitucijose nepasakyta, kad viena ar kita tikyba būtų oficialinė, valstybinė tikyba, kurią *turi* pripažinti valstybės piliečiai arba valdovas. Čia gi Persijos pagrindiniame įstatyme net 1 §-fe pasakyta, kad Islamas yra oficiali tikyba ir kad šachas turi ją ne tik išpažinti, bet ir platinti.

Antrame šio skyriaus str. pasakyta: „Jokie įstatymai, leidžiami Medžliso — įkurto šventojo pranašo malone ir pagalba, tepagreitina Alachas jo atėjimą ir malonę Šach-in-Šacho, tepailgina Alachas jo valdymą, padedant islamo šulams, tepadaugina Alachas jį ir visos persų tautos skaičių — neturi prieštarauti šventiems Islamo principams ir nuostatams, išleistiems geriausio vyro, teapglobia jį ir jo šeimą Alacho palaima ir amžina taika".

Kad bet kuris įstatymas, Medžliso išleidžiamas, neprieštarautų Islamo mokslui ir nesulaužytų jo šventų principų, sudaroma iš mokytų teologijos vyrų tam tikra taryba, kuri turi peržiūrėti kiekvieną įstatymo projektą ir nustatyti, ar jis neprieštarauja Islamo tikėjimui. Toji taryba, arba kolegija, turi susidėti nemažiau kaip iš penkių Islamo tikybos žinovų (muštochidų), tačiau jie turi nusimanyti gerai ir apie pasaulinius dalykus. Toji muštochidų kolegija, iššiūrėjusi įstatymo projektą, jeigu jis prieštarauja Islamo tikėjimo dogmoms, gali jį atmesti visai arba dalinai; duodamas atgal Medžlisui svarstyti, toks įstatymas, kuris nebus patvirtintas muštochidų kolegijos, negali turėti įstatymų galios, nes jų sprendimai turi būti vykdomi ir jie turi absoliutinės galios.

Šio straipsnio gale pasakyta: „...šis straipsnis turi likti nepajudintas ligi šventojo pranašo pasirodymo, tepagreitina Alachas jo džiuginantį atėjimą".

Iš viso to, kas pasakyta, galima matyti, kad Persijos pagrindinio įstatymo išreikštomis mintimis bažnytinė galia daug aukščiau statoma negu valstybės valdžios galia. Šachas ir, apskritai, visa valstybinė valdžia yra tiesioginėj bažnytinės galios tarnyboje. Šachas yra Islamo tarnas ir turi valdyti tautą Alacho malone ir palaima.

Čia bažnytinė ir pasaulinė, arba šacho, galia susilieja į vieną neapribotą galią, kuri pasireiškia Alacho galingai valiai ir atsiduoda jo malonei.

D. Stankūnas.

Užmirštas įstatymo straipsnis.

Mūsų teismų gyvenimas beveik kasdien iškelia daug sunkenybių ir neaiškumų, kuriuos reikia išaiškinti, nustatant visai šalies teritorijai vienodą praktiką. Mes net daugeliu klausimų negalim pasinaudoti prityrusių, senų juristų nuomonėmis, pav., negalim vadovautis Rusų Valstybės Senato sprendimais, nes mūsų praktiškasis teismo procesas daugeliu klausimų nesiremia įstatymo straipsniais, ir, dar daugiau, prieštarauja jiems; pav., pakaks nurodyti visų civilinių apsaugos bylų perdavimą vienasmeninio teisėjo kompetencijai, o juk didelė tokių bylų dalis reikalaudavo prokuroro dalyvavimo.

Manau, kad keldami aikštėn tuos neaiškumus ir keblumus, mes tuo pačiu palengvinsim darbą tiems žmonėms, kuriems pavesta perdirbinėti mūsų įstatymus. Juk nevisada galima laukti aukščiausio teismo, Vyriausiojo Tribunolo, išaiškinimo bei nurodymų, nes yra ir tokių klausimų, kur nėra jokios vilties, kad šalys apskųstų teismo sprendimą tuo klausimu. Čia noriu pašvęsti keletą eilučių vienam civilinių įstatymų X tomo I dalies straipsniui, kuris yra skyriuje apie pavainikius vaikus ir kurį drąsiai galima pavadinti — užmirštu įstatymo straipsniu.

Pagal didesnėj Lietuvos teritorijos dalyj veikiantį įstatymą (Civ. Įst. X t. I d.) pavainikio tėvas privalo, pagal savo turtingumą ir kūdikio motinos būvį visuomenėje, duoti lėšų jam laikyti iki pilnų metų, jei tai reikalinga (132[4] str.). Tėvo ir motinos pareiga išlaikyti pavainikį pasibaigia, ligi nesueinant pilnų metų, tuo atveju, kai duktė pavainikė išteka, arba jei vaikas, jau prirengtas jam skiriamam darbui, gali iš savęs gyventi (132[5]). Be pavainikio išlaikymo išlaidų, tėvas turi duoti reikalingą išlaikymą ir vaiko motinai, jeigu jo auginimas atima jai galimumą užsidirbti gyvenimui lėšų (132[6]). Kartą nustatytas pavainikio išlaikymo didumas gali būti didinamas arba mažinamas, atsižvelgiant į aplinkybes (132[8]). Pavainikio tėvas, jei motina neturtinga, turi apmokėti išlaidas, surištas su

gimdymu ir privalo duoti jai išlaikymą ligi pasveikstant (132[7]).

Iš čia pacituoto straipsnio iš skyriaus apie pavainikius matyti, kad įstatymas nori apsaugoti išimtinai vien tik vaiko interesus, o motiną aprūpina tik tiek, kiek vaikas ją suriša. Motina pati pagal savo išteklius turi prisidėti prie vaiko laikymo. Iš čia aišku, kad, jei motina pamestų savo vaiką, tai asmuo, paskirtas vaiko globėju, turėtų teisę pareikalauti iš jos, remdamasis C. Įst. X t. I d. 172 str. (tėvai turi nepilnamečius vaikus mitinti, dengti ir gerai bei sąžiningai auklėti pagal savo padėtį), jos vaikui laikyti ir auklėti atitinkančių jos turtingumą lėšų.

Beveik visose bylose, keliamose pavainikio tėvui dėl alimentų, ieškovė yra vaiko motina. Bet vargu ar galima tvirtinti, kad ieško teisė jai priklauso savaime, o ne dėl to, kad ji yra vienintėlis savo kūdikio globėjas (230 str.).

Pakanka tik paminėti tolesnius straipsnius ir, visų pirma, tą straipsnį, kurį aš pavadinau „užmirštu įstatymo straipsniu", būtent, 132[9] str.: „Protarpiais davinėjamos pavainikiui laikyti lėšos, abiem šalims susitarus ir globos įstaigai patvirtinus, gali būti pakeistos iš karto vaiko tėvo sumokama suma, nustatant tinkamas priemones apsaugoti, kad toji suma būtų leidžiama tam reikalui, kuriam ji skirta", ir 132[10] str.: „Tėvas, duodąs lėšų pavainikiui laikyti, turi teisę prižiūrėti vaiko laikymą bei auklėjimą. Ginčai dėl tų dalykų tarp tėvo ir motinos arba vaiko globotojo sprendžiami tam tikros globos įstaigos".

Teismų praktikoje dažnai būna atsitikimų, kad ieškovės motinos baigia bylą dėl alimentų (ieškinį savo pavainikiui kūdikiu laikyti) taika, o sąlygos būna įvairios, dažnai net juokingos, pav., šimtas litų ar pažadas neatsisakyti padėti ir pan. Žinoma, netenka kalbėti, kad tokie susitarimai aprūpina pavainikių interesus. Be to, tokios sutartys prieštarauja kategoriškam įstatymo reikalavimui, kad protarpiniai mokėjimai gali būti pakeisti vienkart sumokama suma tik patvirtinus ir atitinkamomis priemonėmis pasirūpinus, kad ta suma būtų naudojama tiems tikslams, kuriems ji skirta.

Bet globos įstaigų pas mus nėra, jokiai kitai įstaigai tos funkcijos nepavestos, ir todėl praktikoj įstatymo prasmė yra visiškai iškreipiama. Pavainikio motina pasidarė jokios atskaitomybės neduodanti jo likimo lėmėja, ir išeina, kad valsty-

bei visai nerūpi mažamečio likimas. Tokio reiškinio pavadinti normaliu negalima. Valstybė prisiima globoti mažamečius ne tik nuo pašalinių asmenų, bet ir nuo tėvų sauvalės. Tėvų valdžios veikimas sustabdomas, jeigu jie tą valdžią naudos blogam, ypač jei blogai elgsis su savo vaikais (229). Bet jei pavainikio motinai bus atimta jos motinos valdžia, tai iš kur gaus paskirtasis globėjas lėšų jam laikyti. Pavainikio turto ir vienos motinos teikiamos paramos gali nepakakti, o iš tėvo nieko gauti negalima, su juo baigta, jis atsikratė keliomis šimtinėmis, kurias pasisavino ir išeikvojo motina, arba jokių prievolių neuždadančiu pažadu.

Reziumuodami visa, kas pasakyta, prieiname išvadą, kad prideramas pavainikių materialinių interesų aprūpinimas negalimas be globos įstaigų, todėl globos įstatymai reikia kuo greičiausiai sureguliuoti.

Bet kyla klausimas, ką gi daryti dabar, kol atitinkamo įstatymo nėra. Teismo praktika, iš dalies remdamasi įstatymu, globos įstaigos funkcijas perdavė teisėjui, nes jis savo nuožiūra skiria globėjus, kas pagal 251 str. buvo pavedama Bajorų Globai ir Našlaičių teismams, todėl aš ir manau, kad teisėjas, patvirtindamas susitarimus dėl alimentų, pats turi prižiūrėti, kad ir 132[9] str. nuostatai nebūtų užmiršti. Sunkiau išspręsti klausimas, ką daryti, jei susitarimas įvyksta Apygardos teisme. 132[9] str. kategoriškai reikalauja, kad protarpinių mokėjimų pakeitimas vienkartiniu būtų globos įstaigos patvirtintas, o kadangi ją pavaduojąs organas — Apylinkės teisėjas, tai, išeina, reikalingas tokio teisėjo sutikimas. O atsižvelgiant, kad kiekvienas teisėjo globos bylose nutarimas gali būti apskųstas Apygardos teismui, kažin ar būtų tikslinga, kad teismo organas klaustų nuomonės kito teismo organo, kurio nuomonę jis pats gali pakeisti. Todėl, išeinant iš ankščiau minėtų sumetimų, būtų logiška, kad pats Apygardos Teismas, patvirtindamas tokius susitaikinimus, pritaikytų 132[9] str. nuostatus.

Žinoma, nelengva pritaikyti užmirštąjį straipsnį praktikoj. Lengviau prižiūrėti pirmąjį reikalavimą — nustatyti vienkartinę sumą, kad vaikui nebūtų skriaudos ir jis gautų atitinkamą išlaikymą; sunkiau įvykdyti antrą reikalavimą: pasirūpinti, kad ta suma būtų naudojama tiems tikslams, kuriems ji skirta.

Nors ir sunku įvykdyti šito praktikos užmiršto straipsnio reikalavimus, bet man rodosi, kad vis dėlto mažamečiams bus naudingiau, jei teismas, nors ir nepilnai, pritaikys išreikštus jame reikalavimus, negu kad visiškai į juos neatsižvelgs.

Čia ne pro šalį bus paminėjus, kad yra įstatymų, pav., Pabaltijo civilinių įstatymų rinkinys *), kuris nežino protarpinio mokėjimo pakeitimo vienkartiniu, o mūsų 132[9] str. prasme toks pakeitimas galimas tik patvirtinus globos įstaigai, vadinas, nesant tokios įstaigos, reikalingas teismo sutikimas, ir, tokiu būdu, jei teismas ras, kad toks pakeitimas nenaudingas, tai jis neturi nei patvirtinti nei prileisti tokio susitarimo.

Č. Butkys.

*) Tiesa, reikia atsiminti, kad aiškindami Civ. Įst. X t. I d. 132[9] str. mokslininkai priėjo išvadą, kad prievolė duoti pavainikiui išlaikymą yra asmeninė ir, mirus tėvui, nepereina jo įpėdiniams ir palikimo masei, o Pabaltijo įstatymų 170 straipsnis skamba: „Išlaikymas, priklausęs pavainikiui, guli ir ant turto, likusio po tėvo".

Sauvališkas svetimo miško kirtimas ar vagystė

(Dėl B. St. 624—629 straipsnių panaikinimo).

Romėnų teisėje, sauvališką naudojimą svetimų turtų apimdavo vadinamieji b a u d ž i a m i e j i ieškiniai, ir jau visą eilę tokių ieškinių sutinkame XII-kos lentelių įstatymuose. Iš vienos pusės, tie ieškiniai sudarė dalį civilinės teisės, o, iš antros, papildė baudžiamąją romėnų teisę ir buvo priskirti prie vagystės (furtum). Viduramžių teisė kai kuriuos atsitikimus sauvališko naudojimosi svetimu nejudamu turtu išskirdavo iš vagystės ir bausdavo kaip už savotiškus nusikaltimus, bet, kaip ir romėnų teisė, šios rūšies nusikaltimus laikė viešosios teisės laužymu. Mūsų baudžiamieji įstatymai, kol toks nusižengimas neliečia valstybės turtų, už sauvališką naudojimą svetimu nejudamu turtu (vaisiais) laiko privatiniu kaltinimu.

Mes nadojamės 1903 m. Baudž. St. su nežymiais pakeitimais ir papildymais. Pokariniai laikai sukūrė naujų valstybių, pakeitė senąją santvarką, pakeitė ne tik valstybių, bet ir jų gyventojų tarpusavio santykius. Atsirado naujų baudžiamosios teisės normų. B. St. 1903 m., kurį tik vokiečiai okupavę šalį įgyvendino, yra pereito šimtmečio (1879—1898 m.) kūrinys ir yra atsilikęs nuo gyvenimo, ypač nuo mūsų, nes ne mums, o plačiai Rusijos valstybei buvo taikomas.

Senovėje, kai didesnioji dalis žemyno sausumos buvo mišku apaugusi ir kai prireikė žmogui maitintis savo darbo vaisiais ir pritrūko dirbamosios žemės, miškas neturėjo jokios vertės ir trukdė žemės ūkiui, gyvulininkystei ir net civilizacijai plėstis. Miškus naikino, kirto ir degino, padidinti dirbamosios žemės plotas, praskinti kelias, naikinti ir išvyti krašto priešas, plėšikas, plėšriesiems žvėrims. Kadangi netręšta žemė po kelerių naudojimo metu tampa nenaši, tai ji metama, užvaldoma nauji plotai, o paliktoji buv. miško žemė po keliolikos metų iš atžalų ar nuo gretimų medžių sėklų vėl savaime, be žmogaus darbo, apauga mišku. Rusų caras Petras Didysis, beplėsdamas

laivininkystę ir skatindamas privatinę laivų pramonę, 1719 m. išleido įsakymą, kad miško savininkas, kuris draus kirsti šiai pramonei mišką, bus baudžiamas miško atėmimu, nors jo paties 1703 m. išleistu įsakymu baudžiami nuo katargos ligi gyvos galvos iki mirties bausmės už medžio nukirtimą laivininkystei skirtame miške.

Iki XIV-to šimtmečio medis, nenupiautas nuo kelmo, buvo be jokios vertės ne tik Lietuvoj ar Rusijoj, bet ir Vakarų Europoj. Čia tenka pažymėti, kad miškus tvarkyti pirmieji pradėjo Lietuvos Did. Kunigaikščiai, o jų įstatymais pasekė ir kitos valstybės. Rusų 1649 m. Ulož. o nakaz. numatytos bausmės už miškus tik dėl sauvaliavimų jėga ir už miško padegimus. Tuo tarpu pagrobimas ne miško medžio baudžiamas pinigine bauda po 3 rub. už kiekvieną (220 ir 223 str. str., kurie nurašyti iš Lietuvos Statuto). 1832 ir 1842 m. įst. numatė pinigines bausmes už bet kokį sauvališką miško kirtimą, bet tik trečiukart ir, be to, iškirtus per 6 rub. vertės, o jau ketvirtas recidivas, vistiek kokios vertės, prilygintas prie vagystės. Jau 1885 m. (ir tąsa 1908 m.) „Įst. apie Taikos Teisėjų skiriamas bausmes" už sauvališkus svetimo miško kirtimus turi net 16 str., kuriuose smulkiai išdėstyti visi šios rūšies nusižengimai ir bausmės už juos. 1903 m. Baudž. Statute šios rūšies nusižengimai sudėti 624—631 str. str. Esminis skirtumas tarp jų toks, kad pagal „Įst. apie T. Teis. skiriamas bausmes" 155 str. už sauvališką miško kirtimą pirmukart baudžiami pinigine bauda nedaugiau kaip 50 rub.; 1903 m. B. St. 624 str. 2 d. I p. už tą patį nusižengimą numato piniginę baudą nedaugiau kaip 100 rub., o dėl recidivų reikia, kad tarp pirmo ir tarp antro ir trečio būtų nepraėję dvieji metai nuo paskutinės bausmės atlikimo, ko nereikalavo „Įst. apie T. Teis. sk. b.". Nors 1903 m. B. St. buvo beveik moderniškiausias tų laikų, nors jį sukūrė stipriausios Rusijos juristų pajėgos, naudodamos Vakarų Europos įstatymais ir patyrimu, bet trisdešimts šeštasis jo skyrius nieko neprašoka 1885 m. įst. Net atvirkščiai, — pastarasis apima platesnius nusižengimų atsitikimus, yra aiškesnis, straipsniai suredaguoti nuosekliau ir atskiru 154 str. prilygina vagystei pagrobimą miško medžių gaminių, sudėtų ar sukrautų į sandėlius.

Kažin ar yra užsilikę dar kur nors tokių įstatymų, kad į svetimo turto, kartais net didelės vertės, pagrobimą būtų žiū-

rima ne kaip į vagystę, bet kaip į kažkokį sauvališką, sui generis nusikaltimą. B. St. redakcinės komisijos motyvai tuo tikslu yra jau atgyvenę: esą negalima laikyti pikta valia tai, kad neturtėlis savo reikalams pasikirto svetimo miško. Tačiau tie patys motyvai netaikomi tiems, kurie dėl tokio pat neturto pasikerta svetimų rugių ar kviečių, pasikasa svetimų daržovių, atsipiauna svetimų lašinių ar k. k., kad ir menkiausios vertės. Dėl šitokios įstatymo pažiūros į svetimo miško kirtimą, kai kurios miškingos Rusijos gubernijos tapo nemiškingomis tiek dėl sauvališkų kirtimų, tiek dėl pačių miško savininkų, kurie, neapsigindami nuo sauvaliautojų, stengėsi, kad ir pigiomis kainomis patys miškus išparduoti. Jau ir mūsų miškai pirmaisiais metais dėl to pat nemažai nukentėjo, nes kol nebuvo pastovios taksos, pinigų vertei krintant, išsimokėdavo sauvališkai išsikirsti ir blogiausiu atveju sumokėti baudą ir dvigubą iškirsto medžio vertę, kuri buvo keleriopai žemesnė negu rinkos kaina. Jau Steigiamajame Seime, berods 1921 m. pradžioje, velionis prof. Povilas Matulionis, būdamas Miškų D-to Direktorium, iškėlė klausimą pakeisti sauvališką miško kirtimą vagyste, bet pritarimo negavo dėl tų pačių motyvų, kaip ir B. St. redakcinės komisijos ir dar dėl to, kad dėl seno mūsų sodiečių įpratimo ir pažiūros į mišką, kaip į bendrą visiems Dievo dovaną, bausmių statistikoj, bus per didelis savo tautos kompromitavimas užsienyj, didelis nusikaltėlių—vagių skaičius. Nuo to laiko, t. y. nuo Steigiamojo Seimo, šitas klausimas daugiau viešumoje ir nepasirodė.

Nėra jokio juridinio pateisinimo, kad dėl vienos ir tos pačios rūšies nusikaltimų už pagrobtą iš svetimo miško medį, kol jis nenukirstas nuo kelmo svetimu darbu, vienus įstatymas laikytų tik sauvaliautojais, o kitus ne už medžio, bet kitokio, kad ir menkiausios vertės, svetimo daikto pagrobimą — vagimis, ir pirmuosius baustų tik pinigine bauda, o antruosius kalėjimu. Turint galvoj, kad mūsų krašto miškingumas labai ribotas (tik 16%, Vokietijoj, pav., 27,7%, Prancūzijoj 17,5%, Italijoj 14,3%, Suomijoj 54,4%, Švedijoj 48,6%, Š. Amerikoj 37%, Europ. Rusijoj 36,7%) ir kad privatiniams savininkams palikta tik iki 25 ha miško, kuris irgi įskaitytas į 80 — 150 ha nenusavintąją ž. ū. normą, tenka į mišką žiūrėti ne kaip į Dievo dovaną, kuri be žmogaus darbo ir išlaidų, amžinai naudojama, neišnyksta, bet kaip į kiekvieną privatinę nuosavybę,

kaip į kiekvieną turtą ar daiktą. Jei prisižiūrėsime arčiau į Miškų Administracijos protokolus, už sauvališkus miško kirtimus, tai pamatysime, kad labai dažnai juose kartojasi tie patys kaltinamieji, kuriems per 3—5 metus jau surašyta po keliolika protokolų, ir reikia manyti, kad dvejį tiek kartų jie liko nesugauti, nes savo „profesijoj" gerokai įgudę, kad ir įrodymai prieš juos sunkiai surenkami. Panašiai yra ir su privatinių miškų kirtimais. Atsitiktinių, vienkartinių arba be piktos valios nusikaltėlių nėra tiek daug, kad reikėtų gėdintis per didelio skaičiaus už vagystes nusikaltusiųjų statistikoj, kaip kad manė kai kurie mūsų Steigiamojo Seimo atstovai. Šitokiems nusikaltėliams pakeitus sauvališką miško kirtimą vagyste, nereikėtų atlikinėti kalėjimo bausmės, taikant lygtinį nuteisimą dėl stambesnių objektų arba pereinant B. St. 53 str. 3-čiu p. iš 581 str. IV d. net prie vienos paros arešto (B. St. 21 str.).

Miškų Administracija, žinodama kalbamo įstatymo netikslumą ir žinodama, kad už sauvališką kirtimą kaltinamasis bus nubaustas keletu litų pinigine bauda, jau dalinai pati atkeršija išpūsdama nusižengimą, įrašo į protokolą padidintą iškirsto medžio storį, aukštį, rūšį ir kainą. Be to, jo sąskaiton surašo ir kitus gretimus kelmus, prie kurių kaltinamasis nei piršto nepridėjęs, nes eiguliui—miško sargui, svarbu, kad nesusektų kirtimų būtų kuo mažiausiai, kad pačiam nereikėtų atsakyti prieš savo vyresnybę. Jei protokolai nebūtų perdėti, dauguma atsitiktinai nusižengusiųjų, sutikdami su Miškų Urėdo jam uždėta bauda (B. Teis. Įst. 1125[4] str.), baudą sumokėtų geruoju ir nereikalautų protokolą tikrinti Teismo posėdyje (B. Teis. Įst. 1187 str.). Dėl to nebūtų teismuose tokio didelio skaičiaus miškų bylų.

Jei žiūrėti į medžio pagrobimą svetimame miške ne kaip į sauvališką miško kirtimą, bet kaipo į vagystę ir turėti galvoj bausmes, skiriamas už tai iš B. St. 581 str., kurio 4 d. sako: „jeigu pagrobti daiktai neverti daugiau kaip du litus penkiasdešimts centų, arba jei kaltininkas geruoju grąžino pagrobtus daiktus bei kitaip kaip atlygino nukentėjusiam, prieš paskelbiant sprendimą, rezoliuciją, arba kaltumo nuteisimą, arba jei buvo pavogęs iš paskutinosios, tai kaltininkas yra baudžiamas kalėti paprastajame kalėjime neilgiau kaip šešis mėnesius" (tai visos aplinkybės, kuriose nėra piktos valios ir kurios dau-

giausia esti miško kirtimo bylose), tai niekas nedraudžia kaltinamajam, prieš paskelbiant sprendimą, sumokėti kam reikiant teisingą iškirsto ar pagrobto medžio vertę arba grąžinti pagrobtąjį medį ir tuo geruoju atsiteisti su nukentėjusiu. Įstatymo reikalavimas „iš paskutinosios“ ūkininkus, žemdirbius, kurie beveik tik ir esti kaltinamaisiais miško bylose, dažnai gali nutikti, nes jų žemės ūkio padargai iš medžio dirbdinti, lūžta, genda ir ne miško pardavimo metu ir bendrai ūkyje visokių nenumatytumų pasitaiko, kad ko reikiant už pinigą negausi. Pagaliau, jei paimsime tą reikalavimą, taikyti šią dalį, t. y., jeigu pagrobti daiktai, neverti daugiau kaip 2,50 lt., tai ir čia dažniausiai pasitaiko vagystės ir miško bylose. Pažiūrėkime „Medžių Taksą“: vidutinė statybai tinkama pušis 24 cnt. storumo krūtinės aukštume, I aukštumo (aukščiausiame miške, kurių pas mus retai pasitaiko) ir pirmo brangumo (prie pat upių ir geležinkelių), grynа (sveika, tiesi ir nešakota), atsieina 6,10 Lt.,.pusgrynė (šakotesnė ar turinti mažų defektų) — 4,70 Lt., malkinė — 3,30 Lt. Yra 8 brangumo laipsniai; juo toliau nuo miestų, plukdomų upių, geležinkelių, kaina mažėja, taip, kad jau 5-to brangumo tokios pat pušies taksa: 3,05 Lt., 2,35 Lt. ir 1,65 Lt. Daugiausia mūsų miškai III-čio aukštumo, tai tokia pat pušis I-mo brangumo atsieina 4,50 Lt., 3,50 Lt. ir malkinė 2,50 Lt., o jau pav., III-čio brangumo, tik: 3,60 Lt., 2,80 Lt. ir 2 Lt.; plonesnės atsieina pigiau, storesnės brangiau. Tokios pat kaip pirmame pavyzdyje eglės taksos santykis. Kitos medžio veislės dar pigesnės (kiek brangesni ąžuolai, uosiai). Tuo aš noriu pasakyti, kad baudžiant už sauv. svetimo miško kirtimą, kaip už vagystę, dažniausiai tektų taikyti B. St. 581 str. 4 d. ir turėti neaprėžtų galimybių pereiti B. St. 53 str. 3 p. prie arešto. Pakeitus B. St. 624 str. 581-mu str., t. y. prilyginus mišką prie kitų turtų — daiktų, pasirodys nereikalingas B. St. 625 str., kurio 1p. nieku nesiskira nuo 624 str. arba 49, 581 str. str. prasmės. 2 p. dispozicija „savo valia skynęs svetimą miško ūkį“ nieku nesiskiria nuo 1-mo p. Kita dalis 2-ro p-to kartojasi B. St. 633 str. 7 p.; 3—5 pp. turi grynai civilinį charakterį ir gali būti sutarties netesybomis tvarkoma arba kaip 6 p. turi tą pačią sudėtį, kaip ir B. St. 547 str. B. St. 626 str. visiškai būtų nereikalingas, nes jį pilnai atstoja 616 ir 617 str. str. B. St. 627 str., kuriuo lyg papildomos bausmės už

624—626 str. str. numatytus nusižengimus, turi daugiau civilinio pobūdžio ir be 627 str. kiekvienas kam yra padaryta nusikalstamu darbu žalos, gali ir Baudž. Teisme ieškoti nuostolių (B. Teis. Įst. 6, 7 ir kt. str.). Šis straipsnis sudaro išimtį tiek iš baudžiamosios, tiek iš civilinės teisės, nes negana to, kad kaltinamasis turi atsakyti už neteisėtus savo veiksmus prieš baudžiamąjį teismą, negana to, kad iš jo atiteisiama atlyginimas nukentėjusiam už padarytą žalą, dar dedama jam papildoma bausmė — sumokėti nukentėjusiam dvigubą iškirstų ar net sužalotų ar pagrobtų medžių vertę, o jei ji lieka neišieškota, tai pakeičiama areštu, taisyklėmis, išdėstytomis B. St. 59 str. Bet ta vertė nustatoma ne nukentėjusio pareiškimu, ne liudytojų parodymu, bet, kaip nurodyta to paties str. gale, — „iš nustatytos taksos".

Jau anksčiau nurodžiau, kad mūsų Medžių Taksose kiekviena medžių veislė suskirstyta į tris rūšis: gryna, pusgrynė ir malkinė; rūšys — į penkis aukštumus ir į 8 brangumo laipsnius. Taigi, kainos skirtumas vienai ir tai pačiai medžio rūšiai didžiausias. Mūsų teismų praktikoj vargu ar buvo atsitikimas, kad patikrino Miškų Administracijos protokolą ir pritaikė taksą, o jei ji neteisingai pritaikyta ir pagal 627 str. dar ta klaida, ar tyčios darbo išdava, padvigubinta, tai ir teismo sprendimas esti toli gražu netinkamas. Taip su valstybės miškais, kurių administracijai taksas žinot privaloma, bet kokia ta ordinarinė ir padvigubinta taksa turi būti atiteisiama privatinių miškų savininkams, kurie, deja, tų taksų dar nešmokę. Turėtų būti uždėta pareiga, kol dar veikia nepakeistas B. St., vietos girininkams, kurių priežiūroje yra parivatiniai miškai ir kurie saugoja juos nuo pačių savininkų, bent prisidėtų prie sauvališko kirtimo išaiškinimo, nuvykus į nusikaltimo vietą, surašyti protokolą, įkainoti pagrobtą medį ir pasiųsti policijai arba pačiam nusikaltimą išaiškinti. Tik tuomet toji dviguba taksa, kuri pagal išieškojimą prilyginta civiliniam ieškiniui, būtų šiek tiek arčiau tiesos.

Bet jei įsižiūrėsime į sprendimo vykdymą, tai rasime begales sunkumų, nereikalingumų ir painiavos. Įvykinti bausmę ar išieškoti nuostolius nesudaro painiavos (vienas vykdomas raštas siunčiamas policijai, antras išduodamas nukentėjusiam), bet kai prieiname prie dvigubos vertės išieškojimo ir jei jos

nubaustasis nesutinka gera valia sumokėti, tuomet šios sprendimo dalies vykdymas pereina į nukentėjusio dispoziciją. Tenka pereiti prie Civil. Proc. taisyklių, susiduriame su paties nukentėjusio išlaidomis turtui aprašyti, nukentėjusio nurodymais, iš kurio turto ieškoti, ir, pagaliau, jo paties valia — ar ieškoti turto ar vykinti alternatyvinę sprendimo dalį. Tai vykdymo sunkumai, kurie gula tai pačiai, įvairiais darbais apkrautai policijai, kuri atsipalaiduotų nuo tos painiavos, pakeitus B. St. nuostatus. Dar iš to paties skyriaus naikintinas 628 str., kuris apima tos pačios rūšies nusižengimus kaip ir 625 str. 3—5 p. p. ir kaip pastarieji gali būti tvarkomas netesybomis. 629 str. kai kurie nuostatai, pav., patašo gaminimas, jau mūsų laikams visai nesuprantama, nes viduramžių būdas patašui gaminti seniai išnyko, todėl ir tokio delikto negali būti, o kita to straipsnio dalis kažkodėl tik specialiai dėl miškų sužalojimo taikoma, kurie esmėje nieku nesiskiria nuo panašių kitokio svetimo nejudamo turto sužalojimų, dėl kurių B. St. neturi ypatingų str. str. Reikia dar nurodyti 630 ir 631 str. str., kurie, mano manymu, ne tik turi būti pakeisti B. St., bet yra ir reikalingi platesnio vartojimo, nes iki šiol jie buvo užmiršti ir lyg nereikalingi, nors praktiškame gyvenime jie nepamainomi.

Čia nurodžiau tuos dėsnius ir priežastis, dėl kurių reikia pašalinti iš B. St. sąvoką „sauvališkas miško kirtimas“, o ją pakeisti „vagyste“, taip pat ir tuos str. str., kurie surišti su sauvališku miško kirtimu (624), kad ir be jų lengvai galima apsieiti, nes tokiems pat nusižengimams yra paraleliniai str. str., rodos, ir be didesnių įrodinėjimų žino kiekvienas, kam dažniau tenka susidurti su B. St. trisdešimts šeštu skyriumi.

Pagaliau, jeigu pasiklausysime žmonių, tai niekur neišgirsime, kad kas nors sakytų „sauvališkai iškirto“, bet sako „pavogė“ iš miško medį. Ir tą „pavogė“ vartoja ne tik jau savininko ar kito žmogaus nupiautą medį pagrobus, už kurį faktiškai ir baudžiama B. St. 581 str., bet ir tada, kai kaltinamasis medį pats nusipiovė nuo kelmo svetimame miške ir išvežė. Taigi, ir žmonėsę tas svetimas ir neteisingas vagystės sąvokos iškraipymas lig šiol neprigijo ir matomai neprigis.

Šia pat proga noriu dar atkreipti dėmesį į vieną smulkmeną B. St., kuri, tiesa, jau baigia atgyventi, bet dar neseniai turėjo labai didelės svarbos, — tai neteisingas B. St. 255 str.

taikymas praktikoj. Daug ką būtų galima prikišti esmėje dėl miškų savininkų baudimo už nuosavo miško kirtimą, veikiant dabartiniam, pasenusiam B. St-tui, bet kadangi privatiniai miškai jau baigia pas mus nykti, tai ir šis klausimas nustoja savo svarbos. Savininkai už savo miško perkirtimą ne tik baudžiami, bet dar išieškoma iš jų iškirstų medžių vertė arba atimami iškirsti medžiai. Taigi, dar prieš Žem. Ref. įved. įst., jau 1903 m. rusų B. St.-te įvestas miškų nusavinimo principas, todėl B. St. 255—260 str. str. nuostatai turėjo būti panaikinti arba pakeisti jau 1919 m., kai valstybė paėmė į savo priežiūrą visus privatinius miškus arba kartu su Įved. Ž. Ref. Įstatymu. Bet kol kas, deja, tenka kalbėti dar apie veikiančias normas. Ir taip už nusižengimus, numatytus B. St. 255 str., skiriama bausmė ir mokėti baudas, kiek vertas iškirstas arba išverstas miškas, skaitant vietine Ž. Ū. M-jos miško taksa menkesniai apskrityj miško rūšiai (Vertimas p. Jablonskio, ir Bieliackino ir Kavolio). Tekste pasakyta „srublennogo ili vykorčevannogo", o „vykorčevannogo" reiškia „neišversto" (kaip kad netiksliai išversta), bet su šaknimis (su kelmu) iškirsto. Toliau tekste pasakyta... „ciennosti na osnov. miestnoi liesnoi taksy Min. Zeml. ir Gos. Im. na lies nisšogo po uezdu razriada...", o abiejuose vertimuose: „skaitant vietine Ž. Ū. M-jos miško taksa menkesniai apskrityje miško rūšiai". Tai ne tas pats, nes tekste kalbama apie „razriadą", o vertime apie „rūšį". Kaip jau anksčiau nurodžiau, medžiai esti trijų rūšių: gryni, pusgryniai ir malkiniai; kainų santykis tarp rūšių kai kada esti kaip 100 : 60 : 30 Lt. arba ir dar didesnis, ir be to, kiekvienoje apskrityje. Žemiausia rūšis malkinė, tai vadovaujantis įst. vertimu tektų išskirti medžius, nors jie būtų patys geriausi, gryni, kainoti kaip malkinius ir dar tą malkinę kainą mažinti iki žemiausios malkinės kainos toje apskrityje, kur buvo iškirstas. Tačiau įstatymo leidėjas turėjo galvoje ne medžio rūšį, bet brangumo laipsnį. Brangumo laipsnių mūsų taksose įvesta 8, bet jie ne visi gali būti apskrityje. Pav., vienoje apskrityje galima rasti miškų I-mo, II-o ir IV-to laipsn.; kitoje — II-ro ir III-čio; trečioje — III-čio, V-to, VI-to ir t. t. Bet tik valstybės miškai suskirstyti brangumo laipsniais, o privatinius miškus reikia laikyti to laipsnio, prie kurio valstybės miško jis artimiausias kaimynystėje. Perkirtimus mūsų Miškų Administracija kainoja tą privatinį mišką

tokiu brangumo laipsniu, kokio yra gretimas valstybinis miškas. Tai yra neteisinga, ir niekas tos neteisybės teismuose nesirūpina atitaisyti. Perkirstas miškas turėtų būti kainojamas pačiu pigiausiu laipsniu, koks tik toje apskrityje yra valstybės miškams kainoti, nes toks yra 255 str. reikalavimas ir tą „razriadą“ reikia suprasti kaip mūsų „brangumo laipsnį“. Gal ir šis terminas nevykęs, bet kadangi jau praktikoj jis vartojamas miškų vadyboj, tai tenka ir teismuose jį kęsti.

Išvadoje dar kartą turiu pažymėti, kad baudžiamieji mūsų įstatymai, nekalbant jau apie kitus teisės deliktus, kiek jie liečia miškus ir už jų teisių laužymą, yra mūsų sąlygomis netinkami, painūs ir visai be reikalo išskirti iš kitų įstatymų už panašius nusižengimus ar nusikaltimus.

K. Navasaitis.

Abortai ir kova su jais.

Jau nuo senų laikų abortų klausimu dominosi įstatymų leidėjai, juristai, gydytojai, taip pat plačioji visuomenė, bet tas klausimas pasidarė ypatingai aktualus pasauliniam karui pasibaigus. Kiekviena valstybė mėgina tą klausimą spręsti įvairiai ir saviškai. Mūsų baudžiamasis statutas abortą laiko nusikalstamu darbu, jį griežtai persekioja ir baudžia. To statuto 465 str. sako, kad motina, kuri nusikalto padariusi galą gemalui, yra baudžiama kalėti grasos kalėjime neilgiau kaip trejus metus. Pažiūrėkime, kaip kitų valstybių baudž. kodeksai žiūri į gemalo galabijimą.

Lygindami baudž. kodeksų nuostatus su jų vystymosi raida, mes randame, kad Romos teisė gemalą laikė ne kokiu savarankišku teisės subjektu, bet tik „mulieris portio". Tąja pat teise, už gemalo galabijimą iš pradžių bausdavo tik „pater familiae", o tik vėliau, Septimo Severo laikais, pradėjo bausti ir valstybė. Laikantis definicijos, kad gemalas esąs tik „mulieris portio", Romos juristams nereikėdavo kiek ilgiau svarstyti klausimo, ar galima žudyti negyvą būtybę, kitaip sakant, spręsti klausimo, nuo kurio laiko gemalas yra laikomas gyvu ir sugebančiu gyventi. Šioji problema yra iškelta kanoniškosios teisės, kuri abortą traktuoja kaipo nužudymą. Katalikų bažnyčia nevisuomet taip žiūrėjo į abortą. Iki popiežiaus Jurgio X 1214 metų išleisto įsakymo, katalikų bažnyčia pirmųjų trijų mėnesių embriono nepripažindavo gyvu žmogumi, o todėl ji nedrausdavo tuo laiku pašalinti nėštumo. Pritardamas Aristoteliui ir Tomas Akvinietis buvo tos nuomonės, kad embrionas, ligi gimsiąs, yra tiktai žvėris.

Kartu su kitų valstybių baudž. statutais ir 1903 m. statutas į abortą žiūri kaip į nužūdymą. Bet daugelis baudžiamosios teisės teoretikų mėgina abortą definuoti, kaipo motinos kūno sužalojimą, nes gemalas esąs motinos kūne ir jis yra laikomas ne savarankišku gyviu, bet tik jos kūno dalimi, juo labiau, kad gemalo atsiskyrimas nuo motinos kūno dažnai

būna jos mirties priežastimi. O jei taip, tai tų teoretikų ir sakoma, jog gemalas yra tik motinos kūno dalis, todėl čia ir negalima kalbėti apie kokį nors jo žudymą. Taip žiūrint į gemalą, nėra, girdi, pagrindo bausmei tuo atsitikimu, kai abortą yra padariusi pati motina, nes joks įstatymas nebaudžia už padarymą sau kurios nors kūno žalos. Bausti, girdi, motiną būtų galima tik pripažinus, kad aborto padarymu ji vengia savo pareigos gimdyti vaikus valstybės ir visuomenės interesais. Pastaroji pažiūra vis dažniau ir dažniau pasireiškia naujoje teisės literatūroje. Bet ir ši pažiūra, kaip sako kiti teoretikai, negali apginti aborto draudimo, pirmiausia, jau todėl, kad tada tektų konstatuoti, jog kiekvienas vaiko gimimas, iš tikrųjų, yra valstybei naudingas, tuo tarpu yra teorijų, kurios tvirtina, kad valstybės pareiga yra rūpintis ne tiek gyventojų skaičiumi, kiek jų gerove; tai vaizduoja Kinijos ir Indijos pavyzdžiai. Be to, dabartiniais sunkiais ekonomiškos depresijos laikais valstybės, nesugebančios duoti darbo ir išlaikymo milijonams savo gyventojų, tad gyventojų skaičiaus daugėjimas nesudaro valstybei didelio intereso.

Priešingų nuomonių šalininkai nurodo, kad aborto baustinumas esąs neišvengiamas, nes kiekvienas dirbtinis abortas yra pavojus motinos gyvybei, tad sveikatai apsaugoti dirbtiniai abortai turi būti draudžiami. Betgi jie pripažįsta, kad jei abortas yra padarytas gigieniškose sąlygose ir gydytojo priežiūroje, tai motinos sveikatai ir gyvybei gresia mažesnis pavojus.

Įstatymą, kuris draudžia daryti galą gemalui, vykdo tik dalis gyventojų.

Kiekvienas įstatymas pasidaro amorališkas, jei jį ne visi vykdo. Tuo atsitikimu tenka ieškoti naujų priemonių, kuriomis galima būtų priversti įstatymą respektuoti. Tokių priemonių nesuradus, belieka arba patį įstatymą panaikinti arba taip jį pakeisti, kad jo sankcijai visi pasiduotų.

Vokiečių med. dr. Fr. Volfas savo veikale „Ciankalis" apie abortus taip sako: „Įstatymas, kuris kasmet 800.000 Vokietijos moterų padaro nusikaltėlėmis, nėra joks įstatymas". Vokiečių profesorius Bummas nurodo, kad Vokietijoje 1.600.000 gimdymams tenka apie 480.000 abortų, kurių 400.000 turi nusikaltimo žymių; teismai gi dėl šio nusikalstamo darbo gauna metuose vos porą šimtų bylų. Panašų vaizdą randame

ir kitose valstybėse. Paryžiuje kasmet padaroma apie 70.000 dirbtinių abortų, o visoje Prancūzijoje — apie 500.000. New Yorke tokių abortų būna 80.000. Prancūzijoje į teismus įstojo bylų dėl 600 abortų ir 1910 m. —943. Rusijoje 1894 m. buvo tik 17 bylų dėl aborto padarymo, o 1910 m. — 83.

Statistikos duomenys rodo, kad 1929 m. Latvijoje buvo padaryti 2297 abortai; tame skaičiuje ištekėjusios moterys padarė jų apie 2.000. Latvijos sveikatos departamento direktorius dr. Petersons viename savo raštų pareiškė, kad faktiškai Latvijoje abortų skaičius kasmet siekia ligi 10.000, o latvių visuomenės veikėja Klara Kalnina, 1931 m. vasario 5 d. įvykusiame Rygoje dispute, abortų skaičių padidino ligi 27.000. Advokatas N. Valters savo rašiny „Abortų sudamika pėc Latvijos sudu likumiem" sako, kad iš dr. Petersono nurodyto 10.000 abortų skaičiaus, apie 9.000 abortų yra nusikalstamo pobūdžio ir baustini, iš tikrųjų gi teismai kasmet baudžia nedaugiau kaip 20 žmonių. Mūsų statistikos duomenimis, šio nusikaltimo policijos buvo užregistruota: 1931 m. — 70, 1932 m. — 108 ir 1933 m. — 128. Už savo gemalo nugalabijimą Kauno Apygardos teismas 1933 ir 1934 m. yra išsprendęs 45 bylas; paprastuoju kalėjimu nubausta 7 žm., lygtinai — 30 ir išteisinta — 8. Jei tuos skaitmenis atitinkamai padidintumėme, turėdami galvoje, kad pas mus yra 4 apygardos teismai, tai ir tuomet nubaustųjų skaičius bus nežymus. Tuo tarpu mūsų specialistų - gydytojų pareiškimais Lietuvoje daroma kasmet nemažiau kaip 10.000 abortų, kurių $^{9}/_{10}$ dalis yra nusikalstamo pobūdžio. Tuo būdu santykis tarp nubaustųjų ir nebaustųjų už baustinus abortus aiškiai kalba, kad veikiančiosios bausmių normos neatitinka gyvenimo. Griežtas persekiojimas, nemažindamas dirbtinių abortų skaičiaus, verčia nėščias moteris ieškoti patarimo ir pagalbos pas landynių akušeres ir burtininkes, kurios savo „operacijomis" jas žaloja ir neretai žudo.

Dėl tų priežasčių pastaruoju laiku pastebima tendencija švelninti įstatymą apie baudimą už abortus; tas švelnėjimas reiškiasi ar nustatant mažesnes bausmes ar numatant atsitikimus, kai nusikaltę visai atleidžiami nuo bausmės.

Graikijoje už aborto padarymą yra numatytas paprastas kalėjimas tiek motinai, tiek visiems to nusikalstamo darbo

bendrams; bet jei abortas padaromas be nėščios moters sutikimo, tai tada skiriama mirties bausmė.

Vokietijoje, senu 1871 m. statutu, motina, padariusi galą savo gemalui, buvo baudžiama ligi penkerių metų grasos kalėjimu, o 1926 m. gegužės 18 d. redakcija už kalbamą nusikaltimą buvo baudžiama tik paprastuoju kalėjimu.

Naujas Danijos 1933 m. statutas nusako, kad už abortą baudžiama areštu arba paprastuoju kalėjimu ligi 2 metų. Kaltę lengvinančioms aplinkylbėms esant, teismas gali bausmės ir visai neskirti.

1928 m. Kinijos statutas už abortą skiria paprastą kalėjimą, areštą arba vien piniginę baudą.

Prancūzijos senasis statutas tą nusikaltimą bausdavo sunkiųjų darbų kalėjimu. Tos rūšies bylos buvo sprendžiamos prisiekusiųjų posėdininkų, kurie įvertindami aborto padarymo aplinkybes, didesnę kaltinamųjų dalį išteisindavo (tokių sprendimų yra per 70%). 1923 m. kovo 27 d. įstatymas skiria už tą nusikaltimą paprastą kalėjimą nuo 6 mėn. ligi 2 metų ir piniginę baudą nuo 100 ligi 2.000 frankų.

Turkijoje už gemalo nugalabijimą nustatytos labai menkos bausmės, bet pati nėščia moteris nuo bausmės atleidžiama.

Austrija tam nusikalstamam darbui yra sumažinusi bausmę nuo grasos kalėjimo ligi paprastojo kalėjimo (nuo 6 mėn. ligi vienerių metų); be to, abortas yra laikomas nebaustinu, jei jis yra padarytas negyvam, negalinčiam gyventi arba netaisyklingai išsivysčiusiam gemalui.

1922 m. SSSR statutas yra panaikinęs bausmę už pačios nėščios moters arba gydytojo padarytą abortą. Abortą daryti turi teisę tik specialistai gydytojai ligoninėse vadinamosios „aborto komisijos“ nutarimais; toji komisija tikrina nėščios moters sveikatą, jos socialinę padėtį ir kitas aplnkybes. SSSR įstatymu baudžiami tik tie, kas daro abortus, neturėdami specialaus mediciniško paruošimo, taip pat gydytojai, kurie pasipelnymo tikslu padaro nėštumo pašalinimo operaciją.

Čekoslovakijos statuto projektas nusako, kad abortas nebaudžiamas, jei jį yra padaręs specialistas gydytojas, tam tikrai komisijai leidus, kuri nustato, ar nėštumo pašalinimas būtinas ar ne. Tuo projektu abortas leidžiamas ir tokiai moteriai, kuri jau turi 3 vaikus.

Jau priimtas Lenkijos statuto projektas numato, kad abortus daryti gali tik gydytojai, kai to reikalauja motinos sveikata, jos šeimos padėtis arba visuomenės interesai; priešingai gi yra numatytas paprastas kalėjimas ligi 5 metų.

Pagaliau Latvijos 1933 m. statutas, skirdamas už gemalo galabijimą paprastą kalėjimą, nustato, kada tas darbas nėra laikomas nusikalstamu, būtent: kai gimdymas sudaro pavojų motinos gyvybei bei sveikatai, kai nėštumas atsirado kaip nusikalstamųjų darbų (pav., iššaginimo) pasėka, arba kai yra pavojus, jog gali gimti vaikas su dideliais dvasios ir kūno trūkumais, ir, pagaliau, kada vaiko gimimas gali būti nepakeliama našta gimdytojai bei jos šeimai; taigi, yra pripažinta vadinamoji „socialinė indikacija".

Tie baudžiamųjų statutų pakeitimai, liečiantieji gemalo galabijimą, eina bausmių sumažinimo linkme. Iki šiol nebaustinu abortas yra pripažintas tik SSSR ir iš dalies Turkijoje. Revoliucijos idealogija, žinoma, negalėjo nepaliesti tokio gyvenimiško ir svarbaus klausimo, kuriuo visais laikais buvo ir tebėra abortų klausimas; jis buvo radikaliai išspręstas SSSR, kaip to reikalavo tuometinis revoliucijos momentas. Tačiau, gyvenimas parodė, kad tas skaudus klausimas nėra tinkamai išspręstas ir dabar SSSR mokslo autoritetai reikalauja, kad abortą liečią nuostatai būtų griežti.

Baustinojo aborto motyvai yra įvairūs. Rimtesni jų yra tai netekėjusių moterų gėda ir gimdymo baimė. Tačiau, statistika rodo savotišką skaičiaus santykį tarp ištekėjusių ir netekėjusių moterų, padariusių abortus. 1923 m. bendras užregistruotų abortų skaičius Latvijoje buvo 1918, iš jų ištekėjusioms moterims tenka 1357, netekėjusioms tik 141. Į Lietuvos raudonojo kryžiaus ligoninės akušerijos skyrių 1920—1922 m. įvairiose aborto stadijose atėjo 354 moteris, tame skaičiuje ištekėjusių — 323, netekėjusių — 31. Tas rodo, kad rimčiausieji baustinojo nėštumo pašalinimo motyvai nebūna dažniausiais.

Statistika rodo, kad kaimuose yra gyventojų didesnis prieauglius negu miestuose. Du trečdaliai viso Latvijos gyventojų prieaugliaus tenka mažiau kultūringai valstybės daliai, būtent: Latgalijai. Pas mus 1932 m. 1000-tį gyventojų atitiko gimusius miestuose — 25,5, o kaimuose — 27,6; natūralinis gyventojų prieauglius 1000-čiui gyventojų buvo 1923 m. —

13,3, o 1931 m. jau tik 11,0. Miestuose gimusiųjų procentas, iš tikrųjų, yra mažesnis negu statistika rodo, nes provincijos gimdymų dalis yra įrašoma miestų gimimo sąskaiton, antra gi vertus, nereikia užmiršti ir tai, kad mūsų miestuose yra didelis minoritatų procentas. Tai liūdnas reiškinys! Mūsų dvasios darbų ir mūsų aukštos kultūros sekėjų skaičius mažėja...

Kiekviena jauna moteris turėtų žinoti savo svarbiausią pareigą, būtent, gimdyti, nes, jauna būdama, ji tai gali lengviau atlikti. Deja, mūsų laikais ištekėjusios ir netekėjusios moterys, savo geriausiais gyvenimo metais, daro nelegalius abortus. Jei vėliau moteris ir panorėtų turėti vaikų, tai, dažniausiai, būna jau per vėlu, nes abortai organizme daro tokias permainas, dėl kurių gimdyti yra jau visiškai neįmanoma. Mes matome, kad pavainikiai daugiausiai gimsta liaudyje. Mūsų inteligentės ir turtingesnės ponios randa sau pagalbą pas gydytojus, akušeres ir bobutes, kurios joms padaro abortus. Apie nelegalius abortus visi mes gerai žinome. Tai rodo ir didelis skaičius ligonių, sergančių dėl aborto padarymo. Nustatyta, kad trečdalis visų registruotų abortų turi komplikacijas. 1923 m. Latvijoje iš 1498 užregistruotų abortų 475 buvo su komplikacijomis, iš kurių 12 baigėsi mirtimi. Mūsų raudonojo kryžiaus ligoninėje 1920—1922 m. nuo abortų mirė 9 moterys. Kiek gi moterų nuo abortų miršta ir pasidaro liguistomis visoje Lietuvoje?

Be suminėtų priežasčių, kurios verčia moterį griebtis dirbtinio aborto, dabartinės socialinės ir ekonominės gyvenimo sąlygos tą dar pasunkina. Sunki materialė padėtis, gausingumas šeimos ir netekėjusios moters tragizmas, — visa tai kartu verčia nėščią moterį ieškoti būdų nėštumui nutraukti. 90% moterų, kurios dirba kasdienį darbą fabrikuose ir kitose įmonėse, taip pat sunkiose ir nehigieniškose kaimo sąlygose, kurios yra pagimdžiusios 3—5 vaikus ir kurioms dažnai tenka uždirbti kąsnį duonos ir šeimos galvai, nebegali duoti visuomenei sveikų vaikų, nes jos pačios yra nesveikos ir fiziškai susilpnėjusios. Tokiai motinai tenka gerai pagalvoti apie laukiamo šeimos nario atsiradimą, apie savo sveikatą ir apie lėšų išteklius. Mūsų laikais netekėjusi motina, nors ir nėra visų pajuokiama, tačiau visuomenė tokių motinų vengia, užuot joms moraliai padėjus. Motinos, vengdamos aborto, ne tik apsaugoja savo sveikatą, bet ir duoda visuomenei piliečius, kurių kova dėl eg-

zistencijos yra daug sunkesnė, už tat ir pagalba jiems visuomenės turi būti realesnė.

Kova su abortais pirmiausia turi susirūpinti pati valstybė. Kaip jau minėjau, teisman patenka tik nežymus skaičius tos rūšies bylų. Už tą nusikaltimą teismai dažnai lengvina bausmes ir taiko lygtinio nuteisimo įstatymą. Tik neapsišvietusi ir mažiau kultūringa gyventojų dalis už abortus patenka į teismus. Susidaro kolizija tarp įstatymo ir gyvenimo, ir tas neigiamai veikia visą tautą. Beveik visos Europos valstybės pripažino esant reikalinga už tos rūšies nusikaltimus bausmes švelninti, ir dauguma jų tai yra jau padariusios. Tąja linkme tektų peržiūrėti ir pas mus veikiantį baudž. statutą ir jame dar nurodyti ir tas priežastis, kurioms esant gali būti pašalintas nėštumas. Jų tarpe vyrauja nėščios moters sveikata. Sumažinus sankciją, būtų užfiksuota nusistovėjusi mūsų teismų praktika. Socialinės indikacijos galima būtų įstatyme ir neminėti, nes, mano manymu, kiekviena socialinė indikacija turi savyje ir mediciniškos indikacijos žymių. Jei moteris gyvena sunkiose sąlygose, tai badas, kova dėl kąsnio duonos, kasdieninis darbas ir buvusieji gimdymai padaro jos organizmą ir kūno konstituciją netinkamą tolimesniam gimdymui; todėl iš tokios gyvenimo nukankintos motinos nėra ko laukti naujos sveikos gyvybės. Pasiturinti moteris mažiausią savo kūno negalavimą sugeba su gydytoju pašalinti. Toji gi moteris, kuriai gyvenimas yra pamotė, nežiūrint jokių ligų, yra priversta dirbti ligi paskutiniojo. Taigi, jei gydytojas pripažįsta, kad nėštumas moterį, kaipo žmogų, gali dvasiškai ir fiziškai sunaikinti, vis vien, ar tai grynai mediciniškos, ar sociališkai mediciniškos indikacijos požiūriu, tai nėštumas turi būti nutrauktas. Apie aborto reikalingumą turėtų spręsti tam tikra prie sveikatos departamento bei apskričių gydytojų sudaryta specialistų gydytojų komisija.

Kova dėl abortų nepakaltinamumo ir dėl bausmės sumažinimo yra plačiu mastu vedama visose civilizuotose valstybėse. 1930 m. Berlyno gydytojai įteikė Reichstagui memorandumą, kuriame nurodoma, kad nėštumas turi būti nutrauktas ne tik dėl motinos gyvybei ir sveikatai gresiančio pavojaus, bet ir dėl socialinių jos gyvenimo sąlygų. Tuo reikalu ir vokiečių vyr. prokuroras dr. Ebermayers, tarp kita ko, rašo: „Galėtų

kilti klausimas, ar nėštumo nutraukimas yra leistinas dėl socialinės indikacijos. Žinoma, kad tam tikrais atsitikimais apie tai galima būtų kalbėti, tačiau tuomet tektų labai apsisaugoti, kad toji socialinė indikacija nebūtų išnaudota piktam".

Kova su abortais turi būti varoma ne vien įstatymdavyste. Idėjiškai moralinio pobūdžio plačios visuomenės pagalba yra būtina sąlyga tai blogybei mažinti ir švelninti. Tą darbą turi dirbti gydytojai, dvasininkai, mokytojai ir visuomenės veikėjai.

Kovoje su abortais didelę taip pat reikšmę turi sociališko ir ekonomiško pobūdžio priemonės. Pirmiausia, reikia parūpinti pakankamą kadrą gerai paruoštų akušerių ir pribuvėjų. Įstatymo keliu reikia pavesti valsčiaus valdyboms laikyti akušeres ir joms algas mokėti. Jos turėtų duoti patarimus nėščioms ir gimdančioms ir joms dykai patarnauti. Reikia didinti gimdymo patalpų skaičių ir padaryti jas prieinamomis ir neturtingoms moterims; reikia kuo daugiausia steigti pavyzdingų žinduolių prieglaudų. Tos priemonės žymiai suvaržytų baustiną abortą ir sumažintų vaikų žudymą. Toliau valstybė turi teikti pagalbą toms neturtingoms šeimoms, kurių narių skaičius yra didelis, būtent, turi joms mokėti didesnes algas ir suteikti lengvatų mokesčiams mokėti.

Baigdamas šį rašinį, aš noriu pabrėžti, kad be galo būtų liūdna, jei mūsų tauta atsisakytų nuo vaikų palaimos, o tuo pačiu ir nuo savo ateities.

A. Vaitiekavičius.

Rūpintojo ir rūpinamojo teisiniai santykiai (X t. 1 d.).

Žmonių sugyvenimo tvarka ir jų santykiai sutvarkyti žmonių išmintimi, žmonių protingosios valios veiksmais. Pats žmogus, kaipo veiksmų autorius, turi būti normalus, subrendęs, turi turėti santykinį nusimanymo lygį, kad žmogus būtų protingas. Žmogaus išminčiai ribų nėra. Yra protingas arba išmintingas ir, atvirkščiai, mažo proto, mažo nusimanymo ar patyrimo žmogus. Taip pat nesurastume kriterijaus, rodančio tikrąją žmogaus išmintį. Gyvenimo protą ne tik galėtume surasti logikos taisyklėmis, nes jį jaučiame visa siela, visais jausmais.

Geri veiksmai susiję su žmogaus išmintimi; blogi veiksmai — su pikta valia ar nenusimanymu.

Žmogus gema, auga ir bręsta. Brendimo periodas, prasidėjęs gimimu, tęsiasi, iki jo fiziškos jėgos įgauna pastovią būklę, kartu brandinusios žmogaus išmintį. Vadinas, jei gamta neišugdo fizinių žmogaus jėgų, tai žmoguje retai esti normaliai išugdytas protas arba išmintis. Tie du dalykai — fizinės žmogaus jėgos ir protinis veikimas — yra glaudžiai surišti, už tat gyvenimo patyrimas, vertindamas žmogaus sąmoningąją valią, žiūri jo fizinio amžiaus ir tuo jau sveria jo proto pajėgumą.

Pilnasis žmogaus sąmoningumas pasireiškia sukakus dvidešimt vienus metus. Tas amžius nustato pilną asmens veiksmumo pradžią, kuris trunka iki jo fizinės jėgos nesiaurina tosios valios paraiškos. Nustatytasis amžius yra daugiau kompromisinis negu realus gyvenime, ypač žmogaus, nes galimas daiktas, kad ir anksčiau kai kada žmogus ima veikti pilna sąmoninga valia, arba tatai vėliau pasireiškia, ir žmogus anksčiau subręsta fiziškai, sakysim, kad ir vedybų atžvilgiu. Tas ir civiliniuose įstatymuose yra nustatyta (63 str.).

Atsižvelgiant į tai, kad žmogaus fizinės jėgos nevienu metu subręsta, kad yra tam tikras periodas ir kad protinės jėgos

tokiu pat keliu pareina, gyvenimo reikalavimai stato klausimus, kaip ir kuriais atvejais neįmetėjęs žmogus galėtų pareikšti savo valią visuomenėje, gindamas savo teises ir vykdydamas prievoles.

Nagrinėjant šiuos klausimus, tenka paliesti nepilnamečių asmens ir turto globos institutą, kurį nustato civiliniai (X t. I d. 212—381 str.) ir civilinių teisenų (19, 20, 45, 85, 1345[4], 1345[5], 1484, 1663 str. str.) įstatymai.

1. Globos istorija.

Istorijos šaltinius apie globą mūsų įstatymuose sudaro rusų teisinė literatūra. Globos kilmė ta pati, kaip ir rusų prieš Didįjį Karą buvusios globos kilmė. Todėl neliesiu globos santvarkos buvusios senosios Lietuvos valstybėje, sakysim, Gedimino — Vytauto laikais ar ir vėliau iki lietuvių - lenkų valstybės panaikinimo. Tai turėtų būti padaryta kita proga. Globos normos arba tam tikros globos taisyklės aptinkamos jau rusiškoj Pravdoj. Senovės visuomenėje, kai dar egzistavo pilnoji šeimos autonomija, globa būdavo natūralus šeimos papildinys, o globos valdžia būdavo sudaroma tėvų valdžios pavyzdžiu. Civilinei teisei ir visuomenės sugyvenimo santykių raidai plečiantis, globa įgauna viešąjį charakterį, nutoldama nuo tėvų valdžios, ima ieškoti atitinkamų globos valdžios formų. Globos uždaviniai, kurie tais laikais būdavo globėjams nustatinėjami, pagal G. F. Šeršenevičių „Graždanskoje pravo", duoda pamato pritarimui, kad globėjų priežiūra ir globos reikalais kilusių ginčų žiūrėjimas priklausydavo dvasiškajai valdžiai. Rusų caras Petras I suteikė globai viešąją reikšmę, ir Petro įstatymdavystėje globos įsteigimui nustatomi du būdai: testamentu ir magistrato paskyrimu. Nustatomas pilnametystės amžius įpėdiniams, gaunantiems nekilnojamojo turto — 20 metų, o gaunantiems kilnojamojo turto įpėdiniams 18 ar 17 metų. Buvo nustatyta jokiais raštais ir užrašais, mažamečių pasirašytais, netikėti.

Kotryna II išleido Gubernijų santvarkos įstatymą 1775 m., kuriuo buvo sudaryta globa luomų pagrindu. Globos įstatymas lietė tik bajorus ir miestų gyventojus. Pirmiausia sutinkame įstatyme aptarimą ypatybių, reikalingų globėjui, nurodymą trūkumų, trukdančių atlikti globėjo pareigas.

Vėlesni globos įstatymai sudaro arba tam tikrų globos įstatymo dalių praplėtimą arba, kai kada, visai naują nuostatą. Taip, 1785 m. buvo nustatytas pilnamečio amžius, 1845 m. buvo nutarta sustabdyti įsisenėjimo eigą, iki bus sukakti pilni metai (civ. įst. 694 str. priedas). Įvedus valstiečių reformą, valstiečių globa palikta tvarkyti jų papročiais, o bendrosios taisyklės neapėmė tos srities globos. Tiktai 1911 m. gegužės 18 d. globos įstatymas valstiečiams užkiša tą spragą. Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas (L. V. Ž. Nr. 2—3) pertvarkė, pavesdamas globos reikalus Taikos Teisėjams, globos reikalų administravimą, bet globos pagrindai ir dabar tebėra tie patys. Kaip matyti, globos institutas vystėsi palaipsniui, todėl globos organizacija nėra pagrįsta kokiais nors bendrais pagrindais, bet sudaro atsitiktinį įvairiausių nuostatų rinkinį.

2. Mažametis ir nepilnametis.

Yra trys nepilnamečio amžiai. Pirmasis nuo gimimo iki keturiolikos metų sukankant, antrasis nuo keturiolikos iki septyniolikos metų sukankant ir trečiasis nuo septyniolikos iki dvidešimt vienus metus sukankant (Civ. Įst. 213 str.). Baudžiamieji įstatymai — Baudžiamasis Statutas (40, 41, 57 str.) — skirsto mažamečių ar nepilnamečių amžių kiek kitaip: pirmasis iki dešimties metų, antrasis nuo dešmties iki septyniolikos metų ir trečiasis nuo septyniolikos iki dvdešimt vienus metus sukankant. Matome, kad paskutinis laikotarpis sutampa, du pirmieji skiriasi.

Civiliniai įstatymai žiūri viso žmogaus su jo fiziniais ir protiniais savumais, žiūri, kada jis fiziškai yra subrendęs ir gali savarankiškai veikti, dirbti darbą, kurti šeimą ir t. t., žiūri ir jo protinio subrendimo, kada jis jau gali savarankiškai tvarkyti savo reikalus, gali nusimanyti apie gyvenimo aplinkumą ir suprasti savo teises ir prievoles. Tą galimumą mūsų civiliniai įstatymai pripažįsta žmogui, sukakusiam septyniolika metų.

Baudžiamieji įstatymai žiūri žmogaus jo sąmoningumo atžvilgiu, sakysim, ar jis sąmoningas, ar veiksmai sąmoningai padaryti. Už tat baudžiamiesiems įstatymams svarbu žmogaus protinis subrendimas, pripažintas, nors su rezervais, jau nuo

dešimties metų. Pirmųjų dviejų amžių asmenis įstatymas kai kur vadina mažamečiais (Civ. Įst. 213 str.).

Mažamečiai negali nieko veikti, suprantant mažamečių veiksmus juridiška prasme, nors veiksmai faktiškai ir būtų ką nuveikę, bet jie neturi juridiškų pasekmių, negali tvarkyti savo ūkio ar savo reikalų be tam tikros globos, negali pareikšti savo valios savo turto valdymo atžvilgiu — visi jų veiksmai juridišku požiūriu yra niekingi, be jokios galios, jie taip pat negali įgalioti ir kitus asmenis jų vardu veikti.

Kad ir mažas, bet yra skirtumas tarp mažamečių iki keturiolikos metų, kurie absoliučiai jokių veiksmumo teisių neturi, ir tarp mažamečių nuo keturiolikos iki septyniolikos metų, kurie jau gali savo nuožiūra pasirinkti asmenis savo globai — sau patinkamus asmenis, nors jų turtas valdomas apskritai tais pačiais skirtos globos dėsniais be jokios tolesnės jų valios paraiškos (Civ. Įst. 211, 217, 218 str.).

Natūralu, ir tatai įstatymuose įrašyta, kad savo vaikus globoja tėvai, globa retai kada esti reikalinga mažamečių tėvams gyvenant. Jiems atstovauja, jais rūpinasi ex natura visur tėvai, visur jie gina ir saugoja mažamečių savo vaikų teises. Tik mirus tėvams, kyla globos klausimas.

3. Nepilnamečio veiksnumas.

Visai kitokia veikimo sfera, veikimo laisvė nepilnamečiui, sukakusiam septyniolika metų amžiaus. Šiame laikotarpy, kuris tęsiasi iki pilnų dvidešimt vienų metų, nepilnametis atsipalaiduoja nuo globos, kiek tatai liečia jo asmenį ir turtą. Nepilnametis darosi aktyvus subjektas — imas veikti visuomenėje kaip veiksnus asmuo, kaip įvairių juridinių aktų kūrėjas.

Bet kokia nepilnamečio veikimo sfera, kokiais atvejais nepilnametis veikia savarankiškai, kaip teisių ir prievolių subjektas, ir kokios rūpintojo teisės ir uždaviniai arba nepilnamečio ir rūpintojo veiksmų ryšiai?

Nepilnamečio veiksnumą nustato Civ. Įst. 220 str. To straipsnio tekste yra pažymėti du principai:

a) nepilnametis valdo savarankiškai savo ūkį;

b) nepilnametis negali daryti rašytinių pasižadėjimų be rūpintojo sutikimo.

Trūksta trečiojo principo: ar rūpintojas turi teisės veikti nepilnamečio vardu? Į tą klausimą tenka atsakyti: rūpintojas

neturi teisės veikti nepilnamečio vardu. Tatai sudaro trečiąjį Civ. Įst. 220 str. principą, nors žodžiais įstatyme neišreikšta.

Turto valdymas. Turto valdymu vadinsime daiktinės teisės aptikrintą faktinį asmens viešpatavimą tam tikram daiktui su tikslu tą daiktą sau pasisavinti. Nepilnamečio valdymas turi turėti tuos pačius pažymius, — objektyvinį ir subjektyvinį, turi būti daiktas, kurį nepilnametis valdytų, turi būti ir subjektyvinė valdymo laisvės sfera (animus passesio), subjektyvinis momentas, kuris apreikštų laisvą ir savarankišką savo turto rikiavimą, niekeno nekliudomą ir savo visiška nuožiūra.

Tenka žiūrėti, kokie nepilnamečio veiksmai rikiuoja jo turtą, turi valdymo žymes?

Nepilnametis turi teisę valdyti savo turtą, t. y. vesti ūkį, kad iš jo gautų naudos, todėl gali, neprašydamas rūpintojo sutikimo, išnuomoti ūkį ir pasirašyti nuomos sutartį. Tokios sutartys gali būti pripažintos netikromis ir nepilnamečiui neprivalomomis, tik Teismui nustačius jų skriaudingumą ir nuostolingumą nepilnamečiui (09/116 spr.). Nepilnametis turi teisę be rūpintojo sutikimo gauti iš savo ūkio pelną ir procentus nuo savo kapitalo (71/858). Nepilnamečiui teikiama teisė rikiuoti priklausomą jam kilnojamąjį turtą, kurį gali ir parduoti, ir atiduoti pirkėjui, neprašydamas rūpintojo sutikimo (Civ. Įst. 1402 str., Vyr. Trib. 25/301, Rusų sen. 74/670). Netikri yra pasižadėjimai, padaryti nepilnamečio, bet ne visi apskritai jo juridiniai aktai. Todėl yra tikri: a) pakvitavimas gavimui jam iš ūkio priklausančius pinigus; gavus kito asmens turto ne prievolių pagrindu, pavyzdžiui — žmonos kraitis (80/98, 74/820).

Svarbiausias, gal būt klausimas, ar nepilnametis turi teisę savarankiškai be rūpintojo sutikimo ar pritarimo, ieškoti Teisme, teikti ieškinius, ar nepilnametis gali būt vienas atsakovų byloj, nepašaukiant drauge su juo ir rūpintojo. Vyriausiojo Trib. 25/215, 301 Mykolo Navicko ir Silvestro Viljamo, 27/662 Antonimos Savickienės, 31/1102 Povilo Puro bylų sprendimais paliestas iš dalies principinis klausimas, bet nėra pilno išaiškinimo apskritai visais šiais klausimais, kurie paliestų nepilnamečio stojimą Teisme ieškovu ar atsakovu, nors iš jų jau yra aišku, jog nepilnametis be rūpintojo pritarimo ieško ir atsako Teisme.

Ieškoti turto, rikiuoti kaip nepilnamečiui patinka tą turtą naudos atžvilgiu, nusavinti ar jį nuo kito asmens priimti, sudaro turto valdymo sąvokos charakterį, taigi, šie nepilnamečio veiksmai įeina į jo turto valdymo sferą. Iš to eina, kad nepilnametis be jokių aprėžimų, be rūpintojo pritarimo, ieško Teisme, stoja kaipo ieškovas savarankiškai, turi neapribotą galimumą pats vienas be rūpintojo teikti Teismui ieškinio prašymus. Už tat nepilnamečio teisės šalina rūpintojo kišimąsi į tą reikalą.

Kitaip atrodo nepilnamečio atsakovo vaidmuo. Nepilnametis atsako Teisme, jis yra atsakovas be jokių aprėžimų, ne vistiek, kokios rūšies būtų pateiktas prieš nepilnametį ieškinys. Tėvai ar rūpintojai atsako už nepilnamečio veiksmus numatytais Civ. įst. 653, 654, 686 ir 687 str. atsitikimais (Vyr. Tribunolo 28/429). Kyla klausimas, ar nepilnametis gali taikintis Teisme be jokių išimčių. Be abejo, tokiais atsitikimais nepilnamečio pasirašytą sutartį turėtume traktuoti kaip ir visas kitas, pasirašytas ne Teisme, sutartis. Bendras yra principas: nepilnametis negali daryti pasižadėjimų raštu be rūpintojo sutikimo. Todėl aišku, kad jei būtų reikalo nepilnamečiui atsakovui daryti pasižadėjimus Teisme taikos sutarties forma, vis dėlto, jis negalėtų nutolti nuo bendros šiuo reikalu taisyklės, nes darant pasižadėjimus, kad ir taikos sutarty, būtų savo teisių atsakymas ir užleidimas jų ieškovui, o tuomet reiktų jau rūpintojo sutikimo.

Rusų Senatas tuo reikalu turėjo plačią praktiką. Visa eilė jo sprendimų rodo, kad nepilnametis ieško ir atsako Teisme be rūpintojo: nepilnametis turi teisę be rūpintojo sutikimo daryti tuos veiksmus, kuriems atlikti įstatymas rūpintojo sutikimo nereikalauja, būtent: a) ieškoti ir atsakyti Teisme, b) nusavinti kilnojamąjį turtą, c) įsigyti kilnojamąjį turtą ir pinigus, d) atiduoti savo daiktą įkaitais, e) gauti % nuo kapitalo, f) gauti ūkio pelną, g) naikinti įgaliojimus, duotus valdyti jo ūkiui ir byloms vesti, m) ieškoti savo ūkį iš neteisėto kito asmens valdymo, n) duoti įgaliojimus apgynėjui baudžiamosiose bylose (73/1355, 75/205, 78/122, 79/118, 69/324, 71/596, 74/670, 71/858, 80/98, 75/928, 73/194, 70/116, ir kiti). Reikėtų pažymėti kelis mūsų Vyriausiojo Tribunolo sprendimus: 1927/662. X. 25 d. Antoninos Saveikienės byloj, kur sakoma: jei nepilnametis dalyvavo sutarty be rūpintojo

ir paskui subrendęs tą sutartį ratifikavo, tai šita ratifikacija šalina tos sutarties trūkumą, būtent, nepilnamečio valios išreiškimo netobulumą. Nepilnametis, turįs 17 metų amžiaus, pats gali dalyvauti žemės tvarkymo darbuose ir yra atsakingas už padarytus šiuo atveju veiksmus, tam tikslui gali ir kitą asmenį įgalioti; rūpintojo sutikimas nereikalingas (1930/703. IX. 10 spr. Albino Gliaudelio byloj).

4. Nepilnamečio neveiksnumas.

Veiksmų apribojimo pamatas yra, kad žmogus, dar fiziškai nesubrendęs, negali būti protiškai išprusintas, negali kartais suvokti visuomeninės gyvenimo painiavos, o gyvenimo nepatyręs, galėtų būt įtrauktas į sutarčių ratą, kurios būtų žalingos jo turtui ir kenksmingos pačiam nepilnamečiui. Bendras principas: nepilnametis negali išsidavinėti jokų rašytnių pasižadėjimų be rūpintojo sutikimo (70/1079, 74/29, 132; 75/318, 669).

Nėra tikri nepilnamečio sudaryti be rūpintojo sutikimo: a) visokios rūšies aktai, kuriais nepilnametis prisiima be rūpintojo sutikimo kokias bebūtų prievoles, b) pakvitavimai (rospiska) išduoti be rūpintojo sutikimo, c) perdavimai kitam asmeniui nepilnamečiui priklausomos prievolės arba vekseliai, d) išduoti savo globėjui pasižadėjimai nereikalauti nuo jo atskaitos ir netikrinti jo veiksmų, e) nepilnamečio išduoti savo rūpintojo naudai aktai (73/578, 69/680, 73/770, 73/758, 71/508, 74/314, 68/369).

Atsižvelgiant į Civ. Įst. 1 p. 1019 str., 1037, 1038 ir 4 p. 1054 str., negalioja notarinis testamentas, jei tarp trijų liudytojų vienas buvo nepilnametis arba asmuo pasirašęs už palikėją, buvo nepilnametis; taip pat ir nepilnamečių surašyti netikri testamentai (91/70, 96/122), taip pat be tam tikro rūpintojų sutikimo nepilnamečiai negali ir Teisme atsisakyti nuo testamento tvirtinimo (Vyr. Trib. 32/477. II. 22 spr.).

5. Rūpintojo teisės ir uždaviniai.

Kalbėti apie rūpintojo teises atskirai nebūtų ko, nes jos atskirai nuo nepilnamečio neegzistuoja. Globa veikia mažamečio vardu, o rūpintojas veikia drauge su nepilnamečiu. Rūpintojas yra tarsi nepilnamečio geras palydovas, dvasios tėvas,

reiškiąs nepilnamečio veiksmams savo pritarimą. Vadinas, jeigu netenka kalbėti apie atskirai egzistuojančias rūpintojo teises, tai ir negalėtų būti jo atskirai savarankiškų veiksmų nepilnamečio vardu.

Mūsų civiliniai įstatymai reikalauja rūpintojo sutikimo, kai nepilnametis išsiduoda rašytinius pasižadėjimus, todėl rūpintojas negali išduoti pats vienas tokių pasižadėjimų nepilnamečio vardu. Taip pat rūpintojas negali užtraukti skolos nepilnamečiui, nors jis ir turėtų pastarojo įgaliojimą. Vienų vieną veiksmą be nepilnamečio rūpintojas gali atlikti, būtent — rūpintojas turi teisę gauti atgal kapitalą, nepilnamečiui priklausiusį ir išduotą, esant dar globėjum, kam nors paskolon. (Rus. Sen. 76/488, 86/49, 71/858, 81/183, 93/16 spr.).

Kaip antrasis globos laipsnis, kaip nepilnamečio veiksmų stebėtojas, tarėjas, nepilnamečio rūpintojas nesudaro atskiro globos instituto. Globa teoriškai pavaduoja tėvus, veikia mažamečio vardu, ieško ir atsako Teisme pavaduodamas mažametį, tačiau, kaip matom, rūpintojo vaidmuo yra visiškai kitoks. Nepilnamečio pasižadėjimai, reikalingi rūpintojo sutikimo, visuomet paliečia jo turtą aktyvo sumažinimo prasme, didina turto pasyvą, todėl nepilnamečio veiksmai, didiną jo turto aktyvą, rūpintojo sutikimo nereikalingi. Nepilnametis be rūpintojo ieško Teisme, ir ši veiksmų sritis išimta iš rūpintojo vekimo sferos. Kilnojamojo turto pavidalo ieškiniu, kaip jau sakyta, siekiama didinti savo turto aktyvą, o aktyvo didinimo teisės priklauso nepilnamečiui arba kad ir abiem drauge, tik jokiu būdu ne vienam rūpintojui. Vadinas, rūpintojas nėra būtinas Teismo proceso dalyvis.

Civ. Įst. 220 str. neapima pilnai tų sąlygų, reikalingų aptarti nepilnamečio ir rūpintojo teisinių santykių pobūdžiui ir skirtumams, nenustato rūpintojo charakterio, jo teisių ir veiksmų sferos, pagaliau, rūpintojo atsakingumo dėl jo netinkamo arba žalingo pritarimo. Civ. Įst. 290, 291, 292 str. labiau tinka mažamečio globėjams, tiesiogiai saugojantiems jo turtą ir teises, bet nenusako rūpintojo atsakomybės jo patarimų atžvilgiu, kurie labiau gali pakenkti rūpimojo interesams, negu tiesiogiai veikiant, kai jau nepilnametis pats imasi valdyti turtą su rūpintojo pritarimu. Todėl, plečiantis Lietuvos įstatymų veiklai ir konsoliduojant jos teisę, manyčau, gyvenimas pareikalaus Civ. Įst. 220 str. papildyti. *Petras Atkočaitis.*

Nuotrupos.

VI*).

Ar yra teisėto pagrindo ieškoti iš teisėjo jo sekretoriaus išeikvotus valdiškus pinigus?

C. Proc. įst. 51 straipsnį griežtai formaliai imant, ieškinį priima iš piliečio pats teisėjas, o ne sekretorius ar kas kitas iš jo raštinės tarnautojų. Jis pats ir nustato čia, kiek bylininkas turi sumokėti valstybės iždui teismo, žyminio ir kitų įmokesčių. Vyr. Tribunolas 26/26 visuot. susirinkimo nutarimu irgi nurodo, kad „taikos teisėjas (teismo pirmininkas), imdamas iš bylininkų mokesnius, dirba teismo darbą, nes jis tat daro kas kartą tam tikra rezoliucija (nutarimu)". Nelengva griežtai ir aiškiai atskirti apylinkės teisėjo veikime jo kaipo teisėjo ir kaipo administratoriaus funkcijas; beveik negalima tiksliai nustatyti, kur baigiasi jo veiksmai bylosenos arba sprendimo darymo srityje ir kur prasideda raštinės viršininko priežiūros, piniginių dokumentų, orderių ir kit. pasirašinėjimo darbas.

Kol naujasis mūsų Teismų Santv. Įst. pradėjo veikti, veikė nuostatas, kad „bylų įmokesnius priima taikos teisėjo sekretorius" (Laik. L. t. ir jų darbo sutv. įst. § 9, L. V. Ž. 2—3) ir kad sekretorius atlieka savo darbą, betarpiškai taikos teisėjo prižiūrimas (buv. rusų Teismų Tvark. Įst. 45[2] str.).

Naujasis Teismų Santv. Įst. nustato, kad raštinė yra teisėjo žinioje (248 §), bet ją „veda ir už jos darbų tvarką atsako" sekretorius (249 §), kurį teisėjas savo nuožiūra skiria ir atleidžia (251 §). Sulyginus senąją ir naująją santvarkas, atrodo, kad esminio skirtumo tarp jų nėra, tik anksčiau buvo įsakmiai nustatyta, kas priima iš bylininkų pinigus. Prižiūrėdamas raštinės darbą, teisėjas privalo, be abejo, rūpintis ir piniginės atskaitomybės tvarka, bent žiūrėti, kad būtų laiko-

*) Žiūr. „Teisė" 28 Nr.

masi Teisingumo Ministerijos nustatytosios tvarkos pinigams į valstybės iždą įnešti, gerai vedamos piniginės knygos ir t. t.

Teisingumo Ministerija yra išleidusi tam „Taisykles Lietuvos Teismų pajamų atskaitomybei vesti“ (V. Ž. Nr. 30, pakeistos 1926 m.). Teismų piniginę sąskaitybą ir atskaitomybę taisyklingai vesti čia įpareigotas ne teismo sekretorius, bet t e i s m a s, visa teismo įstaiga, taigi — ir ją atstovaująs teisėjas. Visos šios taisyklės paremtos Ministerių Kabineto nutarimu, kur prievolė pinigus įmokėti į valstybės iždą dedama yra ne vienam kuriam įstaigos tarnautojui, ar jos vedėjui, bet visai į s t a i g a i.

Šia prasme turime dviejose bylose pareikštą ir mūsų Vyr. Tribunolo nuomonę, būtent:

1) 1931 metų kovo 30 dienos Zenono Stočkaus kasac. byloje Nr. 789 reiškiama nuomonė, kad atsakomybė už sekretoriaus veiksmus tenka jo viršininkui teisėjui, dėl netinkamos priežiūros ir apsileidimo; Teisingumo Ministerija galinti ieškoti sekretoriaus išeikvotų ne tik teismo, bet ir žyminio mokesčio pinigų;

2) 1933 metų kovo 9 dienos tvarkomajam posėdy Vyr. Tribunolas pasakė (Kasiliausko disciplinarinėje byloje), kad teisėjas, nepakankamai prižiūrėdamas savo sekretorių, kuris nekontroliuojamas naudojasi valstybės iždui priklausančiais pinigais, yra nusižengęs prieš u ž d ė t ą jam, kaip viršininkui, priežiūros pareigą.

Priešingos nuomonės laikosi keletas mūsų teisininkų, kurie ją paremia taip: 1) teisėjas neturi fizinės galimybės sekti sekretoriaus, jis negali apsisaugoti nuo toje pačioje įstaigoje dirbančio nesąžiningo valdininko; 2) Lietuvoje veikiantieji baudž. įstatymai už tai nebaudžia; tik anksčiau Rusijoje veikęs Baudž. Statutas („Ulož. o nakaz.“) turėjęs specialinį skyrių — apie silpną valdinių priežiūrą (404—409 §§), kur įstaigos viršininkas baudžiamas už nepakankamą įstaigos tarnautojų priežiūrą ir atsakingas už jų neteisėtais veiksmais padarytus nuostolius (399, 404 §§); 3) Viršininkui negalima taikyti Civ. Kod. 687 str., ypač todėl, kad pelną už valdininko darbą gauna ne viršininkas, o valstybės iždas; 4) B. Proc. įst. 15 str. nurodo, kad už savo veiksmus atsako kiekvienas patsai, o ne kas kitas, nors ir viršininkas; 5) Įst. Rink. III t. ir Bendr. Sąsk. Stat.

(VIII t. II d.) 369 str. taip pat, esą, kalbantis už tai, kad viršininkui negalima uždėti prievolės atlyginti by kam nesąžiningo įstaigos valdininko veiksmais padarytus nuostolius.

VII.

Nuo 1933 metų kovo 14 dienos veikia Civ. Proc. Įstatymo pakeitimas (V. Ž. 408, 458, 459).

Per trumpą įstatymo veikimo laikotarpį pasireiškė praktikoje tokie taisytini jo trūkumai:

1. Įkainojimo Komisijos nariams ir ekspertams už jų darbą nenustatytas joks atlyginimas; civ. bylose, privačių asmenų interesų reikalams apsaugoti, tai yra nenormalu; ypač negalima reikalauti nemokamai čia dirbti iškviečiamojo į komisiją surašomojo turto savininko „kaimyno".

II. Teismo antstolio ir savivaldybės atstovo nutarimą, ką trečiuoju komisijos nariu kviesti, kaipo turto savininko „kaimyną", reikėtų suinteresuotam skolininkui leisti nustatytu laiku ir tvarka skųsti Apyl. teismui, kuris juos sprendžia galutinai; nuo šios komisijos sudėties daug gali priklausyti turto vertės nustatymas.

III. Antrosioms varžytynėms neįvykus, turtas gali būti parduotas (ar kreditoriui paliktas) nepigiau kaip už pusę (50%) komisijos įkainotosios sumos (§ 6), gali kartais visai užkirsti skolintojui kelią by ką iš skolininko gauti. Dėl perdėtos kainos neberandama pirkėjo ir taip pat nėra įkaito laikytojo intereso bei prasmės imti sau. Po antrų varžytynių įkaito laikytojo padėtis stačiai beviltiška: aprašyti antrą kartą įkeisto turto negalima, skirti naujų varžytynių irgi negalima, teisė valdyti turtą po neįvykusių antrų varžytynių irgi atkrinta. Skolininkas nustoja bet kurio akstino mokėti tokiam įkaito laikytojui palūkanas ar skolas.

IV. Peraukštas įkainojimas gali paraližuoti ir Civ. Proc. 1129 str. ir taip pat „Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo" (V. Ž. 444) veikimą.

Taigi, reikėtų, kiek tik galima, tą komisijos darbą tobulinti, kad galima būtų gauti bešališką ir tiksliausią įkainojimą. Reformuotina visų pirma komisijos s u d ė t i s. Jos nariams daug ką galima prikišti: jie nėra kaip reikiant už savo veiksmus atsakingi, įstatymas tam neduoda jokių garantijų (antsto-

liui Baudž. Stat. 675 str. netaikomas, „kaimynas“ ir savivaldybininkas net neprisaikdinami ir t. t.). Parduodamojo turto savininko interesai komisijoje beveik visai neapsaugoti: jam galima ir neleisti pateikti savo įrodymų, o dėl komsijos veiksmų apskundimo nieko nepasakyta.

Kalbamasis šičia civ. teisenos įst. pakeitimas nėra vienintelis. Kreditoriui kreipiant išieškojimą į skolininko nekilnojamąjį turtą, pirmasis šia kryptimi Civ. Proc. Įst. pakeitimas (V. Ž. 399) stojo skolininko, kaipo silpnesnio, nuo skolintojo saugoti: įkaito laikytojas galėjo dabar kartais patekti į sunkesnę padėtį nei kreditorius be įkaito akto, nežiūrint Civ. Kod. 1649[1] str. nuostato. Toliau seka dar ir kiti įstatymai, kurių pamatinė mintis yra ta pati, bet jau specialiai skolininkų ūkininkų ir namų savininkų naudai (V. Ž. 435, 444). Teisininkui - teoretikui visa tai gali atrodyti kaip nuosavybės ir prievolių teisės principų įžeidimas. Šia prasme yra pasisakę ir mūsų teisininkai (V. Fridšteino straipsnis: „Iš liguisto laikotarpio įstatymdavystės“, „Zakon i sud“, 1934 m., Nr. 8/48).

VIII.

„Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas“ (V. Ž. Nr. 444).

§ 1 — Nėra tiksliai apibūdinta „Gyvenamųjų namų“ sąvoka ir neaišku, ar tas įstatymas liečia įpotekuotus turtus Užnemunėj.

§ 3 — Įsakmiai nepasakyta (kaip tai yra §-e 15), kas yra apskrities komisijos pirmininkas: teisingumo, finansų ar savivaldybės vadybų atstovas. Todėl Teisingumo Ministerio 1934.V.24 įsakymai (Nr. Nr. 172 ir 174) apie paskyrimą apylinkės teisėjų komisijų pirmininkais ir jų pavaduotojais ir taip pat apie komisijų būstines ir raštines — neturi šiame įstatyme aiškios paramos.

§ 4 — Neaišku, ar įkainojant turtą, nustatant įsiskolinimo kiekį, įvertinant „skolininko mokamąjį pajėgumą ir kreditoriaus reikalus“ ir visus kitus nurodytus čia veiksmus atliekant, ar reikia šaukti suinteresuotus tuo. asmenis (ir ką būtent) ir leisti jiems duoti komisijai savo paaiškinimus? Ar galima per policiją daryti pranešimus (Min. Kabineto 1927.VIII. 12 d. nutarimu per policiją gali būti pasiųsti raštai, kurie numatyti įstatymų). Ar privalomas komisijai turto įkainojimas,

jau anksčiau atliktas tvarka, nustatyta 1933.III.14. Civ. Proc. Įst. pakeit. (V. Ž. Nr. Nr. 408, 458, 459). Kada galima prašyti išdėstyti skolos mokėjimą: skolos mokėjimo pagal įkaito akto galutinę, ar eilinę datą?

Vyr. Komisija šiais klausimais iki šiol yra pasisakiusi štai kaip: 1) Apskrities Komisija neprivalo laikytis varžytynėms padaryto įkainojimo (Vyr. K. 1934.X.24/31 sprend. Romų — Lichtenšteino — Zundelavičiaus byloje Nr. 14); 2) Apskr. Kom-ja turi laikytis bent pamatinio apie skundų ir ginčų svarstymą principo, išdėstyto Civ. Proc. 966 str., t. y. pranešti šalims apie posėdžio dieną, nes kitaip Kom-ja negalės išpildyti §-o 4 reikalavimą atsižvelgti į kreditorių reikalus. Pranešama tik įkaitiniams kreditoriams (Vyr. K. 1934.VIII.17 sprend. Lipšicaitės — Kaselienės byloje Nr. 4).

§§ 8—11 — Čia iki šiol yra kilę tokie klausimai: 1) ar gali Kom-ja, antrosioms varžytynėms neįvykus, pati savo nutarimu įtvirtinti turtą kreditoriui ir 2) ar gali Kom-ja sustabdyti varžytynes ligi savo nutarimo apie skolų išdėstymą?

Vyr. Komisijos praktikoje į šiuos klausimus randama tokius atsakymus: 1) Antroms varžytynėms neįvykus, iš varžytynių parduodamojo turto kreditoriui nuosavybėn įtvirtinimas nepriklauso komisijos kompetencijai (1934.XI.28 Vyr. Kom. sprend. Šukevičiaus — Grobmano byloje Nr. 28), ir 2) Kom-jai suteikta teisė sustabdyti varžytynes ir ligi savo nutarimo apie skolų išdėstymą (Vyr. K. 1934.VIII.17/18 sprend. Levienės — Stankevičienės — Liet. Ūkio banko byloje Nr. 2).

Šie įstatymo neaiškumai ir trūkumai buvo pastebėti praktikoje. Neseniai išėjo pirmas naujojo įstatymo pakeitimas (V. Ž. 475), bet jis kalbamųjų čia klausimų visai nėra palietęs.

IX.

Kova su nelegalia advokatūra.

Neseniai dienraštyje „Lietuvos Aidas" (1934.XII.13 Nr. 284) pasirodė p. Stravinsko straipsnis: „Kova su nelegalia advokatūra".

Šiuo opiu klausimu norisi pasakyti dar kelis žodžius: teisinę pagelbą gali teikti žmonėms tik prityręs teisininkas ir sąžiningas žmogus. Taip pat visiems gerai žinoma, kiek čia žalos gali padaryti ir, deja, iki šiol vis dar daug žalos padaro,

išnaudodami piliečių pasitikėjimą ir nežinojimą, visokie „prašymų rašytojai“, „biurininkai“, nemokšos ir piktos valios advokatai“.

„Klaidingai aiškindami žmonėms teisę, jie ne tik kenkia privatiniems žmonių interesams, ardo žmonių santykius, bet ir demoralizuoja visuomenę, griauna įstatymų leidėjo, teismo ir legalios advokatūros ugdymą ir kristalizuojamą visuomenėje teisės ir teisingumo idėją, kuria remiasi valstybės gyvenimas“.

Rusijoje 1912 metais išleista buvo šiuo reikalu veikusio tada Rusijoje Baudž. Kodekso („Uloženije o nakaz.“) novelė prie 939 str. Mums ji šiandien gali būti naudinga, kaipo medžiaga naujam Baudž. Įstatymo nuostatui. Tam galima pasidomėti ir mūsų artimiausiųjų kaimynų dabartine praktika. Latviai 1921.VI.15 išleido, kaipo 1903 m. Baudž. Stat. 161 str. papildymą, specialų įstatymą kovai su šunadvokatavimu. Ten asmens, neturį teisės svetimas bylas vesti, nusikaltę netinkamu patarimų davimu, dokumentų rašymu, vertimusi kaip amatu savanaudišku svetimų bylų vedimu ir t. t., baudžiami pirmą kartą areštu ar pinigine bauda, o pasikartojus — anksčiau trejų metų po pirmos bausmės atlikimo — net kalėjimu.

Be to, reikėtų mums tik visų pirma susimąstyti, ar negalima būtų esamų juridinių jėgų daugiau iš miestų kaip ir paskleisti į provinciją; didesniuose centruose jaučiamas jų perteklius. Tai būtų viena „gydymo“ priemonė. Teisinių „ambulatorijų“ vietose steigimas vargu lietuvių kaimiečių gyvenimo sąlygose būtų įmanomas ir reikalingas. Be to, dar galima bendrai kalbėti, kaipo apie sanacijos priemonę, apie teises mokslų populiarizaciją provincijoje. Tam pritarimo, atrodo, yra ir mūsų teisininkų tarpe; ir žurnalistai, reikia manyti, neatsisakytų jiems padėtį.

Iki šiol mūsų Baudž. Statutas tinkamo straipsnio šių dienų kovai su šunadvokačiais neturi. 591 str. (apie sukčiavimą) tam netinka, ir jį „lopyti“, papildyti vargu tiktų. Gal tiksliau būtų išleisti specialią novelę VII ar X skyriuose prie 156—178 §§ ar prie 222—239 §§ (apie teismo darbo kliudymus ir apsaugojimą visuomenės ir asmens nepavojumą).

X.

Valstybės Kontrolės padarytųjų įskaitų ieškojimas.

Veikiantieji Lietuvoje tuo klausimų įstatymai yra painūs, o padarytų įskaitų ieškojimo kelias labai ilgas, kad tenka susimąstyti, kaip juos pertvarkius.

Štai vienas pavyzdys:

1927 metų pradžioje Valstybės Kontrolė padarė notarui įskaitą dėl nepaimtų mokesčių, sudarant aktus. Valst. Kontrolės Bendr. Reviz. Departamentas praneša apie tai Teisingumo Ministerijai, nes notaras yra teismo organas, ir prašo padaryti kas reikia, kad notaro nepaimtieji pinigai būtų iš kaltininko išieškoti ir įmokėti į iždą. Teis. M-ja siunčia revizijos akto nuorašą ir visą susirašinėjimą tam Apygardos teismui, kurio žinioje (apygardoje) yra notaras, pareikšti savo nuomonei įskaito teisėtumo klausimu. Apygardos teismas reikalauja iš notaro paaiškinimų ir, gavęs jų, daro savo nutarimą šiuo reikalu. Nepatenkintas tuo, notaras paduoda skundą Vyr. Tribunolui ir tik po jo pasisakymo kilęs dėl įskaitų teisėtumo ginčas, pagaliau, laikomas baigtu. Dabar prasideda antroji visos šios procedūros stadija — įskaito išieškojimas. Bet ir čia pirma reikia dar nustatyti, k a s privalo mokėti, pilietis — akto dalyvis — ar surašęs aktą notaras. Pošlinų Įst. (Įst. Rink. V t.) 223 str., „Kazionnaja Palata" reikalauja mokesčius iš paties mokesčių mokėtojo (aktą notaro kontoroje pasirašiusiojo asmens). Šį Pošl. Įst. nuostatą Civ. Kas. D-tas 97/47 interpretuoja taip, kad tik galutinai paaiškėjus, kad pilietis pats neturi iš ko neprimokėtų pinigų iždui sumokėti, išieškojimą galima kreipti į valdininką — notarą. Kalbamuoju čia atsitikimu aktų buvo surašyta daug, turto savininkai keitėsi, mirė, turtas ne kartą perėjo į kitas rankas ir t. t. Taigi, dabar reikia surasti tą pilietį ir pareikalauti iš jo iždui priklausomąją skolą, o jam geruoju atsisakius ar negalint sumokėti, ieškoti teismo keliu. Šioje byloje per 7 metus prieita tik iki tos vietos, kur tenka iš aktų ieškoti, kas buvo aktus pasirašę asmenys, kad būtų galima pasiūlyti jiems notaro įskaitą padengti savo lėšomis. Bet čia tuoj vėl kyla kitas, irgi principinis, klausimas, būtent: kam dabar pas mus yra tekusios šios buv. rusų įstaigos („Kazionnaja Palata") funkcijos (Mokesčių D-tui?) ir kuria tvarka — teismo keliu ar neginčo, administracinių ieško-

jimų — galima ieškoti. Dėl to reikia laukti ir ginčų, teismo bylų. Šiame pavyzdyje, dėl aktų dalyvių didelio skaičiaus, aišku, kad į notarą galima bus kreiptis neanksčiau kaip po kokių 10 metų. Taigi, vargu galima turėti viltį, kad iždo interesai čia nenukentės. Kuo kaltas yra pilietis, jei valstybės įstaigoje, notariate, oficialiai nustatytoji jam aktui surašyti suma nėra tikra, notaras apskaičiavo ir paėmė ją ne pagal įstatymą? Iš ko tenka daugiau reikalauti įstatymo mokėjimo — eilinio, kartais neraštingo, piliečio, ar teismo organo — notaro? Atrodo, kad ir į valdžios įstaigos ir valdininko autoriteto saugojimą reikalą tenka atsižvelgti, atsakant į šį klausimą. Be to, mokesčius reikia, kiek tik galima, greitesniu laiku įnešti, padarytą klaidą atitaisyti; todėl, ir tikslingumo atžvilgiu, aišku, ne vis tiek, kas pinigus mokės.

Pažiūrėkime dabar į teisinę, formalinę šio klausimo pusę. Mūsų Valstybės Konstitucija (66—70 §§), teismo ir administracijos valdžios yra viena nuo kitos atskirtos, kaip tai jau ir Rusijoje, po 1864 metų teismo reformos, buvo. Todėl tie įstatymai, kurie šiuo reikalu taikomi yra — bendra tvarka — visiems administracijos vadybos tarnautojams (Bendr. Sąskaitybos Įst., Įst. Rink. VIII t. 2 d., 367—394 §§ — „Apie bausmes ir proceso tvarką bylose dėl sąskaitybos įstatymų peržengimo") — teisėjams neprivalomi, kada nuostoliai kilo, teismo darbą dirbant, ne iš piktos valios ir ne per išskaičiavimo klaidą. Šia išimtimi naudojasi ne tik teisėjai, bet ir visi kiti teismo organai (teismo antstoliai, notarai, vertėjai ir kit.). Mūsų teismo praktikoje šis nuostatas irgi seniai jau pripažintas (Vyr. Tribunolo 26/26 visuot. susirinkimo nut.). Skiriami dar nuostoliai Valstybės Iždui ir privatiniams asmenims. Teismo organai atsako tik teismo valdžiai: a) esant nusikalstamo darbo, pagal Baudž. Proc. 1066—1166 §§ („teisimas bylose dėl tarnybinių nusikaltimų"); b) drausmės atsakomybės tvarka (buv. rusų Teismų Tvark. Įst. 261—296 §§, mūsų Teismų Santv. Įst. 144—176 §§, NB 150 §); c) kada nuostoliai padaryti piliečiui dėl neteisių ar šališkų veiksmų teismo bylosenos arba sprendimo darymo srityje (Civ. Proc. įst. 1331—1336 §§, — skyriuje „apie nuostolių ieškojimą iš teisėjų, prokurorų ir kitų teismo valdininkų"), arba d) bendra tvarka, pagal Civ. Kod. 684 §, kad ir nebūtų nusikaltimo ar nusižengimo. Čia reikia pasakyti, kad kol mes neturime savo įstatymo apie valstybės tarnybą,

valdininkų teises ir jų pareigas, daug kas lieka neaišku. Įst. Rink. II ir III t. („Obščeje Učreždenije Gubernskoje", „Svod Ustavov o Službie graždanskoj") dėsniai, parinkti, atsižvelgiant į konstitucijos 107 § reikalavimą, negali mus šiandie patenkinti. Ir mūsų pačių įstatymai (pav., „Įst. dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo", L. V. Ž. Nr. 8) turi daug trūkumų.

Naujam mūsų T. Santv. Įst. pradėjus veikti, liko juk galioje Laik. Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įst. (L. V. Ž. 2—3) § 34 apie baudž. visiems valstybės tarnautojams (taigi, ir teismo) atsakomybės tvarką. Taip pat neaišku dėl reikalingumo gauti nusikaltusiojo vyresnybės sutikimą (Civ. Proc. 1331 §) kelti bylai nuostolių ieškant, kada Valst. Konst. 20 § tam kaip ir prieštarauja. Dėl notarų jau nusistatyta, kad iš jų įskaito tegalima ieškoti teismo keliu (Not. Įst. 64 str. buvo panaikintas, bet nuo 1932.XII.1 jis vėl veikia, V. Ž. Nr. 399). Bet yra nuomonių, kad Kaz. Palatos funkcijos neabejotinai yra perėjusios mūsų Mokesčių Departamentui, kuris, remiantis Pošl. Įst. 223 str. (1903 m. leid. 271 str.), gali n e g i n č o tvarka ieškoti neprimokėtų pripažinimo mokesčių iš paties mokėtojo (akto dalyvio) su pabauda (notaras galėtų ieškoti šių pinigų tik per teismą); kai pasirodo, jog iš mokėtojo negalima išieškoti, tada — ieškoma iš notaro ir tiktai per teismą, pagal Civ. Proc. 1331 §.

Reikia pasakyti, kad rusų teisinėje literatūroje, pav., E. Koroliovo straipsnis žurnale „Pravo", 1916 m. Nr. Nr. 40, 41 buvo nurodoma į šių įstatymų trūkumus. Ypač buvo pabrėžiamas tas defektas, kad įstatymas nenumato vienos kurios instancijos, kompetentingos neabejotinai ir galutinai apibūdinti kiekvienu konkrečiu atsitikimu valstybės tarnautojo atsakomybės ir iždo nuostolių dydžio momentams. Toliau sakoma, kad neleistina ir netikslinga ieškoti iš valdininko Valstybės Kontrolės padarytų įskaitų ginčo keliu. Nurodoma čia ir vienas įdomus, šiai nuomonei paremti, Senato Civ. Kas. D-to 78/162 spr., kur aiškinama yra Civ. Proc. 1 ir 2 §§ prasmė, kaipo pagrindinių reformuotame teisme dėsnių apie ryškų teismo ir administracijos valdžių atskyrimo viena nuo kitos, ir kada — Senato nuomone — galima bylinėtis su Valstybe, kaipo su civiliniu asmeniu.

Vl. Burkevičius.

Apžvalga.

1. Naujoji Lenkijos Konstitucija.

1935 m. kovo 23 dienos Lenkijos Konstitucija[1]), svarstyta ir priimta nedalyvaujant opozicijai, pakeitusi 1921 m. Konstituciją su 1926 m. pataisomis[2]), yra, be abejo, ne tik didelis politinis įvykis Lenkijoje, bet ir žymus etapas bendros konstitucinės teisės raidoje.

Po didžiosios naujųjų konstitucijų atsiradimo gadynės (1918—1922) įvyko tam tikras atšalimas rašytų konstitucijų atžvilgiu. Daugely kraštų konstitucinis gyvenimas nuėjo visai kitais keliais, negu tais, kurie buvo paskelbti rašytose konstitucijose, ir nebuvo pasirūpinta išleisti naujas konstitucijas. Atrodo, kad ta konstitucinė fermentacija paskutiniu laiku pradeda atsileisti; praktika jau parodė, kokia kryptimi eis konstitucinis tautų gyvenimas, ir atrodo, kad jau atėjo laikas duoti rašytose konstitucijose atvaizdą tų susikristalizavusių naujų institucijų, kurios atsirado paskutiniu laiku. Pirma šių konstitucijų serijoje yra Austrijos konstitucija; antra — Lenkijos.

Mes nemanome čia išsemiamai išanalizuoti Lenkijos Konstituciją, o pasitenkinsime vien išanalizavę svarbiausias bei originaliausias jos mintis.

Jau pačioj Konstitucijos konstrukcijoje mes matome vieną kitą žymią naujybę. Svarbiausia jų yra visas pirmas skyrius, susidedąs iš 10 straipsnių ir pavadintas „Lenkijos Respublika“. Mums nėra žinoma, kad kur nors, pozityvinės teisės aktuose būtų duodamos tokios definicijos, kurias mes užtinkame šiam skyriuj. Lig šiol buvo manoma, kad tokios problemos yra filosofijos dalykas ir joms nėra vietos legislatyviniuose aktuose. Atrodo, kad toks teisės, filosofijos, tikybos, etikos ir politikos supainiojimas yra padarytas sąmoningai[3]).

Lenkijos Valstybė (tautos terminas niekur neminimas) perleidžiama iš vienos kartos kitai, ir kiekviena karta pasižada savo pastangomis didinti valstybės jėgą bei reikšmę; kiekviena karta atsako už šios pareigos išpildymą ateinančioms kartoms savo garbe ir savo gerbūviu. Čia pat nurodoma į istorišką Lenkijos valstybės kilimą, „atgijusį geriausių savo sūnų kova ir pasiaukojimu“ (primena vieną posakį iš mūsų 1928 m. Konstitucijos įžangos). Nesunku įmatyti tuose nuostatuose lenkiško mesianiz-

---

[1]) Lenkiškas tekstas: dienraštis „Kurjer“, 1935 m. kovo 24 d., jos istorija — Dr. Antoni Chmurski, Nowa Konstytucja. Warszawa 1935.

[2]) Tekstą ž.: M. Römer'is, Dabartinės Konstitucijos, II rinkinys, 1932, Kaunas, 203—229 p. p. ir analizę: ibid, 219—233 p. p.

[3]) Cybichowsky, Der Entwurf der neuen politischen Verfassung (Arch. öffentl. Rechts 1934, 316 p., cituoja pagal DJZ 1935, 334 p.).

mo atgarsį. Visi šie sakiniai skamba labai iškilmingai, galima pasakyti, net religiniai!

Tame pačiame skyriuje duodamas savotiškas atsakymas į klausimą dėl santykio tarp *valstybės ir visuomenės* (vėl teisės filosofijos klausimas). Visuomenės gyvenimas formuojasi valstybėje ir remiasi ja; valstybė laiduoja visuomenei laisvą raidą ir, bendrai gerovei reikalaujant, ji užbrėžia jai kryptį arba normuoja jos sąlygas. Tenka abejoti, ar šie sakiniai duoda galutinį atsakymą į visus klausimus, į kuriuos net teisės filosofija dar nedavė galutinio atsakymo. Viena tačiau aišku, kad konstitucijos autoriai yra tos nuomonės, jog valstybė turi pirmenybę visų kitų socialinių junginių atžvilgiu.

Taip pat mėginta formuluoti santykius tarp *individo ir valstybės:* individo kūryba yra visuomeninio gyvenimo variklis (dzwignia), ir valstybė laiduoja piliečiams galimumą plėtoti savo asmenines vertybes, sąžinės, žodžio bei susivienijimo laisves, kurioms ribą nustato viešoji gerovė. Ir šiuo atveju sunku pripažinti, kad duotas aiškus atsakymas į klausimą dėl santykio tarp individo ir valstybės. Čia keliama aikštėn individualinio įtempimo reikšmė, o vienkart valstybė sau rezervuoja visas teises, tiesa, tiek, kiek jos išplaukia iš bendro intereso.

Padidinta *darbo* reikšmė pasaulėžiūroj rado atspindį ir Lenkų Konstitucijoje, kur pasakyta, kad darbas yra respublikos raidos ir galios bazė. Čia pat mėginta atsakyti į klausimą dėl valstybės vaidmens socialiniuose ginčuose: ji turi harmonizuoti visų gyventojų siekimus viešojo intereso labui (klasių kovos principo neigimas, solidarizmo paskelbimas: valstybė kaipo arbitras).

Egalitarinis pradas nėra įsakmiai paskelbtas; galima net pasakyti, kad principiniai mechaniškas egalitarizmas atmetamas; piliečio įtaka viešajame gyvenime matuojama jo pastangomis ir nuopelnais bendros gerovės naudai (elito principai). Tačiau čia pat pabrėžiama, kad nei kilmė, nei tikyba, nei lytis, nei tautybė negali būti pagrindu toms piliečio teisėms suvaržyti. Tas principas primena Vokietijos teorijos skelbiamą *Leistungsprinzip'ą.*

Deklaruojama, kad joks veikimas negali būti priešingas įstatymuose išreikštiems valstybės tikslams ir vasltybė, esant pasipriešinimui, gali taikyti prievartos priemones. Konstitucija nenustato *valdžios formos,* nekalba apie valdžios padalinimą, bet I skyriuje yra vienas nuostatas, kuris nustato *prezidentokratijos* (bet su monarchizuotu prezidento režimu) principą: valstybės priešaky stovi prezidentas, kuris atsako *prieš Dievą ir istoriją* už valstybės likimą; jo vyriausioji pareiga yra rūpintis valstybės gerove, krašto apsaugos paruošimu ir pozicija, kurią turi užimti Lenkija tarp pasaulio tautų. Nesunku įmatyti šioj definicijoje *militarinę* idėją ir vienkart *didžiosios valstybės* (mocarstwość) idėją — dvi maršalo Pilsudskio vadovaujančios idėjos. Prezidentui priklauso visa valdžia — *monolitinė* ir *nedaloma.*

Ne mažiau įdomūs yra ir konkretūs nuostatai dėl *respublikos prezidento.* Labai charakteringa ir originali yra prezidento teisinė būklė, kuri daugiau panaši į beveik nesuvaržyto monarcho, nekaip kad į konstitucinio monarcho, būklę. Jis laikomas antorganiniu, superordinuotu (nad-

rzędny) valstybės veiksniu, hamonizuojančiu vyriausiųjų valstybės organų veikimą. Tiesa, iš konstitucinės monarchijos santvarkos yra perimtas *kontrasignacijos* institutas, tačiau yra daug prezidento *prerogatyvų*, kurios jokios kontrasignacijos nereikalingos. Prie tų prerogatyvų priguli: Respublikos prezidentūrai kandidato nominacija ir, reikalui esant, visuotinių prezidento rinkimų paskyrimas; karo laikui prezidento pavaduotojo paskyrimas; Ministerių Kabineto Pirmininko ir Aukščiausiųjų Kontrolės Rūmų pirmininkų paskyrimas ir atstatymas; Karo jėgų vyriausiojo vado ir generalinio inspektoriaus paskyrimas ir atšaukimas; Valstybės Teismo teisėjų paskyrimas; trečdalio Senato narių paskyrimas; Seimo ir Senato paleidimas prieš kadencijai pasibaigiant; vyriausybės narių patraukimas tieson ir, pagaliau, malonės teisės bei prezidento civilinės kanceliarijos personalo paskyrimas ir atstatymas.

Visos kitos prezidento funkcijos reikalauja Ministerių Kabineto Pirmininko ir kompetentingo ministerio kontrasignacijos. Kiekvienu atveju prezidentas nėra atsakingas už savo veiksmus: nei už prerogatyvas, nei už normalių teisių vykdymą. Prezidento kadencija tęsiasi 7 metus, nebent eina karas; tada jo kadencija automatiškai pratęsiama iki taikos sudarymo, ir tik 3 mėnesiams po taikos sudarymo praėjus, gali įvykti nauji prezidento rinkimai.

Savaime kyla klausimas: jeigu prezidentas turi tiek daug lemiančių teisių ir prerogatyvų, tai kuriuo būdu jis *renkamas?* Pasirodo, kad apie rinkimus tegalima kalbėti cum grano salis. Sunkumo centras yra perkeltas iš rinkimų į kandidatų nominaciją. O kandidatams nominuoti yra 2 organai: elektorių susirinkimas ir funkcijonuojantis respublikos prezidentas. Rinkimai įvyksta tik tada, kai prezidentas, pasinaudodamas savo teise nominuoti kandidatą, nurodo kitą asmenį, negu elektorių susirinkimas. Tada piliečiai šaukiami plebiscito keliu pasisakyti už vieną arba antrą kandidatą. Sutikus gi prezidentui su elektorių susirinkimo nurodytu kandidatu arba jam nepasinaudojus savo prerogatyva nominuoti kitą kandidatą, elektorių susirinkimo nominuotasis kandidatas automatiškai tampa prezidentu. Iš to matyti, kokią reikšmę turi elektorių susirinkimas. Ir todėl yra įdomu nustatyti, kaip jis sudaromas. Jo sudėtin įeina: Senato pirmininkas (kaipo susirinkimo pirmininkas), Seimo pirmininkas (kaipo jo pavaduotojas), Ministerių Kabineto pirmininkas, pirmas Aukščausiojo Teismo pirmininkas, generalinis ginkluotų jėgų inspektorius ir 75 elektoriai, išrinkti Seimo ($^2/_3$) ir Senato ($^1/_3$) iš tinkamiausių (najgodniejszych) piliečių.

Mes tuojau pamatysime, kiek įtakos turi liaudis į prezidento rinkimus. Čia tenka mums susipažinti su Seimo ir Senato sudarymo klausimu.

Principiniai Seimas susideda iš tiesiu, slaptu, lygiu ir visuotiniu, tačiau ne proporciniu būdu, renkamų atstovų. Konstitucija dar nenumato Seimo rinkimų tvarkos, ir todėl sunku tuo tarpu pasisakyti dėl šio klausimo; tačiau iš Ministerio Pirmininko *Slaveko* neseniai pasakytos kalbos yra žinoma, kad ir čia sunkumo centras perkeliamas iš aktyvių į pasyvių rinkimų teisę. Kandidatų nominacija pareisianti ne nuo rinkikų, o nuo kito organo, kuris šiokiu ar kitokiu būdu bus priklausomas vyriausybės.

Numatomas šimtas (100) rinkimų apygardų; kiekvienoj apygardoje bus renkami 200 atstovų.

Senatas susideda iš 1/3 prezidento paskirtų narių ir 2/3 rinktųjų. Nors rinkimų tvarka dar nepaskelbta, bet iš minėtos Ministerio Pirmininko kalbos ir iš Konstitucijos istorijos žinoma, kad rinkimų teisė čia bus ne visuotinė, o cenzinė.

Seimo *funkcijos* yra normalios — įstatymų leidimas, biudžeto nustatymas ir vyriausybės darbų kontrolė. Rinkti atstovus turi teisę visi piliečiai, turintieji ne mažiau kaip 24 metus amžiaus, o būti renkamu — turintieji ne mažiau kaip 30 m. amžiaus. Tačiau *Seimo posėdžiavimo* laikas yra aprėžtas: jis dirba tik kelis mėnesius. Taip pat suvaržytas Seimo atstovų *imunitetas:* už neištikimumą ar už nusikaltimą, padarytą *in flagranti*, kiekvienas Seimo atstovas gali būti — arba Seimo nutarimu, arba Seimo Pirmininkui ar Teisingumo Ministeriui reikalaujant — atiduotas valstybiniam teismui, kuris gali nutarti atimti iš jo mandatą.

Vienas iš Pilsudskio vadinamos *„sanacijos"* šūkių buvo, tarp kita ko, *kova su korupcija.* Tad nenuostabu, kad Konstitucija nustato, ko *negali veikti Seimo atstovas:* jis negali nei savo, nei kito kurio asmens, nei įmonių ar prekybos bendrovių vardu įsigyti valstybės turtus arba juos nuomoti, paimti valdiškas parangas, arba gauti iš valstybės koncesijų ar kitų kurių nors avantažų. Sankcija yra griežta: valstybės teismas gali ne tik atimti mandatą, bet ir visą iš to turėtą pelną.

Seimo veiksmai, patys, neturi jokios galios; jie praeina per juos tikrinančią instanciją. Seimas yra *visumos* atstovybė; *Senatas yra elito* (valdančios klasės) *atstovybė.*

Tačiau būtų klaidinga manyti, kad tik Seimas su Senatu gali leisti įstatymus, kurie tampa tokiais, tik Prezidentui su jais sutikus. Be Seimo ir Senato, ir *pats Prezidentas gali leisti dekretus:* ar tai pagal įstatymą, kuriuo jis įgaliojamas leisti dekretus visokeriopo pobūdžio (išskyrus, tačiau, Konstitucijos keitimą), ar tai tuo laiku, kai Seimas neposėdžiauja (irgi su tam tikrais suvaržymais), ar, pagaliau, kiekvienu laiku valstybės organizacijos, ginkluotų jėgų vadovybės ir vyriausybės administracijos organizacijos reikalais. Kuris nors skirtumas tarp įstatymų ir dekretų privalomos galios nėra numatytas.

Kai dėl *vyriausybės, įsidėmėtini yra šie nuostatai:* Ministerių Kabineto Pirmininkas ir visi ministeriai *politiniai* atsako Respublikos Prezidentui, kurs kiekvienu laiku gali juos atstatyti. Teisė reikalauti viso kabineto ar atskirų ministerių atsistatydinimo turi ir *Seimas,* tačiau ta Seimo teisė yra suvaržyta daugybe nuostatų. Toks reikalavimas gali būti pareikštas tik paprastosios o ne ypatingosios sesijos metu; to reikalavimo balsavimas negali būti atliktas tam pačiam posėdyje; už jį turi pasisakyti Seimo atstovų dauguma. Po to klausimas eina į Senatą ir, Senatui sutikus su Seimu, Prezidentas gali arba atšaukti vyriausybę arba paleisti Senatą ir Seimą. Tačiau Prezidentas gali sutikti ir su vieno Seimo balsų dauguma priimtu nutarimu ir paleisti vyriausybę, neperdavęs visai to klausimo Senatui svarstyti.

Sustiprinta yra *vyriausybės atsakomybė.* Pagal Konstitucijos terminologiją, ji yra trijų rūšių: *politinė* (prieš Respublikos Prezidentą), *par-*

lamentarinė (prieš parlamentą) ir *konstitucinė* (prieš Valstybės Teismą), kuriam su tam tikromis garantijomis gali būti atiduotas kiekvienas vyriausybės narys.

Smulkiai yra išdėstytos *biudžeto* taisyklės, kurias galima būtų suformuluoti taip: biudžetinė teisė priguli legisliatyviniams organams; tačiau vienkart skelbiamas principas, kad valstybė negali pasilikti be biudžeto. Vadinasi, nesant legisliatyvinio organo, pati vyriausybė gali daryti reikalingas išlaidas.

Atskirame skyriuje ypač pabrėžiamos prezidento teisės *krašto gynimo* srityje.

Teisingumo srityje yra įdomi sentencija, kad teismai, vykdydami teisingumą, „saugoja teisinę valstybės santvarką ir formuoja visuomenės teisės pajutimą". Teismai negali tikrinti įstatymų leidėjų aktų galią. Be to, skelbiami bendrieji teisėjų nepriklausomumo principai, o taip pat piliečių teisė kreiptis į teismą, ieškant savo teisių. Numatyta net, kad administracinių organų nutarimai gali būti perkeliami į teismą, užinteresuotajai šaliai rekalaujant. Be bendrųjų teismų, yra numatytas aukščiausias teismas civilinėms ir baudžiamoms byloms; aukščiausias administracinis teismas, kuris sprendžia administracijos organų aktų legalumą; kompetencijos teismas, kuris sprendžia ginčus tarp teismų ir kitų valdžios organų, ir *valstybės* teismas, kuriam atsako ministeriai ir Seimo bei Senato atstovai.

Administracijos skyriuje yra aiškiai pabrėžta mintis, kuri paskutiniu laiku jau buvo praktikoje pravedama, būtent, kad *savivaldybė* sudaro tik administracijos dalį, o savivaldybė yra dviejų rūšių: teritorialinė ir ūkio savivaldybė. Numatyta yra, be atskirų Ūkio Rūmų, dar Vyriausieji Ūkio Rūmai.

Konstitucinė naujybė yra *skyrius apie valstybės padėtį pavojuje*. Nors iš esmės panašaus pobūdžio nuostatus mes užtinkame ir kitose konstitucijose, tačiau iki šiol tie nuostatai nebuvo išskirti bei įdėti į atskirą skyrių.

Konstitucijos pakeitimo iniciatyvą turi Respublikos Prezidentas, vyriausybė ir atstovų ketvirtadalis. Ir šiuo atveju Prezidento iniciatyvai yra pastatyti mažesni reikalavimai, nekaip kad kitų iniciatyvai. Jo projektui priimti pakanka paprastos abiejų rūmų balsų daugumos, tuom tarpu, kai vyriausybės arba legisliatyvinio organo projektui priimti reikalinga visų Seimo atstovų dauguma. Kiekvienu atveju prezidentas, nesutikdamas su Konstitucijos pakeitimu, gali paleisti Seimą ir Senatą.

Baigiamuosiuose nuostatuose tam tikrą siurprizą sudaro tas nustatymas, kad iš senos Konstitucijos lieka galioje 99 (nuosavybės respektavimas), 109—118 ir 120 (tautinių mažumų, tikybų ir mokslo būklė) straipsniai, tačiau nepasakyta, ar šitie nuostatai lieka galioje kaipo paprastieji įstatymai arba kaipo konstituciniai. Įdomu pabrėžti, kad tarp šių nepanaikintų straipsnių yra visas skyrius dėl tautinių mažumų, kurio nenorėta įtraukti į naująją konstituciją, o antra vertus, dėl aukštosios politikos sumetimų (Beko 1934.XI.13 d. dek-

laracija Tautų Sąjungos Taryboje, kurioj pareiškė, kad Lenkija vienašališkai denonsuoja mažumų traktatą) nenorėta jį visai panaikinti.

Viename iš artimiausių „Teisės" numerių mes tikimės duoti platesnę Konstitucijos analizę.

2. Kova su korupcija Rumunijoje ir Bulgarijoje.

Tur būt, nėra kito krašto, kuriame korupcija taip klestėtų, kaip *Rumunijoje*. Pagal oficialinius davinius 1924—1928 metų laikotarpyje buvo pasisavinta apie 4 milijardus Lei valdžios pinigų. Ta suma apima vien tiktai teismo nustatytus nusikaltimus. Per tą lakotarpį patrauktų atsakomybėn valdininkų skaičius siekė 60.000. 1932 m. spalių 18 d. išėjo *turtų kontrolės* įstatymas. Šio įstatymo uždavinys yra dvejopas: pirma, kovoti su valdininkų korupcija, suteikiant piliečiams teisę reikalauti iš valdininkų apyskaitų dėl jų įsigyto turto; antra vertus, apsaugoti valdininkus, jų tarpe ir ministerius, nuo apkaltinimo korupcija, suteikiant jiems teisę prašyti, kad būtų jiems iškeltos bylos, ir tuo būdu galėtų reabilituotis bei šmeižikai būtų nubausti. Svarbiausieji šio įstatymo nuostatai yra šie. Visas valdininkų turtas, įgytas po 1914 m., gali būti kontroliuojamas. Reikalauti tokios kontrolės gali kiekvienas asmuo; tuo būdu atstatomas romėnų teisės skundas *actio popularis*. Be to, prokuratūra ir pats valdininkas, kuris nori atsipalaiduoti nuo apkaltinimo, turi teisę iškelti tą skundą. Pirmoj instancijoje visi tie skundai tikrinami tam tikros Tardymo Komisijos, sudarytos prie kiekvienų Apeliacinių Rūmų. Įstatymas smulkiai reguliuoja visą turto kilimo patikrinimo procedūrą. Ta procedūra bagiasi arba nutarimu bylą nutraukti arba perduoti Apeliaciniams Rūmams teisti kaltinamuosius. Taip pat smulkiai sureguliuota visa apskundimo ir sprendimų vykdymo tvarka.

Įdomus yra nuostatas, kuriuo valstybė iš kiekvieno neteisėtai įgyto turto gauna 90%, kaipo mokesčius. Savaime suprantama, kad nuteistas valdininkas tuojau pašalinamas iš tarnybos. Šmeižikai baudžiami nuo 1 mėnesio iki 1 metų kalėti. Įstatymui išėjus, visi valdininkai turėjo duoti savo vyresnybei smulkių žinių apie savo kilnojamąjį arba nekilnojamąjį, Rumunijoje arba užsienyje esantį turtą, tiksliai nurodydami, iš kur tam turtui įgyti buvo gauti pinigai. Valdininkai, kurie šių reikalvimų neišpildo arba neteisingai nurodo savo turtą, perduodami disciplinariniam teismui.

Tuo tarpu, šis 1932 m. spalių 18 d. įstatymas nedavė žymių rezultatų. Vienintelis pagarsėjęs nutarimas yra padarytas 1934 m. lapkričio 10 d., kuriuo buvo nustatyta, kad žandarmerijos komendantas, generolas *Dimitrescu*, pasisavino apie 9.000.000 Lei. Šiai bylai yra duota normali eiga ir visiems kaltinamojo turtams yra uždėtas areštas.

Bulgarijoje išleistas *kovos su savinaudiškais nusikaltimais tarnyboje* įstatymas. Šis įstatymas paskelbtas Įstatymų Rinkinyje 1934 m. birželio 19 d. Jisai visų pirma padidino bausmes už visą eilę tarnybinių nusikaltimų, k. a. viešųjų pinigų pasisavinimą, dokumentų falsifikaciją, kyšių ėmimą ir t. t.; bausmės padidintos beveik trejopai. Labai padi-

dintos yra bausmės ir už kyšių davimą bet kurioje formoje. Ypač žiaurios bausmės gresia valdyboms, kurios toleruoja arba nepersekioja tarnybinių nusikaltimų. Įdomus yra nuostatas, kuriuo nusikaltimo dalyviai, net ir nebūdami valdininkai, baudžiami kaip valdininkai. *Jus talionis* principo dvasia yra pagrįstas nuostatas, kuriuo bausmės dydis turi būti lygus gautai iš pasisavinimo naudai. Kardomoji priemonė visiems šiems nusikaltimams yra tik areštas. Gali būti taip pat padidintas terminas teisių atėmimui; bylos eina be eilės; apeliacija neleidžiama; leidžiama tik kasacija.

(Zeitschrift für osteuropäisches Recht, Februar 1935, 427—435 p. p.; Dezember 1934, 329—331 p. p.).

3. Juridinis ginčas dėl Karolio (Pragos) Universiteto tarp čekų ir vokiečių.

Pragos Universitetas, įsteigtas Karolio IV, Čekijos karaliaus, 1348 metais, savo istorijoj atspindi Čekijos tautinę-kultūrinę istoriją: iš pradžios tarptautinės dvasios, katalikiškas ir lotynų dėstomąja kalba Universitetas ilgainiui tampa husitišku ir čekišku; po Baltojo Kalno mūšio jis vėl virsta katalikišku ir anacionaliniu; prie Juozo II ir Marijos Terezos Universitetas lieka vokiškas su tam tikromis koncesijomis čekų kalbai, kuri ilgainiui įgyja vis daugiau teisių. Ši evoliucija Austrijai viešpataujant pasibagė Universiteto padalinimu (1882 m.) į du skirtingus (čekų ir vokiečių) universitetus. Tik atgavę savo nepriklausomybę, čekai 1920 m. įstatymu atstatė čekų teises Carolinum: Universiteto pavadinimas (Karolio IV) buvo suteiktas tik čekų universitetui, jam perėjo archyvai, seni atžymėjimo ženklai (Insignien), antspaudai ir kiti istoriniai dalykai, o taip pat nuosavybės teisės Carolinum trobėsiams. Šie nuostatai sukėlė aštriausią vokiečių opoziciją, ir tik 1934 m. lapkričio mėn. Universiteto simbolai buvo faktiškai perduoti čekų universitetui. Aišku, materialiai vokiečių universtetas dėl naujos santvarkos nenukentėjo; vokiečiams, matyti, rūpi idealūs, galima sakyti simboliški sumetimai: vokiečiams skaudu, kad ne jie yra senojo universiteto kontinuiteto nešiotojai, o čekai. Į tai čekai atsikerta, kad istoriškai universitetas buvo čekiškas, jei ne kalbos, tai bent tautybės atžvilgiu, o jo germanizmas buvo čekų tautos politinio slėgimo padarinys. Įdomu, kad čekai diskusijoje visai nenurodo į neginčijamą čekų tautos pirmenybę Čekoslovakijos Respublikoje. Atrodo, kad palikimas visų simbolų vokiečių universitetui būtų visiškoj disharmonijoj su tikru abiejų tautų vaidmenimi valstybėje. (Universitetas Carolina. Pragae MCM XXXIV — prancūzų kalba. R a u c h b e r g e r, Die Rechtslage der Deutschen Universität in Prag, Völkerbund und Völkerrecht, I, 338—343).

J. R.

Juridinės literatūros naujienos

I. Lietuvių kalba.

1. **KRIMINALISTIKOS ŽINYNAS.** *Kriminalinių mokslų ir praktikos žurnalas. Nr. Nr. 1—2, sausis—balandis 1935.*

Teisinė publicistika auga. Greta mūsų žurnalo ir „Policijos" bei „Savivaldybės" žurnalų (kurie tesvarsto teisės kausimus sąryšy su kitomis jų darbo srity iškylančiomis problemomis) pasirodė pirmas specialus kriminalistikos žurnalas.

Pirmuose trijuose numeriuose mes matome šiuos rašinius: Prof. *Iz. Tamošaitis*, Autonomiškojo žmogaus puolimas; Prof. *J. Vabalas-Gudaitis*, Psichognostikos reikšmė Kriminalistikai; Dar dėl nusikaltėlių įgimtumo; Dr. *B. Kalvaitis*, Psichologinis įtariamųjų tyrinėjimo būdas; Priv. Doc. Dr. *Lazersonas*, Kaip iš kūno santaisos sprendžiama apie žmogaus būdą; *K. Žalkauskas*, Psichijatrinės ekspertyzės reikalu; Pulk. *K. Oželis*, Predisponuojamieji neuropsichinių sutrikimų momentai ir kriminogeninė jų įtaka nusikalstamumui; Kova su išsigimimais — nusikaltėlių įspėjimas; *V. Jurgutis*, Antropologinis kalinių tyrimas belgų kalėjimuose; *P. Pamataitis*, Aštrių įrankių piūviai; Doc. *I. Blažys*, Įgimto nusikaltėlio problema; Dr. *V. Lazersonas*, Melavimo psichodijagnostika; Pareiškimo psichologijos duomens; *V. Jurgutis*, Psichiškai nenormalių nusikaltėlių režimas Belgijoje; Dr. *Br. Kalvaitis*, Tarptautinio terorizmo reikalu; *S. Žvirzdinas*, Fotografija ir fotochemija tyrimo darbuose; *P. Pamataitis*, Odos išpiovų ir atpjovų identifikavimas; *P. Pamataitis* ir *A. Klemas*, Šaunamųjų ginklų, kulipkų ir tūtelių tyrimas; *A. Klemas*, Rūbų tyrimas; *A. Vaitkevičius*, Kraujo pėdsakai; *B. K.* Baudž. Proc. reforma ir jo 105 str. Atrodo, kad redakcinė komisija (p. p. *Kalvaitis, Oželis, Pamataitis, Povilaitis, Vabalas-Gudaitis, Žalkauskas* ir *Žilinskas)* visą savo dėmesį atkreipia į pagalbines baudžiamosios teisės disciplinas. Iš pačios baudžiamosios teisės (materialinės ir procesinės) tuo tarpu nieko nepasirodė.

2. Prof. *Vl. Mačys*, **Apie šeimos santvarką ir moterų teises senovėje.** *Kaunas, 1934, 342 p. p.*

Autorius įvade kritikuoja istorinio materializmo *(Engelso-Morgano* ir kitų) teoriją dėl šeimos atsiradimo, išnaudodamas tuo reikalu gausingą literatūrą, ir duoda plačią penkiolikos tautų, turinčių savo istoriją, šeimų santvarką. Mūsų neturtingoj teisės istorijos literatūroje ši knyga yra vertingas indėlis.

3. *Mykolas Römer'is.* **VALSTYBĖ IR JOS KONSTITUCINĖ TEISĖ.** *I dalis. Valstybė, I tomas. Kaunas, 1934, Vytauto Didžiojo Universiteto Teisių Fakulteto leidinys. XII+340 p. II tomas, 1935, XII+412 p.*

Autorius sumanė išleisti rašinių ciklą, kuris turi išanalizuoti valstybės esmę, jos formas ir institucijas, konstitucinius režimus ir konstitucines priemones, žodžiu, visą tą mokslo problematiką, kurią, pagal tradicinę Vokiečių terminologiją, svarsto Staatslehre ir Staatsrecht.

Pirmas veikalas, susidedąs iš dviejų tomų, jau pasirodė ir mes galime jį rekomenduoti ne tik teisininkams, bet ir plačiajai visuomenei. Valstybės problemos stovi dabar idėjinių kovų centre, ir geresnio įvado, kaip prof. *Römerio* veikalo, mes negalėjom laukti. Skaitytojas ras šiuose dviejuose tomuose plačiai išgvildentą pagrindinę konstitucinės teisės prolegomeną: elementus, kurie sudaro valstybę, valstybės doktrinų apžvalgą, visuomenės tipus ir jų santykiavimą su valstybe, socialinį valstybės apibūdinimą ir pagaliau — kaipo tiltas prie konstitucinės teisės — teisinę valstybės personifikaciją. Visi šie klausimai analizuojami su įprastu autoriui didaktiniu gabumu, pagal iš anksto sugalvotą sistemą, kurios griežtai prisilaikyta. Matyti, kad visas turinys gimė ir brendo ne tik mokslininko kabineto kontempliaciniame tylume, ne vien atydžios visuomeninių procesų observacijos keliu, bet ir dėstant tuos klausimus auditorijose bei juos gilinant proseminaruose ir seminaruose. Autoriaus didaktiška meilė savo mintis vis konkretizuoti ir iliustruoti pavyzdžiais, paimtais iš aktualių gyvenimo sričių, turi à priori pašalinti susilaikymą nuo tokių storų mokslišku knygų skaitymo (deja, pas mus moksliškumas vis dar identifikuojamas su abstraktiškumu ir nuobodumu).

Knygoje yra daug specialių ekskursų, išspausdintų petitu, kur autorius leidžia kalbėti daugiausia kitiems mokslininkams, o pats tik renka ir sistematizuoja jų mintis. Šitą senosios mokslo kartos mėgiamą, bet dabar beveik užmirštą metodą *(Kelsen* savo „Allgemeine Staatslehre" juo taip pat naudojasi, bet tik knygos pabaigoj, o ne tekste, ir vien citatomis, o ne citatų susistematizavimu) autorius naudoja su dideliu mokėjimu; ypač svetimų kalbų nemokanti visuomenė jam bus labai dėkinga už supažindinimą su Europos didelių protų vyrų mintimis. Minėsime juos: teritorijos reikšmė pas *Esmein'ą, Georgą Jellinek'ą* ir *Hauriou* (I t., 50—53 p.); organiška valstybės koncepcija (I t., 97—107 p.); viešosios nuomonės problema pas *Dicey* ir *Lawrence Lowel* (ibid, 158—169); *Machiaveli* idėjų santrauka (ibid, 201—208); *Kelseno* doktrina (278—285); socializmas (II t., 47—52, 61—73), socialinio veikimo įstatymai pas svarbiausius sociologus (ibid, 115—121), tarptautinės bendruomenės pagal *Fauchille (ibid,* 178—184), Romos-katalikų Bažnyčios teisinė būklė (ibid, 195—206), pavergtų tautų judėjimas (ibid, 301—305), komunistinė personalinės autonomijos kritika (313—318), etatizmas ir liberalizmas (325—335), kompetencija prancūzų doktrinoje (368—386).

Autorius — prancūzų mokyklos mokinys, o todėl daugiausia analizuoja prancūzų autorių darbus ir doktrinas, mažiau anglų ir vokiečių. Visai užmirštas originalus anglų minties politinis pluralizmas. Nepareinamai nuo nusistatymo *Kelseno* atžvilgiu, reikia vis dėlto pasi-

gailėti, kad jo ir visai Vienos mokyklai per mažai vietos yra paskirta. Arti jo stovįs olandų (ne vokiečių — I t. 309 p.) mokslininkas *Krabbe*[1]) nusipelnė būti paminėtas doktrinų išdėstyme. Nauja luominė teorija *(Spann'o* Ständestaat) visai neliečiama; visai nemėginta diskutuoti *Smendo* (integracija) ir Carl *Schmitto* (Totaler Staat) teorijos; ir nacionalsocialistinė (pav., *Koellreuther, Tartarin-Tarnheyden)* bei fašistinė valstybinės teorijos atrodo per trumpai išdėstytos. Iš senesniųjų mokslininkų *Hegel* beveik neminimas. Gaila, kad tarptautinės teisės klausimuose (plg. ypač 309—313) autorius per daug eina žymiai pasenėjusiomis *Fauchill'o* pėdomis, ignoruodamas (pav., pusl. 309—313) garsią *Triepel-Kelsen kontroverzę*. Ekskursas dėl Romos-katalikų bažnyčios neįvertino visai Laterano sutarčių reikšmės šiai problematikai.

Savaime suprantama, kad šios pastabos jokiu būdu negali mažinti recenzuojamo veikalo, vieno iš didžiausiųjų mūsų mokslo literatūroje, vertės. Reikia tik palinkėti autoriui tęsti ir užbaigti savo monumentalinį darbą.

4. *Antanas Jakobas*, **POLICIJOS TEISĖS VADOVĖLIS.** *Kaunas, 1933, Policijos leidinys, 343 p. p.* .

Autorius skiria savo vadovėlį, matyti, aukštesniosios policijos mokyklos klausytojams; jo uždavinys yra duoti praktikui susistematizuotoje formoje reikalingas žinias iš policijos teisės srities.

Po įvado autorius iš eilės nagrinėja valstybės saugumą ir tvarką; visuomenės ir valstybės ūkio reikalus (tiek, kiek policija turi tuo domėtis); statybos reikalus; žmonių sveikatos apsaugą; viešąjį padorumą, tvarką ir ramumą; kelius ir susisiekimą; svetimšalių būklę; žemės ūkio ir veterinarijos reikalus; piliečių ir turto saugumą; pasienio apsaugos reikalus.

Veikalas ne vien tiesioginiams destinatoriams, bet ir šiaip teisininkams yra naudingas ir skaitytinas.

5. **Baudžiamasis Statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų.** *Spaudai parengė: S. Bieliackinas ir Martynas Kuvolis. D. Gutmano Knygynas, Kaune 1934.*

Mūsų recepuotų rusų įstatymų leidimas valstybine kalba vis dar paliekamas privatinei iniciatyvai. Bene pirmas rusų įstatymas buvo išverstas lietuvių kalbon p. *J. Jablonskio* ir išleistas Teisingumo Ministerijos dar 1919 metais Baudžiamasis Statutas. Vėliau tas vertimas, žymiai patobulintas, buvo išleistas „Literatūros" (du leidimu). Tačiau vien įstatymo teksto praktikui neužtenką. Senesnioji karta naudojasi *Tagancevo* leidimu. Jaunesnei kartai reikėjo parūpinti komentuotą leidinį lietuvių kalba. Šis uždavinys ir yra atliktas recenzuojamos knygos. Čia duoti Rusų Senato sprendimai, kurie paimti iš jo Baudž. Statuto aiškinimų, atitinkančių 1885 m. Baudž. Stat. str. str. (tą darbą jau atliko *Volkovas*, 1903 m.),

[1]) Die Lehre von der Rechtssouveränität, 1906. Die moderne Staatsidee, 1919; L'idée moderne de l'Etat (Recueil Académie 13, 513—583).

sugrupuoti Vyriausiojo Tribunolo apeliaciniai ir kasaciniai sprendimai, pridėti Statuto redakcinės komisijos sumetimai, o kai kuriose vietose dar pačių autorių samprotavimai. Baudž. Statuto tekstas yra laikomas à j o u r. Taip pat yra à j o u r visi pridėti baudžiamieji įstatymai, kurie irgi yra išaiškinti Vyriausiojo Tribunolo praktika. Smulki ir rūpestingai sudaryta rodyklė žymiai palengvina naudojimąsi knyga.

J. R.

6. **LIETUVOS NOVELOS (veikiančiųjų 1935.III.16 d.). Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės Žinių" 1—476 Nr., rinkinys,** *sudarė docentas K. Šalkauskis, Kaunas, 1935 metai, 813 puslapių.*

Šis leidinys yra rinkinys visų įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės Žiniose" per 17 metų, veikiančių šio rinkinio užbaigimo dieną, t. y. 1935.III.16 d. Šis rinkinys yra lyg tąsa „Lietuvos Įstatymų", kuriuos 1922—1924 m. išleido A. Merkys, redaguojant velioniui prof. A. Kriščiukaičiui. Bet jis daugeliu atžvilgių skiriasi nuo „Lietuvos Įstatymų". Esminis skirtumas tarp Šalkauskio ir Merkio rinkinių yra sistemoj ir medžiagos suskirstymo metoduose. Reikia pabrėžti, kad Šalkauskio išrinkta sistema yra tikrai prieškodifikacinė (anot jo paties žodžių prakalboj), tuo tarpu kai „Lietuvos Įstatymų" medžiaga suskirstyta kitokiu būdu (jų medžiaga savo turiniu pritaikyta rusų „Svod Zakonov" ir sutvarkyta rusų įstatymų rinkinio tvarka).

Dėl šio rinkinio reikalingumo jojo autorius savo prakalboje pažymi, kad „17 su viršum metų teisinės kūrybos darbas davė gana daug medžiagos, tačiau labai mažai padaryta tai medžiagai susisteminti, sukodifikuoti. Dėl sistemingų darbų stokos, dar gana turtingoje juridinėj medžiagoj, sunku orientuotis ir ją naudotis. Šį sunkumą jaučia visi ir net patys įstatymų leidėjai. Galima pastebėti atsitikimų, kaip vieną kartą panaikintas įstatymas naikinamas dar kelis kartus, tarsi būtų užmiršta, kad šis įstatymas jau neveikia. Esti t. p. atsitikimų, kad prie panaikinto įstatymo leidžiami yra nauji priedėliai bei taisyklės.

Sunkumas naudotis mokslo ir praktikos reikalams išleistais įstatymais pakišo man mintį apie reikalą pradėti tą medžiagą tvarkyti ir sisteminti bent vienu tikslu — įgalinti lengviau tą medžiagą apžvelgti, joje susivokti ir naudotis".

Tiesa, šį darbą palengvina advokato J. Robinzono sudaryta „V. Ž." rinkinio 1918—1932 m. rodyklė. Tačiau palengvinimas yra nedidelis, nes ieškant kurį nors įstatymą, reikia pirmiau žiūrėti rodyklėj ir tada knistis „V. Ž." 17 metų rinkiniuose, kur įstatymai išmėtyti be jokios sistemos. O apie panaikintus įstatymus iš rodyklės spėti sunku. Tuo tarpu recenzuojamas leidinys apima visą medžiagą, įdėtą „V. Ž." nuo 1918 metų iki 1935 metų kovo mėn. Jame surinkti tik veikiantieji įstatymai ir įsakymai. Čia taip pat paduodama alfabetinė medžiagos rodyklė, įstatymų bei įsakymų chronologinis sąrašas ir, pagaliau, prieškarinių įstatymų bei karo nuostatų pakeitimų ir panaikinimų sąrašas.

Medžiaga „Lietuvos Novelose" yra suskirstyta šiaip: rinkinys susideda iš vad. šešių knygų. Pirmoji knyga apima valstybinę teisę ir turi tris dalis (konstituciją, prezidentas ir seimas); antroji knyga apima ad-

ministracinę teisę (viešieji organai, civiliniai organai, savivaldybės ir pan.); trečioji knyga apima finansų teisę; ketvirtoji knyga apima privatinę teisę; penktoji knyga apima baudžiamąją teisę ir šeštoji knyga apima procesus (civil. ir baudžiamąjį). Kiekviena knyga suskirstyta dalimis; kiekviena dalis — skyriais ir kiekvienas skyrius — perskyrimais.

Tatai, žinoma, tik svarbiausieji šio leidinio savumai. Tačiau ir tie rodo, koks čia atliktas kropštus darbas, suskirsčius gausingą Lietuvos novelių medžiagą ir padarius ją prieinamesnę.

Tas rinkinys, be abejo, bus naudingas ne tik teisininkams—praktikams, bet ir valdžios organams, kurie turi reikalų su teise.

Dr G. Rutenbergas.

7. **ŽYMINIO MOKESČIO ĮSTATYMAS su visais pakeitimais, papildymais ir su Vyriausiojo Tribunolo bei Rusų Senato aiškinimais;** *spaudai parengė advokatas dr. jur. L. Veržbavičius ir dipl. teis. J. Rižis; redagavo Mokesčių Departamento referentas I. Baltrušaitis; išleido D. Gutmano knygynas, Kaunas, 1935 m., 164 puslapiai.*

Mūsų teisinė literatūra praturtėjo nauju, be abejo naudingu, leidiniu, kurio stoka visą laiką buvo jaučiama teisininkų, ypač praktikų tarpe.

Visiškai teisingai pasakyta leidinio prakalboj, kad nėra nė vienos mūsų teisinio gyvenimo srities, kuri nebūtų susieta su žyminiu mokesčiu ir jo nepaliestų. Kiekvienas pilietis, vistiek kuo jis manosi, gyvenime turi nuolat su tuo įstatymu susidurti. Autoriai žyminio mokesčio įstatymą išvertė iš oficialaus leidimo; be to, susistemino ir sutvarkė visus iki šios dienos Lietuvos įstatymų leidėjo padarytus šio įstatymo pakeitimus, visur nurodydami Vyriausybės Žinių numerius bei išleistas noveles. Autoriai rusų rublių valiutą pakeitė litais. Prie strapsnių tekstų sutvarkė Vyr. Tribunolo bei Rusų Senato praktiką ir sprendimų tezes. Knygos pabaigoje pridėta Vyr. Tribunolo principiniai sprendimai žyminio mokesčio reikalu bei kaikurios principinės tezės.

Iš idėtų šiame leidinyje Vyr. Tribunolo sprendimų devyni, turintieji principinės reikšmės, duoti in extenso, o 12 — atskiromis tezėmis prie įvairių įstatymo straipsnių, kuriuos Vyriausiajam Tribunolui teko aiškinti.

J. Gocento sudaryta dalykinė rodyklė žymiai palengvina naudojimąsi šiuo leidiniu.

G. R.

8. **Vokietijos valstybės baudžiamojo įstatymo knyga,** *144 pusl.* **Vokietijos valstybės baudžiamosios teisenos tvarka,** *140 pusl. Išvertė ir dalykų rodyklę sudarė L. Nezabitauskis, Kaunas, 1935 m., autoriaus leidimas, kaina nepažymėta.*

Abi šios knygos, kaip matyti iš vertėjo įžanginio žodžio, turi du tikslu: 1) duoti Klaipėdos Krašto paveldėtus ir ten tebeveikiančius Vokietijos baudžiamuosius materialinius ir procesualinius įstatymus lietuvių kalba ir 2) duoti dabar veikiančius Vokietijoje tuos pačius įstatymus taip pat lietuvių kalba.

Pirmasis tikslas yra girtinas. Jis ir yra pasiektas šias dvi knygas

išleidus. Jomis labai gerai galės pasinaudoti daugelis žmonių. Kas kita yra dėl antrojo tikslo. Jis knygos pratarmėj pateisinamas tuo, kad „Vytauto Didžiojo Universitete yra dėstoma vokiečių civilinė ir baudžiamoji teisės, todėl šiam tikslui reikėjo duoti ir dabar veikiančią Vokietijos... teisę". Mums, tačiau nežinoma, kad mūsų universitete būtų dėstoma Vokietijos, o ne Klaipėdos Krašto teisė. Gi Klaipėdos krašto procesualinė teisė labai skiriasi nuo tos, kuri pagal 1924 m. ir vėlybesnius pakeitimus įgavo savo skirtingą formą ir dabar veikia Vokietijoj. Todėl tų dviejų skirtingų teisių nereiktų painioti. Šią klaidą autorius padarė, duodamas šalia Klaipėdos Krašto veikiančiojo įstatymo teksto dar ir Vokietijos naujojo įstatymo tekstą su paskučiausiais paliepimais iki pat 1933 m. pabaigos. Šis sisteminis trūkumas knygon įvedė pašalinės medžiagos, kuri kliudo lengvai susipažinti su vien tik Klaipėdos Krašte veikiančiojo įstatymo tekstu, nes, taip pateikus, nevisose vietose bus visai lengva atskirti, kuris tekstas Klaipėdos krašte veikia. Ne visiems bus lengva vien tik šioje knygoje vartojamais lenktiniais ir laužtiniais skliausteliais atskrti veikiantįjį tekstą nuo neveikiančiojo.

Vokietijos baudžiamojo kodekso (Strafgesetzbuch) ir proceso (Strafprozessordnung) leidiniuose paprastai būna dar ir reikalingiausioji teismų santvarkos įstatymų dalis. Be jos sunku orijentuotis procesu. Šiame gi leidinyje lietuvių kalba trūksta Klaipėdos krašte veikiančiojo teismų santvarkos įstatymo. Nėra nei pastarojo pakeitimų, padarytų Klaipėdos krašte. Todėl, pav., iš šių knygų nešiskaitysime, kurie nusikaltimai kuriam teismui priklauso ir kaip tie teismai sudaromi.

Klaipėdos krašte veikiančių baudžiamųjų *materialinių* įstatymų vertimas lietuvių kalbon atrodo atliktas rūpestingai. Tik 275, 414 ir 463 §§ tekstai yra paduoti ne visai pilnai. Bet naujasis Vokietijos *proceso* tekstas, neveikiąs Klaipėdos krašte, recenzuojamoje baudžiamosios teisenos knygoje, yra klaidingi nurodytas kaipo Klaipėdos krašto tekstas §§ 77, 176, 184, 196, 198, 199, 207, 244, 262, 270, 271, 320, 354, 377. § 1 p., 380, 399 § p. 5, 420, 430, 457, 462, 463, 477, 483, 485, 494 1 p., 503. 505. Šių §§ klaidingai nurodytas naujasis Vokietijos tekstas daugumoje visai maža kuo tesiskiria nuo Klaipėdos krašte veikiančiojo senojo, bet šioje proceso knygoje nenurodyto, teksto. Proceso knygoje yra nurodyta keletas senųjų vokiečių proceso paragrafų, kaipo veikiančių Klaipėdos krašte, tuo tarpu, kai jie yra ten jau panaikinti, pav., § 441 pakeistas nenurodytu 1924/709, 25 § tekstu, o 443 ir 444 §§ panaikinti 1924/709, 26 §. Prie 423 § yra klaidingai pažymėta, jog jis pakeistas, o iš tikrųjų jis yra tik ten pat nurodytu įstatymu papildytas. 176 (3 d.) ir 483 (3 d.) §-fuose yra klaidingai nurodyta „prisiekusiųjų teismas" vietoje „prisėdų teismas". Be reikalo šio žodžio visai nerandame knygos alfabėtinėj dalykų rodyklėje. Vietoje šioje proceso knygoje pavartoto žodžio „kasacija" būtų buvę geriau palikti įstatymo vartojamą žodį „revizija".

Labai daug darbo yra buvę, parenkant Klaipėdos krašto įstatymų padarytus panaikinimus, pakeitimus ar papildymus. Tat buvo sunku atlikti ypatingai dėl to, kad kai kurie Klaipėdos krašto įstatymų pakeitimai yra padaryti labai netvarkingai: nustatytas bendras naujas dėsnis,

bet nepasakyta, kurį proceso paragrafą jis panaikina, papildo ar pakeičia. Šias noveles sutvarkydamas baudžiamojo proceso knygoje, autorius dėl aukščiau pažymėtos priežasties, mūsų nuomone, kaikurias jų nurodė ne visai tose vietose, kur pridera. Dėl tos pat priežasties kelių novelių trūksta: § 51 — 1924/708, § 22; § 126 — 1920.IV.9 d.; § 138 — 1921/815; § 168 — 1920/166; 1924/185, § 2 ir 8; § 199 — 1924/706, § 7; § 205 — 1924/706, § 8; §211 — 1924/290, § 3; §244 — 1924/707, § 11 (šis pridėtas prie § 364); §§ 276 iki 317 — 1924/290, 332—333; §420 — 1924/708, § 19; § 453 — 1924/709, § 27; § 503 ir 505 — 1923/290. Pakeistojo 140 paragrafo tekste iš klaidingo Klaipėdos Krašto įstatymo vertimo lietuvių kalbon pačiose Valdžios Žiniose yra šioje knygoje paimtas dviejose vietose klaidingas žodis „prisaikdinimas", vietoje ten turėjusio būti žodžio „gynimas". Prie 159 § yra kaipo įstatymas nurodytas įstatyminės galios neturįs Klaipėdos vyr. valstybės gynėjo įsakymas. Prie 66 § nurodytojo papildymo mes nežinome, nes ten nurodytoje vietoje jo nėra.

Dar yra vienas trūkumas, kuris praktiškai nemaža apsunkins tos knygos naudojimą, būtent: dalykų rodyklėje paragrafai nurodyti ne pagal senąją numeraciją, kuri veikia Klaipėdos Krašte, bet pagal naująją numeraciją, kuri po 1924 m. įvesta vien tik Vokietijoje.

Klaipėdos Krašte yra priimta naujuosius įstatymus žymėti metais ir Valdžios Žinių puslapiais. Šioje proceso knygoje ne visur prisilaikyta tos tvarkos. Joje, kaikur įstatymų vieta yra nurodyta ne puslapiais, o sąsiuvinio numeriais. Šis žymėjimo nevienodumas apsunkina knygos naudojimą.

Nors recenzuojamoje baudžiamojo proceso knygoje ir radome aukščiau nurodytų trūkumų, vis dėlto ši knyga yra rekomenduotina, nes Klaipėdos krašte veikiančiojo baudžiamojo proceso su visais papildymais mes iki šiol neturėjome ne tik lietuvių kalba, bet tokio nėra nė vokiečių kalba. Gi čia nurodytus trūkumus galima sau pasistatyti, prieš pradedant knygą naudoti. Daugeliui, ypač tiems, kurie negali veikiančiojo įstatymo pasiskaityti originaline kalba ir kuriems nėra prieinamos Klaipėdos Krašto Valdžios Žinios, ši knyga bus net labai naudinga.

Baudžiamųjų *materialinių* įstatymų knyga, pavadinta „Vokietijos valstybės badžiamojo įstatymo knyga" (Strafgesetzbuch), turi jau ne tiek daug novelių, kaip kad procesas. Klaipėdos krašte veikiąs baudžiamasis įstatymas ne daug kuo tesiskiria nuo Vokietijoj veikiančiojo. Todėl šiai knygai lietuvių kalba spaudai paruošti buvo jau ne tiek daug darbo, kiek procesą ruošiant. Vertime, vienur kitur pasižiūrėjus, klaidų neteko pastebėti. Šioje knygoje Klaipėdos krašte veikiantieji ir prasmiškai taikomieji 9, 11, 12 ir 367 §§ (3, 5 ir 7 p.) yra klaidingai, lyg neveikiantieji, nurodyti smulkesniu šriftu. 361 § 6a p. Klaipėdos krašte neveikia. Šioje knygoje yra taip pat Vokietijos naujesnių įstatyminių novelių, kurios Klaipėdos krašte neveikia, bet dėl to jos išspausdintos smulkesniu šriftu.

Būtų naudinga, jei šioje knygoje, kaip tokiais atvejais paprastai daroma Vokietijoje, būtų buvę paduoti dar ir tie Vokietijos papildomieji baudžiamieji įstatymai, kurie Klaipėdos krašte tebeveikia. Jų reikalingiausieji yra šie: 1869 m. pramonės įst., 1874 m. spaudos įstatymas,

1875 m. įst. dėl vedybų ir kitų asmens aktų sudarymo, 1878 ir 1880 m. įst. dėl miško vagystės, 1879 m. maisto ir gėralų įst., 1884 m. įst. dėl sprogstamosios medžiagos, 1893 m. lupikavimo įst., 1897 m. įst. dėl moterų prekybos, 1900 m. įst. dėl lytinių ligų, 1900 m. įst. dėl elektros vogimo, 1904 ir 1911 m. loterijų įst., 1907 m. medžioklės įst., 1908 m. biržos įst., 1908 m. nešvarios konkurencijos įst., 1909 m. prekių ženklų apsaugos įst., 1909 m. automobilių įst., 1911 m. draudimo įst., 1917 — 1919 m. prekybos įstatymai.

Šios knygos priede yra 32 Klaipėdos krašto papildomųjų įstatymų ir paliepimų. Jų tarpe 13-tuoju yra nurodytas 1924 m. paliepimas apie pramanytų ir iškraipytų žinių platinimą spaudoje. Bet šis paliepimas, jei ne visas, tai iš dalies, rodos, yra nustojęs veikti, paskelbus garsųjį 1926 m. lapkričio 18 d. „įstatymą apie spaudos, sąjungų ir susirinkimų laisvės atitaisymą", kuris įstatymas jau ne nuo šiandien yra sukėlęs kaikurių sluoksnių rimtą susirūpinimą. Šis autonominis įstatymas ėmė tvarkyti tą sritį, kuri pagal Statutą nepriklausė autonominės valdžios kompetencijai. Šiame priede pasigendame 1920 m. Santarvės valstybių vyr. komisaro paliepimo, draudžiančio dainuoti vokiečių patriotiškas dainas, įstatymo dėl lygtinio bausmių atleidimo (1921/466. 1925/360), įstatymo dėl bausmių vykdymo atidėjimo ir suskirstymo dalimis (1923/990), o gal ir paliepimo apie baudų ir išlaidų išieškojimą pačių administracinių įstaigų antstolių pagalba (1925/187). Priede taip pat pasigendame bendrų visai valstybei papildomųjų baudžiamųjų įstatymų, kurie yra Lietuvos valstybės išleisti, bet veikia ir Klaipėdos krašte, pav., Ypat. Valst. Aps. Įst., Tautai ir valstybei saugoti įst., radio įst.. muitinių įst., akcizo įst ir kt. Jei duodami priedai, tai atrodo, kad reikėtų jų tarpe duoti dar ir šiuos įstatymus, kiek jie sudaro baudžiamuosius materialinius įstatymus.

Taigi, šioje Vokietijos valstybės badžiamojo įstatymo knygoje trūkumų pastebėjome ne daug. O geroji jos pusė, nurodyta aukščiau, yra žymi. Todėl ji yra visiškai rekomenduotina.

M. Kavolis.

II. Svetimomis kalbomis.

1. *Jacob Robinson,* Abstract of laws, Lithaunia (Lawyers Directory 1935, 2168—2179)
   — trumpa žodyno formoj apžvalga svarbių Lietuvos teisės žinių užsieniams.

2. Litauen. Uebersicht über die wesentliche Gesetzgebung 1933—1924 (Zeitschrift für Osteuropäisches Recht, 1924—1935, 375—379 p. p.).
   Svarbiausių Lietuvos 1933—1934 metų įstatymų sąrašas.

3. Memelgebiet, Uebersicht über die wesentliche Gesetzgebung 1933/34 (ibid, 490—491 p. p.).
   — Svarbiausių įstatymų sąrašas.

4. Gesetz zum Schutz von Nation und Staat (ibid, 262—267).
   1934.II.8 d. tautai ir valstybei saugoti įstatymo vertimas.

5. *Milioukov*, La politique extérieure des Soviets, Paris, Giard, 1934, 309—316 p.p.

Pabaltijo valstybių bendradarbiavimo mėginimų apžvalga.

6. *N. Kaasik*, L'évolution de l'Union Baltique (Revue Générale de Droit International Public. Septembre-Octobre 1934, 631—647 p. p.).

Parašyta dar prieš Pabaltijo antantės formalų sudarymą. Šis rašinys duoda vertingus istoriškus nurodymus ir taip pat nušviečia Estijos (bei Latvijos) nusistatymą tos unijos klausimais.

7. Lietuvos, Latvijos ir Estijos 1934.IX.12 d. sutarties vertimas vokiečių kalba (Völkerbund und Völkerrecht, August—Oktober 1934, 394—396).

8. Dogovor o soglasii i sotrudničestvie meždu Litvoj, Latvijej i Estonijej (Mirovaja politika i mirovoje choziaistvo, oktiabr 1934, 159—160 p.p.).

1934.IX.12 d. sutarties teksto vertimas rusų kalba.

9. *Freytag - Loringhoven*, Ostpakt und Baltenpakt (Völkerbund und Völkerrecht, 353—355 p.p.).

Pabaltijo antantės teigiamas įvertinimas; ji emancipuojanti susitarusias šalis nuo Prancūzijos ir Sovietų Unijos įtakos.

10. *M. G. Bach*, Baltysky pakt (Mirovaja politika i mirovoje choziaistvo, ibid 34—40 p.p.).

11. *Freytag - Loringhoven*, Der Beschützer der Schwachen (ibid, Mai 1934, 115—116 p.p.).

Vokiečių tezė dėl S.S.S.R. pasiūlymo garantuoti Pabaltijo valstybių integralumą.

12. *Leopold Löb:* Die staatsrechtliche Stellung des Memelgebietes. Giessener Dissertation. Rostock, Carl Hinstorffs Hofbuchdruckerei 1933. 82 p.p.

Teigia, esą Klaipėdos Kraštas yra valstybė ir turi visus valstybės elementus. Pabaigoje analizuojamas konfliktas dėl Böttcherio atstatymo ir kritikuojamas Hagos Tribunolo 1932.VIII.11 d. sprendimas.

13. *Carl Spohn:* Die Memelkonvention vom 8. Mai 1924. Ihre Entstehung und ihr Inhalt. Würzburger Dissertation. Dortmund, Druck Otto Rühmkorf 1934. 36 p.p.

Susideda iš dviejų dalių: pirmoje dalyje analizuojama Konvencijos istorija, o antroje trumpai dėstoma Konvencijos turinys.

14. *Reinhold Meyer*, Die Staatensukzession und ihre Wirkungen bei Abtretung des Memelgebiets, Königsberg 1934, 62 p.p.

— analizuojami sunkūs Klaipėdos krašto cesijos Lietuvai klausimai su klaipėdofiliška tendencija, neįsigilinant į komplikuotą atskirų problemų pobūdį.

15. *Hans Wehberg*, La police internationale (Recueil des Cours de l'Académie de Droit international, T. 48, 48—50 p.p.).

Klaipėdos uosto režimo apibūdinimas tarptautinės policijos atžvilgiu.

16. Memelland von xxx (Völkerbund und Völkerrecht, April 1934, 38—42 p.p.).

— Labai mums nedrauginga Klaipėdos Krašto padėties analizė teisiniu ir politiniu atžvilgiu.

17. Klapėda (ibid, März 1935, 651—660 p.p.).

— Mūsų Užsienių Reikalų Ministerijos spaudos skyriaus atsakymas į aukščiau pažymėtą rašinį,

18. Memelland, nicht Klaipėda (ibid, ibid, 661—661 p.p.)

— atsakymas į Užsienio Reikalų Ministerijos atsakymą.

19. *Freytag - Loringhoven*, Memelland (ibid, August 1934, 276—279 p.p.).

— Signatarų laikymosi kritika.

20. Der Kampf um Memel (Völkerbund, Nr. 122, 5—7).

— Lietuvos Vyriausybės linijos Klaipėdos Krašte kritika.

21. v. *Freytag - Loringhoven*, Memel (DJZ, 1935, 193—197 p. p..

— susidariusios padėties ir signatarų laikymosi griežta kritika.

22. *Craemer*, Juristische Vorwände und politische Hintergründe der litauischen Gewaltherrschaft (DJZ 1935, 449—459 p.p.).

— Statuto analizė, jo „peržengimai' ir autoriaus konkluzijos.

23. *Robert Redslob*, Le conflit de Memel (Revue politique et parlementaire, 10 Février 1935, 287—294).

— Vokietijos intervencijos Klaipėdos reikaluose juridinis apibūdinimas.

24. Professor *Ritterbusch*, Die litauische Gerichtsverfassung und das Memelgebiet (ZfOER September 1934, 109—123).—

— teigia, esą 1934.VII.11 d. Teismų Santvarkos Įstatymas nesuderintas su Klaipėdos Krašto Statutu.

25. Dr. *B. Schenk* Graf von *Stauffenberg*, Die Abberufung des Präsidenten des Memeldirektoriums und das Urteil des Ständigen Internationalen Gerichtshofes vom 11.8.32 (ibid, August, 291—295)

— teigia, esą Šreiberio atšaukimas nėra pateisinamas Hagos Tribunolo 1932 metų sprendimo.

26. *Freytag- Loringhoven*. In Memel (Völkerbund und Völkerrecht, Mai 1935, 122—126) —

— statutinio teismo kritika.

27. *Carl Schmitt*. Das litauische Statutsgerichtsgesetz (DJZ 1935, 555—556)

— prisideda prie Freytag - Loringhoven'o kritikos.

28. *Freytag - Loringhoven*, Das litauische Statutgerichtsgesetz vom 13. März 1935 (Zeitschrift für Ostrecht, April 1935, 520—525 p.p.).

— Autorius stengiasi įrodyti, kad statutinio teismo įstatymas, kurio teksto vertimas vokiečių kalbon yra atspausdintas ten pat, 542—545 p. p., prieštarauja statutui ir vietos įstatymams, kad teismo sudėtį ir veikimą reguliuojančios taisyklės prieštarauja teisingumo dėsniams.

29. Prof. Dr. *Edgar Tatarin - Tarnheyden*, Politisierung der Post in den baltischen Staaten (VB u. VR Februar 1935, 607—613).

— Tarp kitko, Klaipėdos Pašto Viršininko 1934.III.10 d. įsakymo vietovardžių rašymo reikalu kritika.

29. *Carl Schmitt*, Die Vergewaltigung des Memelgebiets (DJZ 1935, 420—421).

— Skundžiasi dėl 126 bylos.

30. Das Kownoer Bluturteil (VB u. VR April 1935, 47—50).

— 1935.III.26 d. Kariuomenės Teismo sprendimo įvertinimas.

31. Dr. *Viktor Bölmert*, Der Memelprozess (ibid, 104—109).

— Aštri minėto sprendimo kritika.

32. *Ralph Thompon*, The Memel treason trial (Current History 1935 April, 101); The Memel treason verdict (ibid, May, 215).

— Nors kritiška, bet šalta Kariuomenės Teismo sprendimo apžvalga.

33. *Carl Schmitt*, Das Urteil im Memelprozess (DJZ 1935, 487—488).

— Aštri 1935.III.26 d. sprendimo kritika.

34. *Carl Schmitt*, Die Bestätigung des Kownoer Bluturteils (DJZ 1935, 683).

35. Die Kriminalität im Memelgebiet im Jahre 1932 (DJZ 1934, 203—204).

— Nusikaltimų statistika Klaipėdos Krašte.

36. Dr. *Antoni Chmurski*, Nowa Konstytucija, Warszawa 1935. 161—166.

— Lietuvos 1928.V.15 d. konstitucijos analizė.

37. Voldemar von *Grosschopff*, Die Zwangsvollstreckung ausländischer Gerichtsurteile in den baltischen Staaten Estland, Lettland, Litauen, 1934, 71 p.p.

— Šio rašinio pavadinimas yra klaidinantis. Faktiškai, autorius, pasinaudojęs prieškarine rusų literatūra ir jų teismo praktika, duoda neblogą C. T. Į. 1273 ir tolesnių straipsnių komentarą, tačiau jis visai nepriėmė dėmesin nei Lietuvos bilateralinių sutarčių šiuo klausimu (ypač dėl teismo išlaidų), nei Vyrausiojo Tribunolo praktikos.

J. R.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai:

Nr. 477 (1935.III.30 d.): Įstatymas kovos su venerinėmis ligomis. Baudž. Statuto pakeitimas. Įvežamųjų prekių muitų tarifų pakeitimas. 1935 m. 4,5% vidaus paskolos lakštams leisti taisyklės. Radio tarifas.

Nr. 478 (1935.IV.12 d.): Mokyklų Sanitarinės priežiūros įstatymas. Tiesioginių mokesčių įstatymų pakeitimas. Akcizų ir finansinių monopolių įst. pakeitimas. Valstybės statistikos įst. pakeitimas.

Nr. 479 (1935.IV.13 d.): Orinio susisiekimo įstatymas. Įstatymas apsaugos nuo pavojaus iš lėktuvų.

Nr. 480 (1935.IV.27 d.): Viešaisiais keliais judėjimo įstatymas. Vyriausiasis socialinio draudimo valdybos įstatymo pakeitimas.

Nr. 481 (1935.IV.29 d.): Lietuvos ir Latvijos prekybos sutartis. Kliringo susitarimas tarp Lietuvos ir Latvijos.

Nr. 482 (1935.V.22 d.): Pedagoginių institutų įstatymas. Užsienio pasų ir vizų taisyklių pakeitimas. Lietuvos ir Olandijos susitarimas fabrikų ir prekių ženklams apsaugoti.

Nr. 483 (1935.V.27 d.): Viešaisiais keliais vežiojimo rinkliavos. Darbininkų — mokinių samdos taisyklės.

Nr. 484 (1935.VI.6 d.): Valstybės biudžeto 1935 metams įstatymas ir to įstatymo A ir B priedai.

Nr. 485. (1935.VI.8 d.): Įstatymo apie Lietuvos valstybės 5% paskolą nuo Amerikoje gyvenančių Lietuvos piliečių pakeitimas. Alkoholinių gėrimų parduotuvėms tvarkyti taisyklės.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai.

Paskirti:

1) Teismo kandidatas prie Marijampolės Apygardos Teismo Pranas Martišius — Alytaus I Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 302).

2) Alytaus I Apylinkės Tardytojas Tomas - Jurgis Daugirdas — Marijampolės Apygardos Tardytoju nuo 1935 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 301).

3) Marijampolės Apygardos Tardytojas Stasys Miežinis — Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro padėjėju nuo 1935 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 300).

Atleisti:

1) Marijampolės Apygardos Teismo Prokuroro Padėjėjas Mečislovas Reikala nuo 1935 m. balandžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 248).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

Paskirti:

1) Diplomuotas teisininkas Alfonsas Gineitis — viršetatiniu teismo kandidatu prie Apeliacinių Rūmų nuo 1935 m. balandžio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 92).

2) Diplomuotas teisininkas Zigmas Steponavičius — etatiniu teismo kandidatu prie Marijampolės Apygardos Teismo nuo 1935 m. gegužės m. 5 d. (įsak. Nr. 103).

3) Diplomuotas teisininkas Antanas Gasiūnas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo 1935 m. gegužės m. 5 d. (įsak. Nr. 104).

4) Diplomuotas teisininkas Leonas Staškevičius — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. gegužės m. 5 d. (įsak. Nr. 105).

5) Diplomuotas teisininkas Kęstutis Stepšys — etatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo 1935 m. gegužės mėn. 5 d. (įsak. Nr. 106).

6) Diplomuotas teisininkas Petras Gamziukas — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. gegužės mėn. 5 d. (įsak. Nr. 107).

7) Diplomuotas teisininkas Bronius Baleniūnas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Tesimo nuo 1935 m. gegužės mėn. 5 d. (įsak. Nr. 108).

8) Diplomuotas teisininkas Juozas Stanaitis — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 137).

9) Diplomuotas teisininkas Jonas Totoraitis — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. birželio mėn. 5 d. (įsak. Nr. 151).

Pavesta eiti pareigas:

1) Širvintų Apylinkės Teisėjui atlikti notarams pavestąjį darbą (įsak. Nr. 72).

2) Etatiniam teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Stasiui Sagaičiui — eiti Apylinkės Teisėjo p. nuo 1935 m. balandžio mėn. 1 d., prikomandiruojant jį nuo tos pat dienos prie Jurbarko Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 73).

3) Panevėžio Apygardos Tesimo kandidatui Filimonui Archypovui — eiti Apylinkės Teisėjo pareigas prie Zarasų Teismo nuo 1935 m. balandžio mėn. 10 d. (įsak. Nr. 84).

4) Etatiniam teismo kandidatui prie Panevėžio Apygardos Teismo Juozui Holšanskiui — eiti Apylinkės Tardytojo p. nuo 1935 m. balandžio mėn. 10 d., prikomandiruojant jį nuo tos pat dienos prie Panevėžio II Apylinkės Tardytojo. (įsak. Nr. 85).

5) Sedos Apylinkės Teisėjui — atlikti notarams pavestąjį darbą. (įsak. Nr. 88).

6) Kauno Apygardos Teismo kandidatui Marijai Digrienei — eiti Apylinkės Teisėjo p. prie Kėdainių Apylinkės Teismo nuo 1935 m. gegužės m. 1 d. (įsak. Nr. 99).

7) Žem. Naumiesčio Apylinkės Teisėjui — atlikti notarams pavestąjį darbą (įsak. Nr. 116).

8) Etatiniam teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Povilui Mikšiui — eiti Apylinkės Teisėjo p. nuo 1935 m. birželio mėn. 15 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Raseinių Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 173).

9) Teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Juozui Stanaičiui — eiti Apylinkės Teisėjo p. nuo 1935 m. birželio mėn. 10 d., prikomandiruojant jį nuo tos pat dienos prie Kaišiadorių Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 177).

10) Etatiniam teismo kandidatui prie Šiaulių Apygardos Teismo Ignui Kisieliui —eiti Prokuroro padėjėjo p. nuo 1935 m. birželio mėn. 16 d., prikomandiruojant jį nuo tos pat dienos prie Šiaulių Apygardos Teismo Prokūratūros (įsak. Nr. 186).

Atleisti iš tarnybos:

1) Viršetatiniai teismo kandidatai prie Kauno Apygardos Teismo: Zofija Nezabitauskaitė - Jucienė, Stasys Genys ir Zofija Draugelienė, jiems patiems prašant nuo 1935 m. gegužės mėn. 1 d. (įsak. Nr. 96).

2) Etatiniams teismo kandidatams prie Šiaulių Apygardos Teismo Rachilė Kaselienė, kaipo paskirta Kauno Apygardos Tesimo sekretoriaus padėjėju, nuo 1935 m. balandžio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 101).

3) Etatinis teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Algirdas Andrekus, kaip pašauktas karo prievolę atlikti, nuo 1935 m. gegužės mėn. 10 d. (įsak. Nr. 125).

4) Kretingos Notaras Jonas Kentra nuo 1935 m. birželio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 176).

Perkelti:

1) Širvintų notaras Boleslavas Urbanavičius — į Pasvalį toms pačioms pareigoms eiti nuo 1935 m. balandžio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 71).

Išbraukti kaip mirę:

1) Teismo kandidatas prie Kauno Apygardos Teismo Anatolius Guzevičius nuo 1935 m. balandžio mėn. 24 d. (įsak. Nr. 102).

IV.

Teisingumo Ministerio aplinkraščiai.

Nr. 167. Teismų Pirmininkams, Prokurorams, Apylinkių Teismams ir Teismų Tardytojams.

Teisingumo Ministerijos 1930 m. birželio mėn. 10 d. aplinkrašty 97 Nr. 1 ir 2 p. p. nurodytos medžiagos, reikalingos teismo mediciniškų tyrimų, turi būti adresuojamos ir siunčiamos ne Valstybinei Technikos Chemijos Laboratorijai, kuri jau yra likviduota, bet V. D. Universiteto Teismo ir Soc. Medicinos Institutui Kaune, Mickevičiaus 7.

(pas.) St. Šilingas

Kaunas, 1935 m. kovo mėn. 20 d. Teisingumo Ministeris.

Nr. 168. Teismo Tardytojams.

Baudž. Teisenos Įst. 977 straipsniu, iš asmenų, kuriems uždedamos teismo išlaidos, be kitų tų išlaidų dar išieškomos ir tardžiusiųjų kelionės išlaidos.

Pastebėta, kad teismo tardytojai neprideda prie bylų kelionės išlaidų sąskaitų ir teismas negali šitų išlaidų priteisti iš nusmerktųjų.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santvarkos Įstatymo 79 str. 4 p., siūlau teismo tardytojams žiūrėti, kad prie kiekvienos tardymo bylos būtų pridedamos su tardymo darbu susijusių kelionių išlaidų sąskaitos.

Kaunas, 1935 m. kovo mėn. 20 d.

Nr. 169. Apylinkių Teismams, Apygardų Teismams ir Apeliaciniams Rūmams.

Pasirėmęs Teismų Santvarkos Įst. 107 str., įsakau nuo š. m. sausio mėn. 1 d. siųsti Centraliniam Statistikos Biūrui žinias apie kiekvieną už nusikaltimą ar didįjį nusikaltimą nuteistą asmenį lig tiktai įsiteisėja nuteisimo sprendimas.

Šitos žinios surašomos priedelyje nustatyta forma lapuose griežtai taip, kaip jos ten klausiamos ir kaip apie jų rašymą aiškinama. Žinias surašydina lapuose ir siunčia Centraliniam Statistikos Biūrui tas teismas, kuris bylą sprendė pirmąja instancija.

Lapais teismus aprūpina Teisingumo Ministerija.

Kaunas, 1935 m. kovo mėn. 25 d.

Nr. 170. Apylinkių Teismams ir Apygardų Teismų ir Apeliacinių Rūmų Prokurorams.

Lietuvos Valstybės Ordinų, Medalių ir kitų Pasižymėjimo Ženklų Įstatymo 36 str. nustatyta, kad ordinų kavalieriai arba medaliais ir kitais pasižymėjimo ženklais apdovanoti asmens, kuriuos teismas nubaudžia bausme, susijusia su pasižymėjimo ženklų netekimu (B. St. 28 str.), nustoja pirmenybių, teikiamų ordinais, medaliais arba kitais pasižymėjimo ženklais, ir išbraukiami iš apdovanotųjų skaičiaus ir kad apie šiuos teismo nusmerktus asmenis atatinkami teismo organai praneša Ordinų Kancleriui, kuriam tie asmens, kaip to paties įstatymo 38 str. nustatyta, turi grąžinti apdovanojimo dokumentus ir gautus nemokamai garbės ženklus. Ligi šiol Ordinų Kancleris nėra gavęs iš teismo organų tokių pranešimų.

Todėl pasirėmęs Teismų Santvarkos Įst. 79 str. 4 p. ir 263 str. 1 p., siūlau Apylinkių Teismams ir Apygardų Teismų bei Apeliacinių Rūmų Prokuroramas griežtai vykdyti pranešimo pareigą, nustatytą Lietuvos Valstybės Ordinų, Medalių ir kitų Pasižymėjimo Ženklų Įstatymo 36 str.

Kaunas, 1935 m. balandžio mėn. 29 d.

Nr. 171. Apylinkių Teismams.

Gyvenime yra įsigalėjęs paprotys nesiskaityti su viešosios tvarkos taisyklėmis. Padažnėję dabar nusikalstamieji išsišokimai, triukšmavimai, muštynės, žalos darymas tyčiomis ir kiti tokie nusikalstamieji darbai yra

daugiausia to papročio padariniai. Tatai yra didelė piktybė, su kuria reikia griežtai kovoti.

Bet, kaip yra pastebėta, už tuos darbus pašaukti tieson asmens dažniausiai gauna mažutes bausmes; be to, ir tų darbų bylos, atėjusios į teismą, sprendžiamos ne tuojau. Tatai ne vieną dar labiau padrąsina nusikalsti ir kovą su piktybe daro neįmanomą.

Turėdamas galvoje pasakyta ir pasirėmęs Teismų Santvarkos Įstatymo 79 str. 4 p., siūlau minėtųjų nusikalstamųjų darbų bylas spręsti skubiai ir bausmes už juos skirti, kiek galima, didesnes.

Kaunas, 1935 m. balandžio mėn. 29 d.

Redaktorius Jurgis B[illegible]